

EU-tilslutning – Universelle eller kontekstuelle forklaringer?

Dennis Risager Thomsen

Sarah Friis Maarupgaard

Speciale

Skolen for Statskundskab – Aalborg Universitet

01-07-2014

Standardtitelblad

til seminaropgaver, praktikrapporter, projekter og specialer
Titelbladet placeres i opgaven umiddelbart efter selvvalgt forside

Til **obligatorisk** brug på alle ovennævnte opgavetyper på:

- BA - politik og administration
- BA – samfundsfag som centralt fag og tilvalgsfag
- Kandidat – politik og administration
- Kandidat – samfundsfag som centralt fag og tilvalgsfag
- Cand. it i it-ledelse

(Alle felter skal udfyldes)

Uddannelse:	Semester:
Politik og Administration	9/10. semester
Udarbejdet af (Navn(e))	Modul
Dennis Risager Thomsen	Specialemodul
Sarah Friis Maarupgaard	Specialemodul
Opgavens art (seminaropgave, projekt, bachelorprojekt, praktikrapport eller speciale):	
Speciale	
Titel på opgave:	
EU-tilslutning – Universelle eller kontekstuelle forklaringer?	
Vejleders navn:	
Jørgen Goul Andersen	
Afleveringsdato:	
01-07-2014	
Antal normalsider (excl. bilag, indholdsfortegnelse og litteraturliste):	
103,72	
Antal anslag (excl. bilag, indholdsfortegnelse og litteraturliste):	
248.936	
Tilladte normalsider jf. studieordning/formalia i moodle:	
100 sider	

OBS!

Hvis du overskrider de tilladte antal normalsider, kan din opgave afvises efter aflevering

Indhold

Abstract	5
1.0 Indledning	6
1.1 Udviklingen i tilslutning til EU.....	8
1.1.1 Fra økonomisk til politisk motiveret EU-tilslutning	10
1.1.2 Ideologisk selvplacering som forklaring på EU-tilslutning.....	11
1.1.3 Borgernes kognitive mobilisering som forklaring på EU-tilslutning	12
1.2 Hvorfor undersøge EU-tilslutning?	13
1.3 Problemstilling.....	13
2.0 Forskningsdesign.....	14
2.1 Udvælgelse af lande	16
3.0 En konceptuel diskussion af EU-tilslutning	18
4.0 Hvad bestemmer tilslutning til EU?	22
4.1 Holdningsmæssige forklaringer på EU-tilslutning	22
4.1.1 Holdninger til indvandring og multikulturalisme.....	23
4.1.2 Ideologisk selvplacering.....	25
4.2 Økonomiske vurderinger.....	28
4.3 Kognitiv mobiliseringsteori.....	30
4.3.1 Politisk viden og uddannelse	32
4.3.2 Politisk efficacy	33
4.3.3 Politisk interesse	35
4.4 Baggrunds- og kontrolvariabler.....	36
4.4.1 Alder.....	37
4.4.2 Køn	37
4.4.3 Tilfredshed med tilværelsen	38
5.0 Data	41
6.0 Operationaliseringer	43
6.1 EU-tilslutning	43
6.2 Uafhængige variabler	52
6.2.1 Holdningsmæssige forklaringer	52
6.2.2 Økonomiske vurderinger	55

6.2.3 Kognitiv mobilisering	57
6.2.4 Baggrunds- og kontrolvariabler	62
7.0 Forklaringer på EU-tilslutning i forskellige geografiske kontekster	64
7.1 Holdningsmæssige forklaringer på EU-tilslutning	70
7.1.1 Holdning til indvandring og multikulturalisme	70
7.1.2 Ideologisk selvplacering.....	74
7.2 Effekten af økonomiske vurderinger – i øst og vest.....	84
7.3 Kognitiv mobilisering og EU-tilslutning	93
7.3.1 Uddannelse	93
7.3.2 Politisk efficacy	96
7.3.3 Politisk interesse	99
7.4 Køn og tilfredshed med tilværelsen som determinanter for EU-tilslutning	101
7.4.1 Kvinder er stadig mere skeptiske.....	101
7.4.2 Tilfreds med tilværelsen, tilfreds med EU?	103
7.5 Opsummering.....	105
8.0 Forklaringer på EU-tilslutning i et tidsperspektiv	107
8.1 Et skifte i politiske holdninger	110
8.2 Økonomiske vurderinger.....	111
8.3 Følelse af lydhørhed hos landets elite projekteres over på EU	111
8.4 Skeptiske akademikere?.....	112
8.5 Opsummering.....	113
9.0 Konklusion.....	114
10 Perspektiver på videre forskning i EU-tilslutning.....	118
Litteraturliste.....	120
Bilag.....	126

Tabel 1: Korrelationsmatrice over udvalgte aspekter af EU-tilslutning.....	47
Tabel 2: Oversigt over KMO og Barletts test	48
Tabel 3: Oversigt over faktorer og disses forklarede varians hos de medtagne variabler	48
Tabel 4: Oversigt over variablernes fordeling i de udvalgte faktorer (1-3).	49
Tabel 5: Cronbachs Alpha og antal variabler ved aspekter af EU-tilslutning.....	51
Tabel 6: Oversigt over Cronbachs Alpha ved fjernelse af hvert enkelte variabel.....	51
Tabel 7: Logistisk regression for om EU-medlemskab anses for godt eller dårligt.	67
Tabel 8: GLM analyse over generel EU-tilslutning (indeks)	68
[...]	
Tabel 11: Holdning til indvandrere opdelt på landegrupper 2009. Pct.	74
Tabel 12: Binære sammenhænge mellem ideologisk selvplacering og fordelingspolitik samt værdipolitik	78
[...]	
Tabel 16: Andel, der synes godt om EU-medlemskab, opdelt efter vurdering af økonomiens tilstand i eget land og i EU. Pct.....	87
Tabel 17: Andel, der har højere EU-tilslutning end gennemsnittet, opdelt efter vurdering af økonomiens tilstand i eget land og i EU. Pct.	87
Tabel 18: Andel, der synes godt om EU-medlemskab, opdelt efter vurdering af økonomiens tilstand i eget land og i EU. Pct.....	89
Tabel 19: Andel, der har højere EU-tilslutning end gennemsnittet, opdelt efter vurdering af økonomiens tilstand i eget land og i EU. Pct.	90
[...]	
Tabel 33: Logistisk regression for om EU-medlemskab anses for godt eller dårligt (1988).	107
Tabel 34: Krydstabel over ideologisk selvplacering og holdning til EU-medlemskab i Danmark (1988)	108
Tabel 35: Logistisk regression for om EU-medlemskab anses for godt eller dårligt (1988).	109
Tabel 36: Hypoteseoversigt: resultater	117

Abstract

In the aftermath of the 2014 European parliament election, EU supporters have wondered about the cause of the decreasing support for the EU. However this development has been underway for some time, and over the last decade an increasing amount of international research has gone into trying to uncover the nature and causes of EU support. This has led to a wide of range of generalized explanations of EU support. Some of these explanations rely on classic theories of economical behavior and cognitive mobilization, while others on newer opinion-orientated theories. However, despite this upsurge in EU support literature, a contextual focus is yet to be fully realized, and researchers fail to sufficiently test whether or not their theories are relevant across time and space. Without examining individual countries, politicians and others cannot effectively answer the question: Why are the citizens of my country becoming increasingly skeptical towards the EU? Therefor this master's thesis seeks to expand the recent literature on EU support, by incorporating a more contextual focus and testing theories of EU support across time and space.

To do this, we first examine common conceptualization and operationalization of EU support. Based on our results, we provide a factor analysis of different aspects of EU support, which leads to a general measure of the phenomenon. Our results seem to indicate that this new index is a more reliable and valid measure of EU support, than the most commonly used operationalization. Using the classic measure of EU support, as well as our improved measure, we perform an empirical analysis using logistical and GLM regression.

Our findings show mixed results. There is a clear tendency towards many of the theoretical explanations varying in significance, depending on the context they are examined in. For instance view on immigrants and ideological self-placement, vary largely in different times and countries. However, there are also theories that appear universally relevant, such as educational level.

The results of this thesis suggest an increasing need for incorporating context into research regarding EU support, or at very least, theoretical awareness of how the new EU countries, might change the common explanations on EU support.

1.0 Indledning

Europaparlamentsvalget 2014 var et vidnesbyrd om, at EU-skeptiske eller -kritiske stemninger har været i fremdrift i Europa i længere tid, og i takt hermed er der også fremvokset en efterhånden ganske omfattende litteratur om, hvad der bestemmer tilslutningen til EU. Nærværende speciale er blevet til på baggrund af en undren over, hvorfor denne litteratur så ensidigt har fokuseret på generelle forklaringer, uden at tage højde for forskelle på tværs af tid og sted. Eksempelvis har Carey (2002), McLaren (2002), de Vreese og Boomgaarden (2005) alle undersøgt, hvilken betydning holdninger til indvandring har for tilslutning til EU, uden at stille spørgsmålet, om dette er det samme i alle lande til alle tider. Forventningen er, at EU-borgere, der er negative overfor indvandrere, også vil være mere negative overfor EU, fordi integration i EU øger muligheden for indvandring og dermed multikulturalisme. Selvom en sådan teori kan forekomme ganske intuitiv og logisk ud fra en vesteuropæisk og skandinavisk tankegang, er det nærliggende at forestille sig, at denne mekanisme ikke gør sig gældende alle steder i EU. Eksempelvis behøver de EU-lande, hvorfra mange borgere for øjeblikket emigrerer, ikke at frygte øget indvandring som følge af EU-medlemskabet.

Anderson og Kaltenthaler (1996) argumenterede for, at negative vurderinger af eget lands økonomi (samfundsøkonomien) kan føre til lavere EU-tilslutning, fordi borgerne undrer sig over, hvorfor EU-medlemskabet ikke har forbedret landets økonomi. Økonomiske vurderinger kan generelt anses for at være solide forklaringer på EU-tilslutning på tværs af geografiske og tidsmæssige kontekster. Ikke desto mindre kan der være tilfælde, hvor de økonomiske vurderingers betydning varierer. Eksempelvis efter den økonomiske krise, hvor EU intervenerede betydeligt i Grækenlands og Spaniens økonomi. I en sådan situation har befolkningen større grund til at koble vurderingerne af deres eget lands økonomi med EU. Lige så er det forventeligt, at borgere i østeuropæiske lande vil koble økonomiske forhåbninger til EU, fordi deres system ikke kan skabe økonomisk fremgang på niveau med resten af EU.

Som eksemplerne antyder, risikerer man at overse vigtige forklaringer på EU-tilslutning i enkelte lande ved ikke at medregne kontekstens betydning, og i stedet konkludere bredt ud fra universelle forklaringer. Det tilstræbes på baggrund af ovenstående forklaringer altså at udbygge den eksisterende akademiske litteratur på området, for at give et mere detaljeret indblik i, hvilke determinanter der forklarer tilslutning til EU, og om disse består testen i forhold til

at være universelle forklaringer eller i stedet er bestemt af konteksten. En sådan viden kan være nyttig for politikere, der eksempelvis ønsker at forstå skepsis overfor øget europæisk integration.

Nærværende projekt har til formål at undersøge, i hvor høj grad forklaringer på tilslutning til EU er kontekstuel betingede, dvs. i hvor høj grad de varierer over tid og sted. Vi tager udgangspunkt i nogle af de mest udbredte "universelle" forklaringer, dvs. forklaringer, der (eksplicit eller implicit) antages at gælde i alle lande til alle tider. Vi går derfor imod den strøm af nyere videnskabelig litteratur, der har samlet EU-borgerne under samme paraply og derved implicit tager for givet, at der er tale om universelle forklaringer (Carey, 2002; Gabel og Scheve, 2007; Weßels, 2007; Tillman, 2013). Den samme antagelse ligger også implicit i meget af den litteratur, der blot undersøger effekter i et enkelt EU-land (Surwillo, Henderson, Lazaridis, 2010) uden kritisk at diskutere, om forklaringerne nu også realistisk kan antages at være så generelle, som det ofte skrives eller antydes.

Når der i litteraturen er lavet sammenligninger på tværs af lande, er disse typisk foretaget på makro niveau (Eichenberg og Dalton, 1993; Anderson og Kaltenthaler, 1996; Duch og Taylor, 1997), eller med fokus på enkelte forklarende forhold (Gómez-Reino og Llamazares, 2013). Mikrostudier, der tager højde for kontekstuelle faktorer, er derimod temmelig sjældne.

Vores egen skandinaviske baggrund giver en slags "privilegeret position" for at pege på sådanne forskelle. I de skandinaviske lande er EU-modstand og -skepsis af ældre oprindelse, helt tilbage til de første folkeafstemninger om tilslutning, mens der frem til 1990'erne var temmelig udbredt konsensus - og ringe politisering af EU-spørgsmålet i de "gamle" EU-lande. I de skandinaviske lande, ikke mindst Danmark, har vi også set, hvordan EU-modviljen har skiftet karakter over tid - et spørgsmål, vi også skal behandle nærmere som eksempel på kontekstuel variation. Det kan i særdeleshed undre, at der ikke i højere grad har været fokus på kontekstuelle forklaringer i den internationale litteratur, når man ser på den store forskel i EU-tilslutning, der har været imellem forskellige grupper af europæiske lande gennem tiden (jf. Figur 1 nedenfor). Det har ganske vist givet anledning til at studere, om disse forskelle i tilslutning på landeniveau kan forklares med makrofaktorer, men det ville også være nærliggende at spørge, om det er de samme typer af mennesker (socialt, politisk, holdningsmæssigt osv.), der udtrykker skepsis fra land til land og over tid.

1.1 Udviklingen i tilslutning til EU

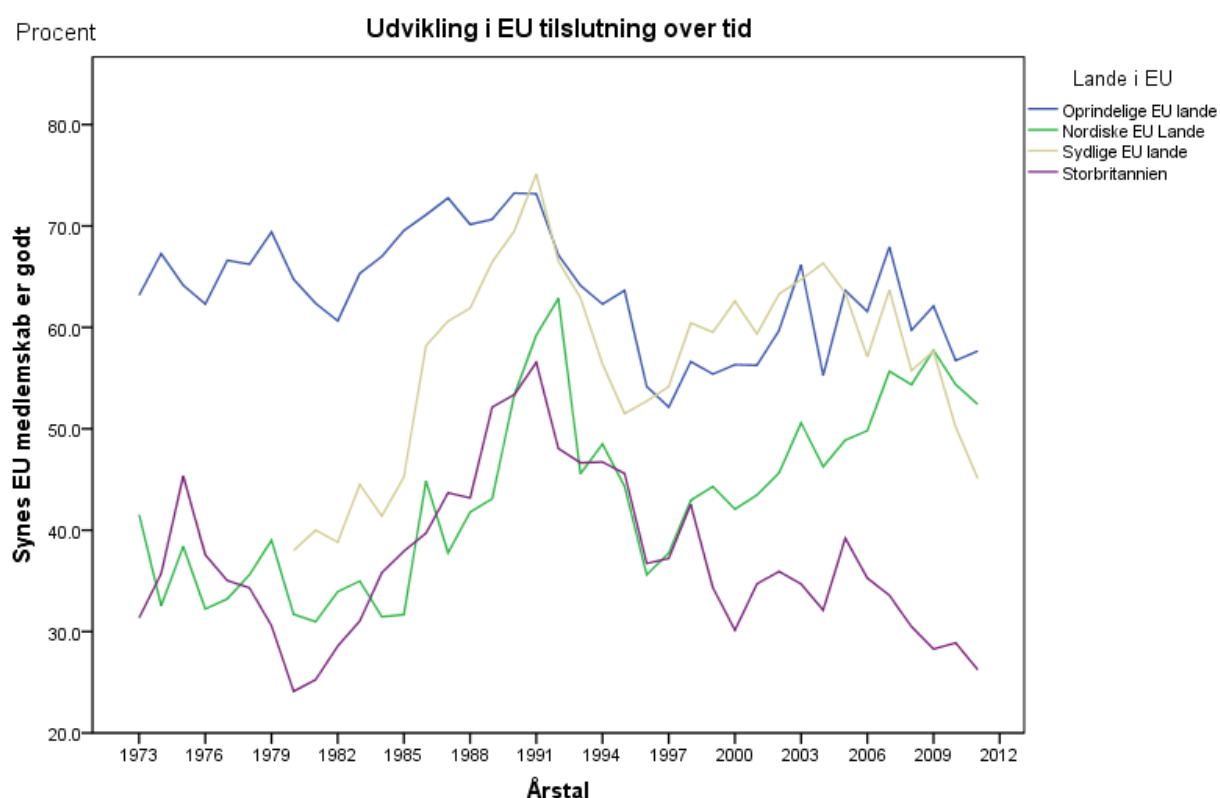
Den akademiske og politiske diskussion vedrørende EU-tilslutning har været kraftigt under forandring gennem de sidste år. Ifølge de Vries og van Kersbergen (2007) blev der indtil begyndelse af 1990'erne kun i begrænset omfang stillet spørgsmålstegn ved EU-integration, med undtagelse af Skandinavien, hvor der fra starten var udbredt skepsis overfor EU (jf. Figur 1), og derfor akademisk interesse for emnet. I det meste af Europa var diskussionen domineret af en forestilling om, at den offentlige holdning til EU ikke havde reel betydning for EU's udvikling, da holdningen til EU var underlagt en stillesigende accept drevet af den politiske elite (Eichenberg og Dalton, 1993). Modsat er det nu blevet anerkendt både fra den internationale akademiske litteratur og den politiske elite, at den offentlige opinion kan være en barriere for yderligere EU-integration (Gabel, 1998). Det så vi fx i Danmark, da den siddende regerings udenrigspolitiske intentioner blev forhindret, fordi befolkningen i første omgang stemte nej til Maastricht traktaten i 1992 og til ØMU afstemningen i 2000. Ligesom modstanden hos befolkningen i Norge var stor nok til, at et flertal stemte nej til medlemskabet i både 1972 og 1994.

Af denne årsag er det også blevet mere normalt at tale om EU skepsis fremfor EU-opbakning, ligesom der i litteraturen flittigt laves undersøgelser om EU skepsis. Den nye interesse for EU tilslutning har dog kun i begrænset omfang kunnet trække på den skandinaviske litteratur, fordi den i alt overvejende grad er skrevet på de nordiske sprog. I nærværende undersøgelse udbygges altså den eksisterende litteratur ved at tilføre ny viden på området gennem undersøgelse af forklaringer på EU-tilslutning på tværs af kontekster, samt muligheden for at kombinere den internationale litteratur med den nordiske.

Udviklingen i EU-tilslutning fra 1973-2011 fremgår af Figur 1. Her ses det, at de oprindelige EU-medlemslande er de mest positive efterfulgt af de sydlige EU-lande, mens de nordiske lande og Storbritannien er mest negative, hvad angår vurderingen af, hvorvidt EU-medlemskab er overvejende godt. Figuren viser ligeledes en stigende EU-tilslutning frem mod 1992, hvorefter støtten, særligt for de sydlige EU-lande, falder brat. 1992 var året, hvor danskerne stemte nej til Maastricht traktaten og kun et snævert flertal stemte for traktaten i Frankrig. 1992 blev derfor året, hvor man for alvor i Europa begyndte at tale om en opstået EU-skepsis (Sørensen, 2007). Efter perioden med faldende EU-tilslutning ses en lille stigning fra omkring 1998 for alle landegrupper på nær Storbritannien. Særligt for de nordiske lande forekommer en stigende EU-

tilslutning fra 1998 og frem til den økonomiske krise i 2008, hvorefter opbakningen igen falder. De nordiske lande er gået fra i flere år at ligge på niveau med Storbritannien på EU-tilslutning, men mens skandinaverne fra 1998 bliver mere positive overfor EU, fortsætter man i Storbritannien med den EU-skeptiske linje og fortsat faldende opbakning. For Danmarks vedkommende er udviklingen i EU-tilslutning gået fra i 1972 at være relativt kritisk, hvor *"danskerne lagde vægt på de økonomiske fordele, men i øvrigt helst var EU-samarbejdet foruden og slet ikke tænkte i europæiske baner"* (Goul Andersen, 2003: 93a) til dog at være blevet mere positive og ligefrem *"gode europæere"* indenfor de sidste 20-30 år.

Figur 1: Oversigt over EU-tilslutningens udvikling fra 1973-2011¹ opdelt i 4 landegrupper

Kilde: The Mannheim Eurobarometer Trend File 1970-2002 + Eurobarometer datasæt 2003-2011.

¹ I Eurobarometer datasættene for 2012 og 2013 er spørgsmålet vedrørende holdning til EU-medlemskabet udelukkende blevet stillet i kandidat landene og ikke de lande, som er vist i figuren, derfor anvendes kun data frem til 2011 for at illustrere udviklingen i EU-tilslutning.

1.1.1 Fra økonomisk til politisk motiveret EU-tilslutning

I den internationale litteratur har man tidligere fundet, at borgernes opfattelse af økonomien spiller en rolle for deres opbakning til EU. Opfattes samfundsøkonomien som god, ser befolkningen positivt på EU-integrationen, mens en negativ opfattelse af samfundsøkonomien giver borgerne et mere skeptisk syn på EU (Anderson og Kaltenthaler, 1996; Gabel og Whitten, 1997). I de sidste 10-15 år er der fundet resultater, der indikerer, at holdning til indvandrere og andre kulturer også er et centralt issue for EU-tilslutning. Nogle borgere er bekymrede for, at europæisk integration vil underminere deres lands kultur og identitet, og er derfor mere skeptiske overfor EU, lyder argumentet (McLaren, 2002; Carey, 2002).

Historisk set er udviklingen i EU-tilslutning i en dansk kontekst gået fra: *"(...) en økonomisk til en politisk motiveret tilslutning, og bort fra en overvejende venstreorienteret til en politisk mere sammensat EU-modstand"* (Goul Andersen, 2003b: 152). Forandringen omtales i relation til, hvilke holdninger der har betydning for tilslutning til EU. Tilhængere af øget social lighed er ikke længere så skarpe modstandere af EU, og modstandere af øget lighed er ikke så ivrige tilhængere (Goul Andersen, 2003a: 89-90).

Goul Andersen forventede, at man over tid vil se en stærkere sammenhæng mellem værdipolitiske issues (heriblandt holdning til indvandrere) og EU. *"Det er at gå for vidt at påstå, at danskerne EU-modstand i dag bunder i fremmedfjendtlighed, isolationisme og nationalt snæversyn. Men udviklingen er gået lidt i den retning."* (Goul Andersen, 2003a: 90). Tilslutningen til EU ser altså ud til at have udviklet sig fra at være økonomisk til politisk drevet, ligesom det ikke kun er venstrefløjen, der er skeptiske, men nu også partier på højrefløjen. Denne udvikling påviser, hvordan drivkræfterne bag EU-tilslutning forandres over tid, og at konteksten derfor har betydning. Det er nærliggende at sætte spørgsmålstejn ved, om ovenstående udvikling i Danmark også er at finde i fx de østeuropæiske lande, idet de som beskrevet ikke har samme grund til at frygte indvandring som eksempelvis de skandinaviske lande. Dette har tidligere undersøgelser ikke været opmærksomme på (Carey 2002; McLaren 2002; de Vreese og Boomgaarden, 2005). Det forventes, at de nye og relativt fattige EU-lande i højere grad er motiveret af at forbedre deres økonomiske situation end af specifikke EU-spørgsmål som fx miljø, indvandring, bekæmpelse af grænseoverskridende kriminalitet og skattesnyd, som de rigere velfærdsstater forventes at være optaget af.

1.1.2 Ideologisk selvplacering som forklaring på EU-tilslutning

Litteraturen på området har ligeledes fundet resultater, der indikerer, at borgernes ideologiske ståsted har betydning for deres holdning til EU (Llamazares og Gramacho, 2007).

Da Danmark søgte om medlemskab i EU i 1972 stod EU i høj grad for mere marked og mindre stat, hvilket var knap så appellerende for venstrefløjen, som var skeptiske overfor EU. Ligeledes gik debatten på, at man ikke kunne forene denne tankegang med den danske velfærdsstatsmodel. Siden hen har forestillingen dog ændret sig mod et mere socialt Europa med regulering af markeds kræfterne og modvægt mod globaliseringen, der fik venstrefløjen til at udvise større sympati overfor EU. I stedet sås en større skepsis opstå på højrefløjen, hvor de mest EU-skeptiske borgere i 2001 var at finde på højrefløjen (Goul Andersen, 2003a). Det kan dog diskuteres, hvorvidt forestillingen om et mere socialt Europa slog igennem op gennem 00'erne, hvor tendensen fra at være lineær med venstrefløjen som de mest EU-skeptiske til i dag at være parabelformet, med yderfløjene som de mest skeptiske og midtervælgerne som positive overfor EU. Udviklingen kan dog ligeledes siges at være udtryk for en ny forståelse af højre-venstre skalaen snarere end udviklingen i EU's image.

I de postmaterielle samfund er der sket en forandring i form af dannelsen af en værdipolitisk dimension, der har forandret de sociale skel i partivalg, hvor der nu i højere grad stemmes ud fra holdninger til bestemte issues (Borre, 1995; Togeby et al., 2004) snarere end ud fra klasses tilhørsforhold. Traditionelle emner for højre-venstre dimensionerne er udskiftet med holdning til fx indvandring fremfor holdninger til lighed.

Da denne udvikling primært er foregået i de postmaterielle samfund, forventes der, at man i de nye og relativt fattigere EU-lande stadig tænker i en fordelingspolitisk højre/venstre skala og ud fra klasses tilhørsforhold.

På trods af denne kontekstuelle faktor er ideologisk selvplacering i flere tilfælde i litteraturen anvendt i store samlede landegrupper uden at undersøge, hvordan sammenhængen kan have forskellig betydning i forskellige kontekster (McLaren, 2007; Llamazares og Gramacho, 2007; Tillman, 2013). Ved en sådan fremgangsmåde risikerer man at overse eventuelle vigtige sammenhænge. Vi vil derfor i denne undersøgelse se på, hvilken effekt ideologisk selvplacering har for borgernes EU-tilslutning på tværs af forskellige landegrupper.

1.1.3 Borgernes kognitive mobilisering som forklaring på EU-tilslutning

Forskningen indenfor EU-tilslutning har påvist en sammenhæng mellem borgernes kognitive mobilisering, i form af uddannelse, politisk efficacy og politisk interesse, og EU-tilslutning. Høj uddannelse gør personer bedre i stand til at udnytte de muligheder, EU giver, herunder adgang til det europæiske arbejdsmarked, hvor højt uddannedes kvalifikationer er efterspurgt, ligesom højt uddannede ikke på samme måde er sårbare overfor det pres, som globaliseringen medfører sammenlignet med lavt uddannede. Politisk efficacy, forstået som henholdsvis individets selvforståelse af egne evner til at forstå politik og personers oplevelse af lydhørhed fra politiske aktører (Kenski og Stroud, 2006), leder næsten altid til en højere tilslutning til det politiske system. Derfor forventes denne faktor også at have betydning for borgernes EU-tilslutning. Litteraturen har ligeledes fundet, at politisk interesse har betydning for borgernes holdning til EU (Catterberg og Moreno, 2005; Weßels, 2007), men der er uenighed om, hvorvidt effekten er negativ eller positiv, hvilket undersøges nærmere.

Uddannelse og politisk efficacy forventes at have samme betydning for borgernes holdning til EU på tværs af landegrænser, og er dermed universelle forklaringer for EU-tilslutning. Politisk interesse er derimod foruden holdning til indvandring og ideologisk ståsted endnu en faktor, som forventes at være kontekstuel bestemt. Weßels argumenterer bl.a. for, at sammenhængen mellem politisk interesse og EU-tilslutning afhænger af de politiske budskaber. Politiske budskaber kan både være negative og positive i relation til EU, hvilket forventes at variere fra land til land. Det er derfor sandsynligt, at der vil være en kontekstuel forskel mellem landene i forhold til, hvorvidt budskaberne overordnet er positive eller negative, og hvordan dette påvirker borgerne.

1.2 Hvorfor undersøge EU-tilslutning?

At befolkningens tilslutning (support) er betydningsfuld og værd at undersøge, kan forsvares både teoretisk og via konkrete eksempler. Offentlig støtte til politiske institutioner kan anses for legitimitetsskabende og nødvendigt for effektivt fungerende vedvarende institutioner (Easton, 1965). Borgernes holdning til EU kan, som tidligere nævnt, i mange sammenhænge have direkte betydning for den politik, som det enkelte medlemsland kan føre. Dette er ikke blevet mindre relevant efter den finansielle krise, hvor der er blevet sat spørgsmålstegn ved EU's legitimitet og fremtid (Youngs, 2013), ligesom fremgangen for de EU-kritiske partier ved seneste EU-parlamentsvalg vidner om samme tendens. Idet befolkningens EU-tilslutning kan påvirke det enkeltes lands muligheder for yderligere EU-integration samt EU's fremtidige udvikling, er det særdeles relevant at klarlægge, hvilke faktorer der har betydning for borgernes EU-tilslutning, og hvorvidt disse forklaringer er gældende på tværs af lande. Det første skridt er taget i den akademiske litteratur, men som det fremgår af de ovenfor nævnte eksempler, er kontekstens betydning endnu ikke blevet udfoldet tilstrækkeligt.

1.3 Problemstilling

Som beskrevet i det indledende afsnit til undersøgelsen har man både i den internationale og nordiske litteratur beskæftiget sig med EU-tilslutning. En gennemgang af denne litteratur afslører dog, at selvom der er stigende fokus på emnet, er kontekstens betydning blevet negligeret. Dette manglende fokus øger sandsynligheden for upræcise resultater, da de generelle tendenser ikke altid kan forventes at genfindes i mere specifikke kontekster. Ønsker vi fx svar på, hvad der kan forklare EU-tilslutning i Skandinavien, hjælper det ikke at vende sig mod de undersøgelser, der har samlet alle EU-lande i samme model, til at forklare EU-tilslutning, da disse forklaringer i vores optik vil variere fra land til land. Udviklingen i EU-tilslutning, som tidligere beskrevet, vidner om, at det også er relevant at se nærmere på, hvordan forklaringer forandrer sig over tid. Således at de forklaringer på EU-tilslutning der gjorde sig gældende i én tidsperiode også stadig er det i en anden. Dette er fokus i nærværende undersøgelse, hvilket leder til følgende problemformulering:

Hvilke faktorer kan forklare variationen i EU-tilslutning blandt EU-borgere, og er forklaringerne universelle eller kontekstuelle?

For at kunne besvare dette spørgsmål er det nødvendigt at samle teorierne på området, operationalisere dem, og undersøge hvilke teorier der er kontekstafhængige, og hvilke der er universelle ved brug af forskellige statistiske modeller. Derfor har denne undersøgelse til formål at se på forskelle imellem lande og over tid. Dette uddybes i det følgende.

2.0 Forskningsdesign

For at kunne udforske problemstillingen er det altså nødvendigt at foretage en undersøgelse af nogle af de mest udbredte teorier om borgernes EU-tilslutning, for at se, om disse forklaringer er stabile på tværs af tid og sted, som det almindeligvis antages, eller om de er kontekstafhængige. Teorierne kan stadig have sin berettigelse under de forudsætninger, hvor de først blev udviklet, men det er nødvendigt, at forskere og andre er opmærksomme på, hvornår teorierne kan benyttes, og hvornår de ikke kan. For at komme nærmere et svar på dette, må vi opstille et design, der gør det muligt at sammenligne effekterne fra determinanter på EU-tilslutning.

Til dette formål anvender vi en kombination af en eksplorativ/deduktiv tilgang. Teoriudvælgelsen foregår eksplorativt, ved at litteraturen gennemgås, og teorierne udvælges ud fra overvejelser om, hvor kontekstafhængige vi forestiller os de er. Herefter går vi deduktivt frem, og de udvalgte teorier testes i forskellige geografiske og tidsmæssige kontekster. Dette giver os et indblik i, hvor robuste de forskellige forklaringer er over tid og sted. For at kunne undersøge om der er forskelle blandt befolkningsgrupper i forskellige kontekster benyttes tværsnitsdesign.

Et tværsnitsdesign omfatter generelt et stort antal respondenter, hvilket gør det muligt at foretage en repræsentativ undersøgelse på tværs af forskellige populationer (de Vaus, 2001). Da dette ønskes gjort, anvendes et sådan design, hvilket gør det muligt at sammenligne på tværs af forskellige geografiske kontekster, mens et gentaget tværsnitligt design benyttes, for at kunne sammenligne over tid.

Modsat "ægte" longitudinalt design er det ikke de samme respondenter, der bliver interviewet, hvilket dog ikke er et problem, så længe dataen er repræsentativ for populationen. Til dette design anvendes primært data fra Eurobarometer (uddybning af dataudvælgelse behandles i afsnit 5.0), hvor der i første omgang fokuseres på at operationalisere EU-tilslutning, således at begrebet

indfanges bedst muligt. Derudover udvælges landegrupper, så det er muligt at teste, om vores teorier er relevante i forskellige kontekster.

Det er vigtigt, at vi klart kan se sammenhængene mellem teorierne og EU-tilslutning inden for forskellige kontekstuelle rammer, derfor har vi valgt at foretage vores analyse ud fra et mikro orienteret perspektiv med udgangspunkt i forskellige landegrupper.

Derved har vi fravalgt at inkludere landene i en multilevel analysis model, som det ellers ofte er blevet gjort i litteraturen (se eksempelvis: de Vries og van Kersbergen, 2007; Arnold et al., 2012). Disse modeller har den fordel, at det er muligt at medtage makrostrukturelle forklaringer, inklusiv lande, på lige fod med variablerne på mikro niveau (Bickel, 2007; Buxton, 2008). At benytte makrostrukturelle forklaringer kan derved tydeliggøre, hvilke kontekstuelle forhold der konkret påvirker EU-tilslutning. I en multilevel analyse, hvor lande medtages som forklaring, er tolkningen af kontekstuelle forskelle dog stadig uklar, da effektmålene blot er udtryk for sammenhængen mellem de uafhængige variabler og den afhængige variabel, kontrolleret for landeforskelle og andre makrostrukturelle forhold. Vi får derved ikke indblik i effekterne i de enkelte lande uden at medtage interaktionsled. Ved at tage effektværdien fra interaktionen og trække den fra effektværdien af den relevante uafhængige variabel, ville det være muligt at få forskellen imellem to lande, samt en værdi for om forskellen er signifikant (UCLA, 2014)

Dette er dog en forholdsvis upraktisk fremgangsmåde, da vi som udgangspunkt ønsker at undersøge, om der er forskelle i effekterne fra alle de uafhængige variabler på den afhængige variabel. Derfor vil antallet af interaktioner blive meget højt, hvilket øger kompleksiteten af analysen så meget, at tolkningen bliver uoverskuelig, og yderligere kompliceret af at inddrage en tredje landegruppe. Selvom multilevel regression gør det muligt at præcisere, hvilke makrostrukturelle forhold der har betydning for EU-tilslutning, giver metoden ikke et klart overblik over, hvilke forklaringer der er relevante inden for konkrete grupper af lande.

Vi vælger derfor at benytte forholdsvis almindelige regressions modeller (uddybes i afsnit 7.0) i tre landegrupper med dertilhørende konfidensinterval, som kan være med til at påvise, hvor stor sandsynlighed der er for, at effekterne i de forskellige grupper er signifikant forskellige.

2.1 Udvalgelse af lande

Til undersøgelsen er der udvalgt tre landegrupper, der antages at være væsentligt forskellige. For mange variabler, og for få cases er en klassisk problemstilling i kvantitative undersøgelser. Da vi ynder at samle en række teorier der favner bredt, risikerer vi at have for få cases i de enkelte lande. Derfor benyttes denne fremgangsmåde som kompromis og internt i landegrupperne udvælges der lande, som har centrale karakteristika til fælles.

Disse er følgende:

2009

- 1) En skandinavisk landegruppe – Danmark, Sverige og Finland
- 2) En østeuropæisk landegruppe – Rumænien, Bulgarien og Letland
- 3) En kontinentaleuropæisk landegruppe – Frankrig, Tyskland og Belgien

Ved at udvælge landegrupper, der kan anses for at være væsentlig forskellige, sætter vi de universelle forklaringer på en temmelig hård test. Vi vælger desuden at undersøge en anden tidsmæssig kontekst end 2009, ved at foretage en analyse af tilsvarende forklarende faktorer for EU-tilslutning i Danmark i 1988, for at klargøre, om forklaringerne forandres over tid. Det er ikke muligt at medtage Sverige og Finland i denne del af analysen, da begge lande først kom med i EU-samarbejdet i 1995.

De universelle forklaringer på EU-tilslutning, der holder på tværs af disse landegrupper og over tid, må anses for særdeles robuste over for ændringer i konteksten.

Den første gruppe af lande - Danmark, Sverige og Finland - udgøres af velstående og velfungerende universelle velfærdsstater. Det er velkendt, at der navnlig i Danmark og Sverige har været en god portion skepsis over for EU-netop begrundet i bekymring for, om EU-medlemskabet kunne true velfærdsstaten - hvorimod EU nok i de fleste andre lande anses for at være en institution, der kan bidrage til at fremme velfærden. Det gælder både den kontinentaleuropæiske og den østeuropæiske landegruppe.

Det er også veldokumenteret i Danmark - endnu knapt så entydigt i de to andre lande - at der er kommet nye skillelinjer til i politikken oven i den traditionelle venstre-højre dimension, der afspejler den fordelingspolitiske konflikt mellem samfundsgrupperne. De nye skillelinjer er først og fremmest centreret omkring indvandring. Det påvirker ikke alene politiske præferencer generelt, men kan også antages at være relateret til EU-holdninger, fordi EU i sig selv er et brud med nationalstaten, er mere multikulturelt og opfattes som proponent for multikulturalisme og tolerance for etnisk forskellighed.

Landene i den østeuropæiske gruppe er nye EU-lande, som desuden er relativt fattige og økonomisk mindre velfungerende, sammenlignet med de gamle EU-lande. I denne gruppe har vi medtaget Rumænien, Bulgarien og Letland.

Bulgarien og Rumænien har været medlem af EU siden 2007, og har den ringeste økonomi i EU målt på BNP per indbygger (OECD, 2014). Af de lande, der blev medlemmer ved østudvidelsen i 2004, har vi udvalgt Letland, der ligesom Rumænien og Bulgarien har en af de svageste økonomier i EU.

I disse lande kunne man forvente, at økonomiske og sociale forhåbninger i højere grad knyttede sig til EU-medlemskabet. Forventningen er endvidere, at såvel de klassiske politiske skillelinjer som de nye er mindre udkrystalliserede her. Da disse tidligere kommunistiske lande stadig er ved at implementere vestlige demokratiske normer og institutioner (Geser, 2008). De specielle karakteristika ved østlandene, og hvordan konteksten i disse lande har indflydelse på forklaringerne på EU-tilslutning, uddybes i afsnit 4.0.

Man kan sige, at disse to landegrupper i en lang række henseender udgør yderpunkter i kontekstuel forskellighed. Derfor er det som sagt et godt argument for, at forklaringer på EU-tilslutning virkelig er universelle, hvis de viser sig at holde lige så godt stik i de rige nordiske og de fattige østeuropæiske lande. Dette er altså en god fremgangsmåde for at teste, hvor robust teorien er, men kan derimod ikke alene benyttes som argument for, at "context matters". Derfor har vi også udvalgt en gruppe af kontinentaleuropæiske lande, der ikke ligger så langt fra den skandinaviske gruppe på økonomisk udvikling og velstand, nemlig Frankrig, Tyskland og Belgien.

De er til gengæld alle kendetegnet ved at høre til EU's oprindelige 6 medlemslande, og er desuden karakteriseret ved korporative velfærdsstater. Hvis der også er kontekstuelte bestemte forskelle i forklaringer på EU-tilslutning mellem disse lande og de skandinaviske, taler det i endnu højere grad for, at konteksten er vigtig, når man skal søge at forklare tilslutning til EU.

Vi kan ikke endegyldigt afgøre, om det er medlemskabets længde, velfærdsstatens type, eller helt tredje faktorer, der i givet fald er afgørende for forskelligheden. Det er heller ikke formålet.

Formålet er at sandsynliggøre, at det er ønskværdigt og/eller nødvendigt at lede efter kontekstuelte bestemte forklaringer frem for universelle, som det har været mest typisk i litteraturen.

3.0 En konceptuel diskussion af EU-tilslutning

Genstandsfeltet i nærværende undersøgelse er EU-tilslutning. I følgende afsnit diskuteres konceptet, for at nærme os en definition af generel EU-tilslutning, som danner udgangspunkt for operationalisering af begrebet.

Diskussionen vedrørende EU-tilslutning er som nævnt under forandring. Tidligere satte man ikke spørgsmålstejn ved EU, men accepterede de tiltag mv. der kom derfra, drevet af den politiske elite (Eichenberg og Dalton, 1993). I Norden og Storbritannien har der dog i en lang årrække været fokus på EU-skepsis, da borgere i disse landegrupper fra starten udviste skepsis overfor EU, som det også ses illustreret i Figur 1. I dag er det i højere grad også blevet behandlet og dokumenteret i den internationale litteratur, at borgernes holdning til EU har stor betydning for, i hvilket omfang EU kan agere og det enkeltes lands muligheder for yderligere integration i EU (jf. afsnit 1.0). Det er derfor også i den internationale litteratur blevet almindeligt at tale om EU-skepsis fremfor EU-opbakning. I praksis er der dog reelt ingen forskel på, om man undersøger EU-opbakning eller EU-skepsis, da de samme afhængige variabler bliver brugt til at måle begreberne, dog med omvendt kodning (Boomgaarden et al., 2011: 242).

Spørgsmålet er, om EU-opbakning og EU-skepsis teoretisk set kan anses som to sider af samme mønt i form af højere eller lavere grad af tilslutning, eller der er tale om to konceptuelle adskilte fænomener.

I indeværende undersøgelser tager vi udgangspunkt i Eastons political support, som synonym for politisk tilslutning.

Easton skriver:

"We can describe support as an attitude by which a person orients himself to an object either favorably or unfavorably, positively or negatively. Such an attitude may be expressed in parallel action. In short, in its common usage support refers to the way in which a person evaluatively orients himself to some object through either his attitudes or his behavior." (Easton, 1975: 436).

Easton samlede altså både positive og negative orienteringer under samme koncept.

Vi vælger derfor at benytte Eastons definition, og tilføjer EU som det objekt, tilslutningen retter sig mod.

Derved gør vi opmærksom på, at begrebet indeholder en negativ side, altså *mangel* på EU tilslutning, hvilket vi anser for konceptuelt og praktisk at være samme variabel, blot med negativt fortegn. Det ligger heri, at tilslutning således ikke skal ses som en enten/eller størrelse, men i stedet forstås i grader af opbakning eller skepsis. Det løser også problemet med en ikke ubetydelig midterkategori, der hverken orienterer sig positivt eller negativt imod EU som politisk institution. Vi afgrænser os fra handlingsperspektivet i Eastons definition, da vores undersøgelse vil tage udgangspunkt i survey data, der på dette punkt måler respondenternes kognitive synspunkter fremfor handlinger.

Med udgangspunkt i Easton forstås EU-tilslutning således som:

En evaluerende orientering imod EU, der kan gå fra lav til høj tilslutning.

Efter at have fastlagt en definition af politisk tilslutning er det nødvendigt at uddybe, hvad tilslutning kan rette sig mod. Er EU-tilslutning en endimensionel eller multidimensionel egenskab?

For at kunne besvare dette er det nødvendigt at se nærmere på, hvad objektet, som tilslutningen orienterer sig mod, er. Det er diskuteret, hvorvidt EU skal ses som en institution, en ny form for governance eller et politisk system (Sørensen, 2007). Selvom denne debat er relevant, ligger den uden for vores undersøgelsesfelt. I stedet fokuserer vi på den indledende præmis om, at befolkningens holdning til EU har betydning for samarbejdet. Denne legitimerings tankegang ligger tæt op af Eastons forståelse af input til det politiske system. Derfor forsætter vi med at benytte

Easton og tager udgangspunkt i forståelse af EU som et politisk system.

Easton (1975) mener, at tilslutning til et sådan politisk system kan opdeles i to overordnede kategorier: det han kalder *specific* og *diffuse support*. Specific support relateres til det politiske output og politiske aktørers præstationer, fx evaluering af en ny lov, som dermed fører til opbakning eller skepsis overfor denne. Diffuse support forstås som en generel tilslutning til, hvad det politiske objekt repræsenterer, fx tillid til en demokratisk institution som EU-parlamentet. Easton mener, at hvor specifik tilslutning fluktuerer meget over korte perioder, er diffus tilslutning mere robust og forandres kun over længere tid.

Nærværende undersøgelse er først og fremmest interesseret i diffuse support som mål for EU-tilslutning, da dette begreb vedrører en mere fundamental, generaliseret og langtidssigtet form for politisk tilslutning.

Specific support fravælges derfor som mål for tilslutning, men kan dog i noget omfang benyttes til at forklare diffuse support: *"Such attachment may be a product of spill-over effects from evaluations of a series of outputs and of performance over a long period of time. Even though the orientations derive from responses to particular outputs initially, they become in time disassociated from performance. They become transformed into generalized attitudes towards the authorities or other political objects. They begin to take on a life of their own"* (Easton, 1975: 446).

At specific support i noget omfang kan udvikle sig til diffuse support, så man i Danmark i 1972. Danskerne var i første omgang interesserede i EU pga. de økonomiske fordele, som medlemskabet gav, og gik med i EU for at sikre landbrugseksporten til England, idet denne ville blive truet, hvis England gik med i samarbejdet mens Danmark stod udenfor (Mårup, 2010). En sådan tilslutning, der relaterer sig til økonomiske fordele, ligger altså tæt op af specific support i Eastons terminologi, og det er sandsynligt, at niveauet af diffuse support var meget lavt på dette tidspunkt. På lang sigt kan specific support dog ifølge Easton smitte af på niveauet af diffuse support, hvilket kan have været tilfældet i Danmark, hvor danskerne er blevet relativt gode europæere sammenlignet med tidligere (Goul Andersen, 2003b). Dette ser ikke ud til at være tilfældet i Storbritannien, hvor EU-tilslutningen har været faldende siden 1990 (jf. Figur 1).

Specific support bliver dog også ofte benyttet til at forklare diffuse support på individniveau, hvilket skaber et problem i forhold til at definere, hvad der er den afhængige, og hvad der er den uafhængige variabel.

Et eksempel på at specific support bliver benyttet til at forklare diffuse support ses i Mishler og Rose (2001). Her forsøger de at finde forklaringer på forskelle i politisk tillid blandt forskellige grupper af individer. Easton definerer politisk tillid som en del af diffuse support (Easton, 1975). Til forklaring af politisk tillid finder Mishler og Rose (2001), at borgernes evalueringer af institutionelle præstationer har stor betydning for deres tillid til disse institutioner. De benytter altså politiske præstationer (specific support) til at forklare politisk tillid (diffuse support). Benytter man samme fremgangsmåde som Mishler og Rose (2001), vil konsekvensen af dette være, at det kun er nødvendigt at benytte én dimension af tilslutning til at forklare en anden. Dette vil dog skabe et dilemma i forhold til at vurdere, om specific support korrelerer med diffuse support på visse parametre, fordi de måler det samme, eller fordi den ene forklarer den anden.

Det er en typisk fremgangsmåde at bruge økonomiske præstationer som forklaring på politisk tilslutning, men det kan altså skabe forvirring i forhold til, om specific support kan benyttes som forklaring på diffus support, eller de begge bør benyttes som dimensioner af tilslutning. Det må i et vist omfang være muligt for borgerne at evaluere EU's økonomiske performance uden også at tilslutte sig den. Eksempelvis hvis en borger mener, at EU er god til at skabe økonomisk vækst, men at vækst ikke nødvendigvis er udelukkende positivt. I et sådan tilfælde giver det ikke mening at definere en positiv evaluering af EU's økonomiske performance som tilslutning. Derfor forsvaret vi brugen af økonomisk performance som forklaring på diffuse support.

Vi har i dette afsnit forsøgt at nærme os en definition af EU-tilslutning, hvilket vil danne grundlag for den videre diskussion af konceptet på det operationelle niveau i afsnit 6.0 .

4.0 Hvad bestemmer tilslutning til EU?

Forskningen har peget på en række faktorer til at forklare tilslutning til EU. Et udvalg af disse behandles i nærværende undersøgelse, som uafhængige variabler på mikroniveau, for at teste, hvorvidt de pågældende determinanter kan karakteriseres som universelle eller varierer fra land til land og over tid. De holdningsmæssige forklaringer, som er valgt til undersøgelsen af EU-tilslutning, er henholdsvis holdning til indvandring og ideologisk selvplacering. Herefter ses der på økonomiske vurderinger af egen husholdningsøkonomi, samfundsøkonomien og den europæiske økonomi som forklaring, mens også kognitiv mobiliseringsteori og politisk interesse behandles som mulige forklaringer på EU-tilslutning. Ovenstående faktorer er inspireret af den internationale litteratur med tilføjelser fra den nordiske forskning i EU-holdninger og vælgerundersøgelser generelt. Heriblandt issue voting, hvor politiske issues ifølge den nordiske forskning, har betydning for, hvordan vælgerne stemmer, og hvordan de ser på EU.

4.1 Holdningsmæssige forklaringer på EU-tilslutning

Man kan betragte tilslutning til EU som en politisk holdning, men i nærværende sammenhæng er det nok så relevant at se tilslutning til EU som en effekt af politiske holdninger. Det er velkendt i skandinavisk sammenhæng, hvor det var personer med bestemte holdninger (politisk venstreorientering, støtte til velfærdsstaten jf. Goul Andersen, 2003b), der var mest skeptiske eller modvillige over for EU i 1970'erne og 1980'erne. Efterhånden har denne fremgangsmåde også vundet indpas i den internationale litteratur i relation til EU-tilslutning. En stor del af de mest udbredte forklaringer på EU-tilslutning drejer sig således om politiske holdninger: Personer med bestemte politiske holdninger er mere/mindre tilbøjelige til at tilslutte sig EU. Formentlig først og fremmest fordi EU-samarbejdet forventes at styrke/svække disse holdningsmæssige præferencer. Vi har derfor udvalgt politiske issues, som i tidligere undersøgelser har vist sig at være nyttige forklaringer på EU-tilslutning, men hvor forfatteren ikke har været opmærksom nok på kontekstens betydning (som fx: Carey, 2002; de Vreese og Boomgaarden, 2005; McLaren, 2007).

Issue voting tager som bekendt udgangspunkt i, at vælgerne har forskellige præferencer, heriblandt grundlæggende ideologiske holdninger eller holdninger af en mere flygtig art (Goul Andersen et al., 2007). Hvor issue voting har partivalg som afhængig variabel, lader samme tankegang sig også tillempe på EU-tilslutning.

Politisk opbakning eller mangel på opbakning til EU kan ud fra issue voting tankegangen ses som udtryk for forventning om, at EU vil fremme eller hæmme disse politiske præferencer. I den udstrækning, at det er bagudrettet, (retrospektivt - som det er almindeligt inden for den særlige type af issue voting teorier, der omhandler økonomisk vælgeradfærd, jf. nedenfor) kan tilslutning ses som udtryk for straf eller belønning af EU's evne til at producere resultater, der stemmer overens med de issues, som er vigtige for vælgerne.

4.1.1 Holdninger til indvandring og multikulturalisme

Ifølge McLaren (2002) er et centralt issue for, om borgere støtter op om EU, holdning til indvandring og andre kulturer. Ifølge hende opfatter nogle borgere, at deres lands kultur er under pres af europæisk integration, hvorfor det er vigtigt at beskytte nationalstaten mod udefrakommende "trusler", som EU-integration medfører. Personer der er bekymrede for, at europæisk integration underminerer fx det nationale sprog, identiteten og kulturen i det land, de bor i, har en tendens til at være mere skeptisk overfor EU (Carey, 2002). De Vreese og Boomgaarden (2005) mener, at en negativ bias mod out-groups forstået som fremmedfjendtlighed, er en af hovedårsagerne til, at nogle borgere er negative overfor EU-integration. Disse ræsonnementer falder alle ind under en form for kulturel protektionisme, mens også økonomisk protektionisme er kommet mere i fokus de seneste år.

Indvandringen sætter pres på de borgere, der har mindre kapacitet til at udnytte de muligheder, som globaliseringen giver. EU er årsagen bag arbejdskraftens frie bevægelighed på tværs af grænser, hvilket kan forventes at gøre disse borgere mere kritiske overfor EU. Derudover har personer, der benytter deres ret til fri bevægelighed, også ret til sociale ydelser fra det land, de rejser til. Borgere, der betaler skat til velfærdsydelser, kalkulerer som oftest værdighed hos velfærdsmodtagere. I USA har en lang tradition af litteratur dokumenteret, hvordan støtten til velfærdsydelser forsvandt, når ydelserne blev associeret med den sorte out-group (Quadagno 1994, Gilens 1995, 1996, 1999, Alesina et al. 2001, Lind 2007 I: Larsen 2011: 332-333). I samme undersøgelse af Larsen (2011) indikerer han, at:

"(...) Europeans are much more opposed to spending public money on non-Western immigrants than Americans are to spending money on blacks." (Larsen, 2011: 343).

Selvom indvandring fra de nye EU-lande kan kategoriseres som vestlig indvandring, finder McLaren (2001), at almindelige borgere ikke skelner mellem indvandring fra EU-lande og ikke-EU-lande, selvom der på eliteniveau og lovgivningsmæssigt bliver skelnet mellem indvandring i forhold til, om man er EU-borger eller ej.

Holdning til indvandring som politisk issue har altså også vundet indpas i den internationale litteratur. Dette centrale politiske issue (Borre, 2001) ser særligt i en dansk kontekst ud til at have stigende betydning for EU-tilslutning (Goul Andersen, 2003b). Der er i de seneste år kommet mere fokus på indvandring fra EU, bl.a. på grund af de velfærdsydelser som EU-borgere har ret til i Danmark. Bekymringen blandt nogle borgere har især været rettet mod de lande, der kom ind i EU i henholdsvis 2004 og 2007, hvor levestandarden er betydeligt lavere end i Norden.

Indledningsvist stillede vi spørgsmålet, hvorvidt der er forskel på, hvad der determinerer EU-tilslutning i lande med universelle velfærdsstater sammenlignet med nye EU-lande. Ses indvandrere som uværdige til at modtage velfærdsydelser og samtidig opfattes som en omkostning for dem, der har betalt skat til nationalstaten, så er spørgsmålet, om dette har samme betydning i universelle velfærdsstater som i nye EU-lande. Som udgangspunkt må det forventes, at de der bor i universelle velfærdsstater har mere på spil i forhold til velfærdsydelser og økonomi. Borgere, der er kritiske overfor indvandring i veludviklede økonomier, anser formentligt deres land som værende attraktive for andre EU-borgere, hvilket kan føre til EU-skepsis. Borgere i EU-lande med relativt dårligere økonomier formodes ikke at anse deres land som værende tiltrækkende for andre EU-borgere. Derfor forventes indvandring ikke at være et relevant issue, når det kommer til EU-tilslutning i økonomisk dårligere stillede EU-lande. Skepsis overfor indvandrere, der er baseret på økonomisk protektionisme, kan derfor forventes at have en større effekt på EU-tilslutning i lande med universelle velfærdsstater sammenlignet med nye EU-lande. Denne subjektive oplevelse af eget land og indvandrere er i tråd med makroforholdet, at landene i Vesteuropa er immigrantlande, hvor de nye EU-lande er emigrantlande.

I tilfælde hvor borgernes skepsis overfor indvandrere er funderet i mere kulturelle fremfor økonomiske overvejelser, bør vi forvente, at forskellen mellem de universelle velfærdsstater og nye EU-lande udjævnes. Dette skyldes, at begge landegrupper har deres egne historiske og

kulturelle traditioner, som gør, at den ene gruppe i lige så høj grad har grund til at anlægge protektionistiske holdninger som den anden gruppe. Overordnet set forventes det dog ikke, at østlandene er bekymrede på denne dimension, da de generelt ikke behøver at frygte indvandring fra EU.

På baggrund af de nævnte teorier og ovenstående ræsonnementer opstilles følgende hypotese:

Hypotese 1: Der er en positiv sammenhæng mellem holdning til indvandring og EU tilslutning i de skandinaviske og kontinentaleuropæiske lande, men ikke i den østeuropæiske landegruppe.

4.1.2 Ideologisk selvplacering

Hooghe, Marks og Wilson (2002) lavede i 2002 en undersøgelse af om politiske partiers holdning til europæisk integration har betydning i forhold til, hvor på højre/venstre skalaen, de placerer sig. Deres resultater viser, at politiske partier, som befinder sig helt ude på enten højre- eller venstreskalaen er mere euroskeptiske end midterpartierne (Hooghe et al., 2002: 958). Disse resultater er primært funderet i en vesteuropæisk/skandinavisk kontekst og forventes afspejlet hos befolkningen i disse EU-lande, således at borgere, der ideologisk set placerer sig på yderfløjene, også er mere EU-skeptiske end personer, der placerer sig i midten af skalaen. Sammenhængen mellem ideologisk selvplacering og EU-tilslutning forventes derfor i en vestlig kontekst at være parabelformet, mens der i nedenstående vil blive argumenteret for, hvorfor dette ikke formodes at være tilfældet i de østeuropæiske EU-lande.

Flere forhold gør sig gældende med hensyn til, hvorfor det forventes, at der er en kontekstuel forskel mellem landene, når det kommer til ideologisk selvplacering og EU-tilslutning. Først og fremmest er der sket en forandring i forhold til, hvilken skala der bliver forbundet med ideologisk højre/venstreorientering. Man kan tale om, at der i dag både er en økonomisk fordelingspolitisk dimension og en værdipolitisk dimension (Borre, 2001). Den værdipolitiske dimension opstod ved dannelsen af et nyt venstre i 1960'erne og 1970'erne, og var bl.a. et opgør med en autoritær og hierarkisk struktur, som forstærkedes med dannelsen af et nyt højre i 1990'erne. Dannelsen af en værdipolitisk dimension har forandret de sociale skel i partivalg fra at stemme ud fra klassetilhørsforhold til nu at stemme mere ud fra holdninger til fx indvandring, miljø, lov og orden (Borre, 1995; Goul Andersen og Bjørklund, 1990 I: Togeby, et al., 2004: 74-75). Denne udvikling er

primært foregået i de postmaterielle samfund, hvilket giver en forventning om, at der i højere grad stemmes ud fra de traditionelle klasseskilleforhold i mere fattige og mindre udviklede EU-lande end ud fra holdninger til bestemte emner. Samtidigt kan der være forskel på, hvor man placerer sig på højre/venstre skalaen, alt efter om der tænkes i en værdipolitisk eller fordelingspolitisk skala, hvilket har betydning for ens vurdering af EU, og som ligeledes forventes at være kontekstuel bestemt.

Personer, der placerer sig til højre på den fordelingspolitiske skala, må forventes at være positive overfor EU, der repræsenterer et åbent og frit marked. På den værdipolitiske skala kan man derimod forestille sig, at højreorienterede personer er euroskeptiske på grund af den kulturelle usikkerhed, som EU-medlemskab giver og afviser derfor yderligere EU-integration for at forsvare den nationale suverænitet. På et partipolitisk niveau er eksempler på dette bl.a. Dansk Folkeparti i en dansk kontekst (De Vries og Edwards, 2009:9) og Front National i Frankrig (Marks, et al., 2006).

Personer, der placerer sig til venstre på den fordelingspolitiske skala, er euroskeptiske på baggrund af, at de anser EU som et neoliberalt projekt, der har en negativ indflydelse på velfærdsstaten (De Vries og Edwards, 2009). Værdipolitiske venstreorienterede er positive overfor miljøpolitik og multikulturalisme (Borre, 1995), og kan derfor også forventes at have grund til at være positive overfor EU, der kan håndtere globale miljøudfordringer og føre til mere kulturel udveksling. Dette afhænger dog af, i hvor høj grad man vurderer, at EU kan føre en sådan politik. Eksempler på sådanne partipositioneringer er Vänsterpartiet i Sverige (Marks et al., 2006) og Enhedslisten i Danmark, som dog stadig er skeptiske overfor EU på grund af deres fordelingspolitiske holdninger, der er i modstrid med EU.

Partier, som positionerer sig til venstre værdipolitisk og til højre fordelingspolitisk, kan altså forventes at være positive overfor EU, da EU repræsenterer en inkluderende og samarbejdende kultur på tværs af lande, funderet i et frit og åbent marked. Radikale Venstre kan fungere som et eksempel på en sådan partipositionering i Danmark. Hvorvidt borgerne i hvert land tænker ud fra ovenstående logik, når de skal vurdere deres ideologiske ståsted, er afgørende for deres holdning til EU og er samtidig en vigtig faktor i forhold til at forstå de kontekstuelle forskelle i tilslutning til EU.

Selve forestillingen om EU har ligeledes i en dansk kontekst forandret sig imod en idé om et mere socialt Europa sammenlignet med tidligere (Goul Andersen, 2003a). Spørgsmålet er, om disse nye politiske skillelinjer og forestilling om EU også gør sig gældende i gruppen af nye EU-lande. Vi forventer, som ovenfor beskrevet, at klassisk fordelingspolitik fylder mere end værdipolitik i disse lande. Dette kan være medvirkende til, at sammenhængen mellem ideologisk placering og EU-tilslutning ikke er parabelformet i de nye EU-lande, men i stedet en monoton sammenhæng, hvor højreorienterede personer er mere positive overfor EU end venstreorienterede. En anden kontekstuel faktor, der kan være med til at cementere sammenhængen som monoton, beskrives af Geser (2008: 6): *"The particular history of these countries has resulted in paradox semantic reversals of the two ideological poles. In a way, the most leftist (ex-communist) parties are "conservative" or even "reactionary" insofar as they still cling to values or institutions stemming from the earlier societal system; and the liberals and conservatives are most "revolutionary" insofar as they aim at a radical transformation according to western standards."* Dvs. hvis de reaktionære kulturkonservative befinder sig på venstrefløjen i disse lande fremfor højrefløjen, så vil dette være endnu en grund til, at vi kan forvente at finde EU-kritikere på venstrefløjen og EU-tilhængere på højrefløjen i de nye lande. Ud fra ovenstående opstilles følgende hypotese:

Hypotese 2: I de skandinaviske og kontinentaleuropæiske lande udtrykker personer, der placerer sig i midten af højre/venstre skalaen, højere grad af EU-tilslutning, end personer der placerer sig nær yderpunkterne. I den østeuropæiske landegruppe udtrykker personer på højrefløjen højere grad af EU-tilslutning end personer på venstrefløjen.

4.2 Økonomiske vurderinger

En særlig type af issue voting er ifølge Stubager, (et al., 2011) economic voting. Dette begreb anvendes, når vælgerne stemmer ud fra deres økonomiske præferencer. Denne faktor er også blevet relevant i litteraturen om EU-tilslutning, da den har vist sig at være særdeles robust til forklaring heraf. Dette er naturligt, da økonomisk fremgang er et centralt mål for EU, der i særlig grad kan ses som et handelsfællesskab, hvilket gør det nærliggende at bedømme EU ud fra økonomiske vurderinger.

I litteraturen (se: Anderson og Reichert, 1995; Anderson og Kaltenthaler, 1996; Hooghe og Marks, 2004; Mau, 2005) har man ofte anvendt begrebet economic voting til at forklare årsager til EU-tilslutning.

Flere forskellige dimensioner af economic voting er blevet benyttet, heriblandt nationale økonomiske gevinster og personlige økonomiske gevinster. Set fra dette perspektiv kan man opdele i indirekte og direkte gevinster. Direkte gevinster kan komme fra EU-lovgivning, der tilgodeser den enkelte EU-borger. Det er blevet teoretiseret, at borgere der modtager sådanne gevinster, forventes at være mere positive overfor EU (Anderson og Reichert, 1995).

Vælgeradfærd baseret på sådanne personlige direkte gevinster kaldes også egotropisk voting (Stubager et al., 2013: 117). Indirekte gevinster kan komme fra eksempelvis en god national økonomi, hvor arbejdsløsheden er lav, og borgerne har en høj levestandard. Vælgeradfærd af denne type kaldes også sociotropisk (Stubager et al., 2013: 117). Vælgeradfærd er i langt højere grad baseret på vurderinger af eget lands økonomi fremfor privatøkonomien (Alvarez og Nagler 1998, Hansen og Bech, 2007, I: Stubager et al. 2013).

Et af de fremtrædende argumenter i forhold til, at vurderinger af eget lands økonomi er styrende for, om individer støtter op om EU, kommer fra Anderson og Kaltenthaler (1996:177): *"Simply put, if the domestic economy is doing well, citizens look favourably upon the integration process. If it is doing poorly, they will view European integration in a more negative light, wondering why it is not improving their country's economic performance."* Anderson og Kaltenthaler (1996) fokuserer på, hvordan økonomien objektivt ser ud. Dette kan anses for problematisk, da det forudsætter, at den faktiske økonomi korrelerer perfekt med borgernes forestillinger om økonomien, hvilket især kan betvivles, når genstandsfeltet er EU, da borgernes viden omkring EU generelt anses for begrænset (Janssen, 1991; Anderson, 1998).

Gabel og Whitten (1997) har i deres undersøgelse argumenteret for, at subjektive vurderinger af økonomien ikke nødvendigvis afspejler objektive økonomiske mål og peget mod, at subjektive mål for økonomiens tilstand er bedre egnet til at forklare EU-tilslutning blandt individer. At bruge subjektive mål for vurderinger af økonomiens tilstand løser dog ikke et andet fundamentalt problem. Skal forklaringerne holde stik, forudsætter det, at borgerne bevidst holder EU ansvarlig for samfundsøkonomiens tilstand, men da der også er mange andre forhold, som kan påvirke samfundsøkonomien, kan det forekomme ulogisk at holde EU ansvarlig i alle tilfælde.

Hvorvidt borgerne holder EU ansvarlig afhænger også af, hvordan de nationale politikere agerer, da EU er et glimrende redskab til blame avoidance (Hobolt og Tilley, 2014), såfremt borgerne er utilfredse med samfundsøkonomien. Om dette virker, må delvist afhænge af, hvordan den europæiske økonomi ser ud. Vi udvider derfor den økonomiske dimension ved at se på, hvordan borgerne vurderer den europæiske økonomi. Mener de, at EU er gode til at skabe vækst, vil de fleste borgere formentligt forvente at få et økonomisk udbytte af deres EU-medlemskab, og derved støtte op om EU. Dette behøver dog ikke altid at være tilfældet. De som mener, at EU hovedsageligt kommer eliten til gode kunne antages at have en holdning om, at EU er gode til at skabe økonomisk vækst uden nødvendigvis selv at forvente at få nytte af den.

Foruden at undersøge respondenternes holdning til eget lands økonomi medtages også borgernes syn på den europæiske økonomi, idet et positivt syn på denne i højere grad vil tale for medlemskab af EU for at kunne tage del i den økonomiske vækst. Argumenterne for, at eget lands økonomi og den europæiske økonomi spiller en rolle for individets EU-tilslutning fremstår umiddelbart som værende universelle forklaringer, og kan benyttes til at forklare EU-tilslutning på tværs af landekontekster. Som nævnt kan EU anses for at være et handelsfællesskab, der blev skabt med et mål om økonomisk vækst, hvorfor det er naturligt, at de fleste vil vurdere EU's performance ud fra, om de lykkes med at skabe vækst eller ej.

Desuden er alle borgere i varierende grad påvirket af økonomiens tilstand, hvilket gør det usandsynligt, at borgerne kan abstrahere fra økonomiske issues i samfundet. Man kan dog argumentere for, at lande der har været medlem af EU i længere tid har mere grund til at holde EU ansvarlig for statsøkonomiens tilstand, end lande der har været medlem i kortere tid.

Sammenhængen mellem EU-tilslutning og vurdering af statsøkonomien burde således være

stærkere hos borgere i lande, der har været medlem af EU i længere tid. Dette kommer dog an på, i hvilken udstrækning der forekommer et delay, i forhold til hvornår borgerne begynder at holde EU ansvarlig for statsøkonomien. Samtidig kan der argumenteres for, at borgere i nyere EU-lande med relativt svage økonomier i højere grad vil fokusere på EU som et tilstræbelsesværdigt alternativ til deres egen økonomi, og derfor være mere optagede af, hvordan EU's økonomiske tilstand ser ud sammenlignet med EU-borgere i de universelle velfærdsstater. På baggrund af ovenstående opstilles følgende hypotese.

Hypotese 3: Der er en positiv sammenhæng mellem subjektive økonomiske faktorer og EU-tilslutning i alle landegrupper

4.3 Kognitiv mobiliseringsteori

Inglehart (1970) var en af de første, der diskuterede forholdet mellem EU-borgerne og EU i sin artikel *Cognitive Mobilization and European Identity*. Han argumenterede for, at distancen mellem EU-borgerne og EU-systemet var så stor, at det ville kræve ekstra interesse, viden eller nærmere "kognitiv mobilisering", hvis borgerne skulle støtte op om EU:

"Cognitive mobilization. This process increases the individual's capacity to receive and interpret messages relating to a remote political community. As such, cognitive mobilization is a necessary but not sufficient condition for the development of support for a European community: one must become aware of it before one can develop a sense of commitment. If we regard formal education as an indicator of cognitive mobilization, for example, we would expect the more educated groups to be more aware of European-level politics" (Inglehart, 1970: 47).

Et af hovedargumenterne hos Inglehart er, at for at en person kan relatere sig til situationer eller roller, der befinder sig langt fra vedkommendes hverdag, kræver det en del kognitiv kapacitet. Han anser dette for en nødvendig præmis for, at borgerne kan støtte op om EU, men uddyber også, at de budskaber som borgerne modtager, positive eller negative også har betydning for tilslutningen. Ideelt set ville det altså være nødvendigt at vurdere, hvorvidt omtalen vedrørende EU er negativ eller positiv, da det kan få de kognitivt mobiliserede til at blive negative overfor EU: *"My hypothesis here is that the more educated groups have a greater facility to receive and absorb messages relating to a remote political community. If the content of the messages concerning*

Europe were predominantly negative, we would then expect the more educated groups to be more strongly opposed to integration than the less educated" (Inglehart, 1970: 47-48). Inglehart konkluderer videre, at det modsatte dog ser ud til at være tilfældet, og at de veluddannede, som oftest er mere positive overfor EU end de lavt uddannede. Ydermere mener han at kunne sige, at medierne overordnet set har dækket EU positivt. Det kan i høj grad diskuteres, hvorvidt dette stadig er tilfældet i de senere år. Såfremt den kognitive mobilitetseffekt på EU-tilslutning er betinget af massemediernes dækning, vil dette formentligt betyde, at højtuddannede ikke længere er positive overfor EU. Man ville i øvrigt kunne forvente, at effekten fra kognitiv mobilisering vil fluktuere meget alt efter konteksten, da medie billedet er omskifteligt over tid og forskellig fra land til land.

Ved gennemgang af litteraturen vedrørende EU-tilslutning, hvor uddannelse ofte inddrages som kontrolvariabel, ser det dog stadig ud til, at højtuddannede er mere positive overfor EU. Selv finder Inglehart (1970: 58) kun en meget beskeden positiv effekt fra eksponering overfor medier på EU-tilslutning. Derfor er spørgsmålet, om kognitiv mobilisering fører til højere EU-tilslutning af andre grunde end gennem øget eksponering af nyheder vedrørende EU. Vi vil løbende i dette afsnit diskutere andre årsager til, hvorfor delelementer af kognitiv mobilisering kan forventes at lede til højere EU-tilslutning.

Ingleharts teori kan karakteriseres som deterministisk. Forestillingen om at EU-tilslutning udelukkende ville stige, når blot folk blev mere opmærksomme på EU, kan virke uforståelig i en tid som i dag med udbredt EU-kritisk mediedækning. Det skal dog holdes in mente, at teorien blev udviklet i en tid, hvor EU-samarbejdet i høj grad blot blev anset som et økonomisk fælleskab, hvilket har forandret sig betydeligt siden da. Selvom EU er blevet mere omfattende siden 1970, og EU i højere grad påvirker borgernes hverdag, så er afstanden mellem EU og borgerne stadig forholdsvis stor afspejlet i den lave interesse for EU blandt borgerne. Derfor kunne Ingleharts teori stadig forventes at have en betydelig rolle i den nuværende kontekst, selvom den deterministiske effekt fra uddannelse, der skulle gøre os til glade EU-tilhængere, udeblev.

Inglehart (1970) bruger uddannelse som indikator på kognitiv mobilisering, mens vi i denne undersøgelse ønsker at udvide rammerne herfor. Vi relaterer derfor kognitiv mobilisering til borgerens individuelle politiske kapacitet, herunder evnen til at forstå politik og følelsen af at kunne påvirke det politiske system. Goul Andersen (I: Goul Andersen, et al., 2000) argumenterer

for, at politiske kompetencer hos individet kan opdeles i en objektiv og subjektiv dimension, hvilket vil danne grundlag for de følgende afsnit. Den objektive dimension relateres til politisk viden og uddannelse, den subjektive til politisk efficacy.

4.3.1 Politisk viden og uddannelse

Det forventes, at højtuddannede er mere tilbøjelige til at have en højere politisk viden end lavt uddannede, hvorfor uddannelse ofte benyttes som indikator på viden. Man kan ligeledes undersøge, hvor stor viden de enkelte borgere har om EU, såfremt det udvalgte data giver mulighed for det. Argumentet om at uddannelse og viden om EU automatisk skulle kunne oversættes til højere EU-tilslutning kan betvivles. Men kigger man som Inglehart (1970) på uddannelse, vil der være andre årsager end dem, som han påpeger, til at forklare hvorfor højtuddannede ser ud til at støtte EU mere end andre borgere. Vi vil her liste nogle teoretiske bud på, hvordan socialiseringsprocesser og interessevaretagelse hos højt uddannede kan føre til højere EU-tilslutning. Disse er baseret på idealtyper.

Højtuddannede er igennem deres uddannelse blevet socialiseret til i højere grad at besidde værdier, der gør dem tilbøjelige til at være åbne og tolerante overfor omverdenen (Thomsen, 2006, 23-24).

De har gennem deres uddannelse stiftet positive bekendtskaber med internationale studerende, hvilket er muligt, fordi de har opnået sproglige kompetencer i deres uddannelse og derved nedbrudt flere "os og dem" forestillinger.

Udover dette er det sandsynligt, at de er bedre i stand til at nyttemaksimere som EU-borgere, fordi de lettere kan navigere i forhold til de muligheder, som EU giver, herunder muligheden for adgang til det europæiske arbejdsmarked, hvor højt uddannede står i en stærk position på grund af deres kvalifikationer. Modsat er de lavt uddannede mere sårbare overfor globalisering i form af outsourcing eller konkurrence fra udenlandsk arbejdskraft (Stubager, 2006). Højt uddannede har således interesse i at støtte op om EU, og lavt uddannede har interesse i at forsøge at beskytte sig mod yderligere globalisering og regionalisering.

Anderson (1998) og Gabel (1998) fandt begge i deres undersøgelser, at uddannelse delvist førte til forøget EU-tilslutning. Modsat fandt McLaren (2007), at uddannelse ikke havde nogen effekt.

Arnold et al., (2012) argumenterer for, at årsagen hertil skal ses i forbindelse med, at der er sket

en kontekstuel forandring fra udbredt konsensus til en højere grad af konkurrence omkring holdninger til EU-spørgsmål blandt højt uddannede. Alternativt teoretiserer Karp og Banducci (2003), at uddannelse kan gøre folk mere opmærksomme på den påståede mangel på åbenhed i EU, hvilket kan lede til, at højtuddannede bliver mere skeptiske overfor EU.

Ideelt set ville det mest optimale formentligt være at undersøge effekten fra viden vedrørende EU på EU-tilslutning, samtidig med at der kontrolleres for uddannelse. Dette fordi borgere med høj viden formentligt også er dem, der er højtuddannede. Samtidig kan effekten fra uddannelse i høj grad stamme fra socialiseringsårsager, der ikke direkte relateres til faktisk politisk viden. En sådan fremgangsmåde er blevet foretaget af Memoli (2011), som i en case-undersøgelse af Italien fandt, at politisk viden havde en positiv effekt på tiltro til politiske institutioner. Med udgangspunkt i ovenstående opstilles følgende hypotese:

Hypotese 4: Der er en positiv sammenhæng mellem uddannelse og EU-tilslutning i alle landegrupper

4.3.2 Politisk efficacy

Politisk efficacy defineres som følgende: *"The feeling that political and social change is possible, and that the individual citizen can play a part bringing about this change"* (Cambell et al., 1954; i Kenski og Stroud, 2006: 174). Begrebet omhandler altså en subjektiv vurdering af individets egne egenskaber i relation til samfundet og er sidenhen blevet opdelt i henholdsvis intern og ekstern efficacy.

Intern efficacy forstås ofte som individets selvforståelse af egne evner til at forstå politik, hvor ekstern efficacy relateres til individets oplevelse af lydhørhed fra de politiske aktører og institutioner (Kenski og Stroud, 2006).

Ved gennemgang af litteraturen vedrørende EU-tilslutning må det konstateres, at inddragelse af politisk efficacy til at forklare tilslutning er yderst mangelfuld. Dette på trods af at politisk efficacy tidligere er blevet brugt som forklaring på forskellige typer af politisk støtte (se: Cole, 1973; Easton, 1975; Craig, et al., 1990; Duff, 2005; Catterberg og Moreno, 2005). I den gennemgåede litteratur ses det, at høj politisk efficacy næsten altid leder til højere tilslutning til det politiske system, hvilket især er gældende for den eksterne efficacy. Dette kan være en af årsagerne til, at

politisk efficacy er blevet udeladt i undersøgelser vedrørende forklaringer på EU-tilslutning. Netop fordi sammenhængen bliver taget for givet, vil det være yderligere interessant, såfremt det skulle vise sig, at sammenhængen er kontekstuel bestemt, selvom der ikke er en teoretisk forklaring for, at dette skulle være tilfældet. I øvrigt kan den eksterne efficacy rettes mod forskellige politiske objekter, og selvom opfattelsen af EU-politikere som lydhøre kan forventes at føre til højere EU-tilslutning, er det interessant, hvilken sammenhæng der ses, hvis der ikke spørges direkte til EU-politikere. Hvis der spørges til politikere generelt, kan vi forvente, at respondenterne først og fremmest vil relatere spørgsmålet til deres eget lands politikere, da disse formodes at optræde mere nært i deres hukommelse, men spørgsmålet er så, hvorledes denne opfattelse af de nære politikere som lydhøre, vil have en afsmittende effekt på deres holdning til EU.

Det må anses for naturligt, at borgere som mener, at de politiske aktører og institutioner er lydhøre, også er mere positive overfor systemet. Dette er tilfældet, dels fordi lydhørheden i sig selv fører til en højere følelse af efficacy, men også fordi borgerne kan forventes at kategorisere politiske aktører, som de støtter op om, som værende mere lydhøre. Der kan altså være tale om nogen grad af gensidige effekter.

En empirisk undersøgelse af Harder (2008) fandt indikationer på, at folk der havde stemt på vinderen af forskellige valg, var mere tilbøjelige til at have høj efficacy, end dem der stemte på taberen.

Høj intern efficacy forventes at lede til højere politisk støtte, bl.a fordi borgere med høj politisk selvtilid og tro på, at de kan forstå og gennemskue den politiske proces, vil være mindre tilbøjelige til at føle sig tilsidesat og marginaliseret af det politiske system, hvilket kunne formodes at føre til, at borgeren bliver kritisk overfor de politiske aktører og institutioner. På baggrund af ovenstående opsættes følgende hypotese:

Hypotese 5: Der er en positiv sammenhæng mellem politisk efficacy og EU-tilslutning i alle landegrupper

4.3.3 Politisk interesse

Der er i litteraturen uenighed om, hvilken effekt politisk interesse har på borgernes holdning til politiske systemer. Det må forventes, at de der er mest politisk interesserede også er mere tilbøjelige til at modtage politiske budskaber, og hvis disse budskaber er positive, vil det føre til højere EU-tilslutning (Weßels, 2007). Weßels (2007: 295) mener, at de politiske budskaber overordnet er positive i Europa på trods af stigende euroskepsis. Det forventes derfor på baggrund heraf, at politisk interesserede borgere vil være mere positive overfor EU, end de politisk uinteresserede.

Et andet argument for, hvorfor politisk interesserede er mere positive kommer fra Catterberg og Moreno (2005), der mener, at det er forventeligt, at højt interesserede personer har valgt deres interessefelt netop fordi, de associerer det med noget positivt. Med andre ord, individer er selektive i deres interesser, og Catterberg og Moreno (2005) forventer derfor, at de der siger, at de er interesserede i politik, også har tendens til at være dem, der også kan lide politik.

Der er dog også argumenter for, at det modsatte kunne tænkes at være tilfældet. Hvis eksempelvis en begivenhed gjorde en borger utilfreds med de politiske aktører og institutioner, kunne dette skærpe borgerens politiske opmærksomhed og interesse.

Politisk interesse kan ligeledes tillægges et kynisk perspektiv, der omhandler, at jo mere man interesserer sig for politik, jo mere bliver man desillusioneret overfor den politiske proces, og derved også mere skeptisk overfor politiske aktører og institutioner (Catterberg og Moreno, 2005). På baggrund af litteraturen kan der derfor både argumenteres for, at politisk interesse vil føre til et negativt syn på EU, mens der også er argumenter for det modsatte. Weßels' argument om, at sammenhængen mellem politisk interesse og EU-tilslutning afhænger af de politiske budskaber, er for os en indikation på, at denne forklaring med stor sandsynlighed er kontekstuel bestemt. På trods af hans argument om, at de politiske budskaber generelt er positive i Europa, forventes der stadig at være nogle lande, som fx Storbritannien og de sydlige EU-lande, hvor EU-skepsissen er større end i andre lande, og at der derfor vil være forskel på, om budskaberne er positive eller negative og dermed også på effekten. Vælger man som Weßels (2007) og Carey (2002) at lægge en lang række lande sammen i samme model og undersøge forskellige faktorerers betydning for EU-tilslutning, risikerer man med stor sandsynlighed at overse potentielle effekter, netop fordi forklaringerne skal ses i lyset af, at man har at gøre med forskellige kontekster.

Vores forventning er på baggrund af ovenstående derfor, at politisk interesse er kontekstuel bestemt ud fra argumentationen om, at de politisk interesserede borgere også er dem, som modtager de politiske budskaber og derudfra danner enten negative eller positive holdninger til EU. Om disse budskaber er positive eller negative vil afhænge af den politiske kontekst i hvert land, og det er derfor svært at afgøre, hvilken vej effekten vil gå. Weßels (2007) påpeger, som beskrevet, at de politiske budskaber overordnet er positive i Europa, og selvom vi er uenige i, at det forholder sig sådan generelt, samtidig med den stigende EU-skepsis, som han ligeledes beskriver, er på vej, forventer vi en positiv sammenhæng mellem politisk interesse og EU-tilslutning. Hypotese (6) lyder derfor således:

Hypotese 6: Sammenhængen mellem politisk interesse og EU-tilslutning varierer på tværs af kontekster.

4.4 Baggrunds- og kontrolvariabler

Der medtages i undersøgelsen tre baggrundsvariabler: Alder, køn og tilfredshed med tilværelsen. Alder og køn er klassiske baggrundsvariabler, der ofte anvendes uden eksplicite forventninger, og som kommer først i den kausale kæde. Alder og køn medtages for at sikre os mod spuriøse sammenhænge. Tilfredshed med tilværelsen er derimod en mere utraditionel kontrolvariabel, som ligger senere i den kausale rækkefølge. Nogle vil ligefrem påpege, at tilfredshed med tilværelsen kommer senere i den kausale kæde end den afhængige variabel, således at tilfredshed med tilværelsen er bestemt af holdning til EU. Vi mener dog ikke dette er tilfældet, hvilket vi vil komme nærmere ind på i afsnit 7.4.2. Tilfredshed med tilværelsen medtages derfor som kontrolvariabel, da vi mener, der er mulighed for, at denne faktor kan påvirke de uafhængige variabler i undersøgelsen og holdningen til EU. I det følgende gennemgås hver af de tre variabler og de sammenhænge, man i litteraturen har fundet, der er mellem disse og EU-tilslutning.

4.4.1 Alder

Alder bliver ofte set som en vigtig baggrundsvariabel, der medtages i analyser uden eksplicitte forventninger, da den kommer først i den kausale rækkefølge. Carey (2002) undersøgte sammenhængen mellem alder og EU-tilslutning med en forventning om, at yngre personer ville have et mere kosmopolitisk perspektiv på verden og derfor være positive overfor EU. På trods af dette fandt han ingen substantiel sammenhæng mellem alder og EU-tilslutning.

Flere andre undersøgelser af EU-tilslutning har ligeledes medtaget alder i deres modeller, men uden at finde nogen tydelige sammenhænge (Anderson og Reichert, 1995, Llamazares og Gramacho, 2007). Mau (2005) finder, at alder har en minimal negativ effekt på, hvor meget borgerne mener, at de får ud af EU-medlemskabet.

Vi medtager alder som kontrolvariabel uden at have nogen eksplicit forventning om effekten på EU-tilslutning.

4.4.2 Køn

Der er i litteraturen klare eksempler på, at kvinder er mere kritiske overfor EU end mænd (Borre og Goul Andersen, 1997; Liebert, 1997). Ifølge Liebert (1997) er der konsekvent i den ældre akademiske litteratur fundet en kløft imellem mænd og kvinder, i forhold til hvor politisk interesserede og politisk aktive, de to grupper har været. Det klassiske argument for, hvorfor det ser sådan ud, er at kvinderne er underlagt et vedhængende kønsrollemønster, hvor det forventes, at de er mindre interesserede og aktive i politiske anliggender. Ud fra dette perspektiv kan det forventes, at forskellen mellem kønnene på EU-tilslutning kan ses som værende blot endnu et aspekt af den generelle tendens. Dette synspunkt er dog blevet bredt kritiseret for at være mindre relevant i en moderne kontekst, hvor kvinder er blevet mere optagede af politik, og mange af de traditionelle forskelle mellem mænd og kvinder er forsvundet (Liebert, 1997). Dette giver altså anledning til at tro, at forskellen mellem mænd og kvinders EU-tilslutning ikke kan forklares udelukkende ud fra det traditionelle perspektiv.

Norris (1988) fandt, at selvom der ikke var betydelig forskel mellem mænd og kvinders placering på den ideologiske skala, var kvinder mere optagede af venstreorienterede issues, hvilket hun teoretiserede kunne være en af årsagerne til kløften mellem mænd og kvinder. Liebert (1997) argumenterede yderligere for, at feministisk elite diskurser var med til at påvirke kvinders

holdning til EU i en negativ retning.

De Vaus og McAllister's (1989) fandt, at hvis man kontrollerer for en række sociologiske og økonomiske faktorer, forsvandt effekten fra køn.

Der er altså forholdsvis blandede empiriske resultater for, hvordan køn påvirker EU-tilslutning og ligeledes flere teoretiske forklaringer. Der er dog ingen resultater, som indikerer, at kvinder er mere positive end mænd.

Køn medtages derfor i analysen som baggrundsvariabel med en forventning om, at kvinder har lavere EU-tilslutning end mænd.

4.4.3 Tilfredshed med tilværelsen

Psykologiske faktorer som tilfredshed med tilværelsen er begyndt at være mere udbredt i litteraturen om EU-tilslutning (Arnold et al., 2012), end det har været tilfældet tidligere. Vi medtager tilfredshed med tilværelsen på lige fod med Arnold et al., (2012), da vi vurderer, at dette kan påvirke en række af de andre uafhængige variabler samt EU-tilslutning. Hovedræsonnementet for, at tilfredshed med tilværelsen kan påvirke EU-tilslutningen er, at personer der generelt er glade og tilfredse, også vil have en tilbøjelighed til generelt at vurdere objekter positivt. Personer som derimod er utilfredse med tilværelsen forventes at være tilbøjelige til også at have et mere pessimistisk syn på det politiske system.

Omvendt kan man også argumentere for, at vurderinger af politiske systemer er en indikator på, hvor godt de fungerer, og velfungerende systemer skaber rammerne for et godt samfund, hvor borgerne er tilfredse. Det er derfor ikke åbenlyst, hvor i den kausale rækkefølge tilfredshed med tilværelsen befinder sig. Det virker dog logisk, at der er mange faktorer, der kan have betydning for den enkeltes tilfredshed med tilværelsen udover det politiske system. Derfor vælger vi at benytte tilfredshed med tilværelsen som uafhængig variabel, men holder in mente, at den kausale placering kan være usikker.

Selvom der stadig er stor afstand mellem den enkelte borger og EU, forventes dette ræsonnement også at spille ind på borgernes holdning til EU. En undtagelse til dette kan være de nye EU-lande i Østeuropa, der ikke har været medlemmer i EU i så lang tid, at de nødvendigvis har grund til at mene, at EU har påvirket deres tilværelse til det bedre. Derfor kan udtryk for utilfredshed med tilværelsen give anledning til positivitet overfor EU, da det kan ses som et alternativ til deres egen

situation på samme måde som det blev beskrevet tidligere ved vurdering af økonomien. At tilfredshed og økonomi er koblet sammen er logisk, da økonomisk velstand kan spille en rolle i forhold til, hvor tilfreds borgeren er med tilværelsen. Der vil formentligt være gensidige effekter imellem vurderinger af økonomien og tilfredshed med tilværelsen. På den ene side kan en god økonomi være med til at gøre borgeren mere tilfreds, og på den anden side kan borgere, der generelt er positive, forventes at være mindre bekymrede for økonomiens tilstand og derved vurdere den mere positivt. McLaren (2003) teoretiserer, at personer der er utilfredse med tilværelsen også vil føle sig mere sårbare overfor andre kulturer, hvilket kan lede til større EU-skepsis, da de med sandsynlighed forbinder EU med "risikoen" for flere indvandrere pga. mulighederne for fri bevægelighed på tværs af landegrænser. Tilfredshed med tilværelsen medtages med forventningen om, at dette fører til højere EU-tilslutning i en skandinavisk og kontinentaleuropæisk kontekst, men ikke i de østeuropæiske lande.

Figur 2: Oversigt over hypoteser i undersøgelsen

Holdningsmæssige forklaringer på EU tilslutning

Hypotese 1: Der er en positiv sammenhæng mellem holdning til indvandring og EU tilslutning i de skandinaviske og kontinentaleuropæiske lande, men ikke i den østeuropæiske landegruppe.

Hypotese 2: I de skandinaviske og kontinentaleuropæiske lande udtrykker personer, der placerer sig i midten af højre/venstre skalaen, højere grad af EU tilslutning, end personer der placerer sig nær yderpunkterne. I den østeuropæiske landegruppe udtrykker personer på højrefløj højere grad af EU tilslutning end personer på venstrefløj.

Økonomiske vurderinger

Hypotese 3: Der er en positiv sammenhæng mellem subjektive økonomiske faktorer og EU tilslutning i alle landegrupper

Kognitiv mobiliserings teori

Hypotese 4: Der er en positiv sammenhæng mellem uddannelse og EU tilslutning i alle landegrupper

Hypotese 5: Der er en positiv sammenhæng mellem politisk efficacy og EU tilslutning i alle landegrupper

Hypotese 6: Sammenhængen mellem politisk interesse og EU tilslutning varierer på tværs af kontekster.

5.0 Data

For at kunne foretage vores analyse af den opstillede problemstilling er det nødvendigt med empiri. I det følgende afsnit gennemgår vi udvælgelsesprocessen for de datasæt, der ligger til grund for analysen.

Udvælgelsen af data til den første del af analysen tager udgangspunkt i de følgende forudsætninger:

- 1) *Med udgangspunkt i begrebsdiskussionen (afsnit 3.0) skal datasættet give mulighed for at kunne indfange fænomenet EU-tilslutning.*
- 2) *De valgte teorier på området skal i videst muligt omfang kunne undersøges.*
- 3) *Data skal indeholde nok lande til, at forskellige kontekster kan undersøges.*
- 4) *Data skal være så aktuelt som muligt, samtidig med at den lever op til de førnævnte krav.*

For at det sidste kriterie kan opfyldes, er det nødvendigt at benytte sekundært data. Sekundært data er som oftest af meget høj kvalitet, dels fordi problemer med repræsentativitet bliver håndteret via veletablerede procedurer, som organisationer og forskere, der foretager store surveyundersøgelser, har lang erfaring med. Udover dette giver det os mulighed for at ekspandere vores undersøgelse udover de geografiske rammer, vi selv befinder os i. Ligeledes giver forskning i store sekundære datasæt også mulighed for, at andre nemt kan viderebygge undersøgelsen, samt udbygge den tidsmæssige dimension (Bryman, 2008: 297).

Efter gennemgang af potentielle data, heriblandt European Social Survey, European Value Survey, World Value Survey, m.fl., har vi valgt primært at benytte Eurobarometer. Denne survey database er traditionelt set blevet brugt indenfor vores emnefelt og indeholder i modsætning til de andre datasæt mange forskellige variabler, der kan bruges til at operationalisere EU-tilslutning, der netop har stået i centrum for Eurobarometer, siden serien blev introduceret. Herudover indfanges alle EU lande og EU ansøger lande. Eurobarometer har foretaget dataindsamling siden 1974, og i nærværende undersøgelse benyttes datasæt nr. 71.3 fra 2009. Det bedste alternativ til dette datasæt er Eurobarometer 69.2 fra 2008. Denne indeholder en række mål for holdning til globalisering, samt syn på hvor demokratiske de nationale og EU's institutioner er, og tester samtidigt respondenternes viden om EU. Disse er alle brugbare mål til undersøgelse af EU tilslutning. Til gengæld indeholder datasættet ikke fyldestgørende mål for holdning til indvandrere og økonomisk performance, som er centralt for vores undersøgelse.

Da vi som nævnt også vil inddrage et kontekstuel tidsperspektiv, er det nødvendigt at indhente data fra et historisk tidligere tidspunkt end det, undersøgelsen tager afsæt i. Derfor vil det nødvendigvis også være andre krav, dette datasæt skal efterleve. Det skal ikke være aktuelt, men stadig indeholde variabler, der gør det muligt at undersøge de fremtrædende teorier på området. Til formålet udvælges Eurobarometer 30 fra 1988.

I dette datasæt er det muligt at operationalisere teorierne på en måde, der gør dem tilnærmelsesvis sammenlignelige med data fra 2009, på trods af at være foretaget på forskellige tidspunkter. For at dette kan lade sig gøre, er det nødvendigt at gå på kompromis med de andre tidligere nævnte kriterier for det første udvalgte datasæt. Desto længere vi bevæger os tilbage i den tidsmæssige kontekst, desto færre lande var medlem af EU. Altså er det ikke muligt at undersøge de samme lande. Datasættet fra 1988 indeholder heller ikke variabler, der gør det muligt at konstruere et bredere mål for EU-tilslutning (mere herom i afsnit 6.0), i stedet må sammenligningen foretages med den klassiske variabel for EU-tilslutning. Et generelt problem med dette datasæt er i øvrigt, at spørgsmålene er udformet meget komplekst og langt i de fleste spørgsmålsformuleringer. Dette må forventes at skabe en grad af bias i forhold til, hvilke respondenter der har tålmodigheden og den kognitive kapacitet til at besvare spørgeskemaet. Dette er ikke på samme måde et problem i datasættet fra 2009.

6.0 Operationaliseringer

Med udgangspunkt i de to udvalgte datasæt fra 1988 og 2009 vil der i følgende afsnit blive udvalgt de surveysspørgsmål, der bedst kan indfange de relevante teorier og begreber i afsnit 3.0 og 4.0 .

Der vil indenfor hvert af de teoretiske emner være en opdeling af spørgsmål fra datasættene i henholdsvis 1988 (30) og 2009 (71.3), da hvert datasæt ikke indeholder de samme spørgsmål, og et flertal af spørgsmålene er stillet med forskellig ordlyd i de to år.

I den første del af dette afsnit gennemgås en elaborerende analyse af fænomenet EU-tilslutning, for at klargøre på hvilke måder, vi måler dette fænomen. Den resterende del af afsnittet behandler rækken af uafhængige variabler, som vil blive benyttet i analysen.

6.1 EU-tilslutning

For at kunne analysere forskellige forklaringer på EU-tilslutning i forskellige kontekster, er det nødvendigt at lave en empirisk undersøgelse af dimensioner af EU-tilslutning. I nærværende undersøgelse tages der først udgangspunkt i det klassiske mål for EU-tilslutning, hvor der spørges til, hvorvidt man anser EU-medlemskabet som godt eller dårligt.

"Generally speaking, do you think that [country] membership of the European Union is...?"

Svarkategorier: *"A good thing"* , *"a bad thing"* , *"neither good nor bad"* (Eurobarometer, 1988, 30; 2009, 71.3).

Formålet med at bibeholde denne operationalisering af EU-tilslutning er, at undersøgelsens resultater i så fald bedre kan sammenlignes med tidligere fund på området, som har benyttet samme variabel til at indfange EU-tilslutning. Ligeledes giver anvendelsen af den klassiske variabel os mulighed for at lave sammenligninger på tværs af datasæt fra tidligere år, da dette spørgsmål går igen i stort set alle Eurobarometer undersøgelser. Ligesom det er muligt at bygge videre på undersøgelsen i fremtiden ved at anvende denne variabel for EU-tilslutning, da spørgsmålet formentlig forsat vil optræde i de enkelte datasæt fremadrettet.

Når den klassiske variabel for EU-tilslutning benyttes til almindelig logistisk regression, er det formelle krav, at den afhængige variabel kun kan have to udfaldsrum, hvorfor svarkategorien *"neither good nor bad"* tages ud, således at kun den positive og negative svarkategori anvendes.

Det er forståeligt, at netop dette spørgsmål er blevet benyttet over lange tidsserier, da det indfanger respondentens meget generelle og overordnede opfattelse af dennes syn på EU. Spørgsmålet kan dog kritiseres for netop at være for vidtrækkende i forhold til at kunne besvares. For at kunne give en generel vurdering af, om det er godt at være medlem af EU, kræver det ideelt set, at respondenterne tilnærmer sig at forholde sig til hele eller flere aspekter af EU. Dette kan ses som mere eller mindre problematisk, alt efter hvilket teoretisk udgangspunkt der tages for respondentens meningskonstruktion. Den såkaldte *file drawer* model (Shamshiri-Petersen, 2010) tilsiger, at politiske holdninger er grundlæggende værdier, som individet har fået gennem langvarig socialisering. Besvarer respondenterne spørgsmålet, som det teoretiseres i *file drawer* modellen, har respondenterne opbygget sin holdning til EU over lang tid, og spørgsmålet kan ses som tilstrækkelig til at indfange den grundlæggende holdning til EU. Derimod hvis besvarelsener blot skal ses som *ad-hoc konstruktioner* funderet i nylige minder, som det teoretiseres af Teser og Martin (1996; I: Shamshiri-Petersen, 2010: 55), så ville de minder, der aktiveres hos respondenterne, når spørgsmålet bliver stillet, ikke nødvendigvis relateres overordnet til EU, men i stedet til et enkelt aspekt af EU. En person kunne antages at være positiv overfor økonomisk frihandel, men negativ overfor den fælles mønt eller arbejdskraftens fri bevægelighed, men hvis personens seneste minde omkring en EU-sag havde vedrørt et emne, som vedkommende var imod, kunne det give udslag i en negativ tilkendegivelse af tilslutning til EU. Desuden er problemstillingen yderligere styrket af, at spørgsmålet kun indeholder 3 svarkategorier, hvilket betyder, at respondenterne derfor ikke kan udtrykke, hvor positivt eller negativt de mener, medlemskabet er, men i stedet er nødt til at udtrykke sig i form af et "enten/eller", således at man enten er positiv eller negativ eller ingen af delene.

For at kompensere for nogle af de individuelle svagheder, der eksisterer ved benyttelse af et enkelt spørgsmål til måling af EU-tilslutning og forventningen om EU-tilslutning som et multidimensionelt fænomen, foretages der i det følgende en faktoranalyse, der har til formål at kortlægge forskellige dimensioner af EU-tilslutning og dermed afgøre, om tilslutning hører konceptuelt sammen eller skal anses som adskilte. Desuden er der et klart behov for at begrebsliggøre forskellige dimensioner af EU-tilslutning på grund af den store uenighed, der findes i litteraturen, vedrørende hvordan man bør måle fænomenet. Med udgangspunkt i hvordan man i den tidligere litteratur har forsøgt at operationalisere EU-tilslutning udvælges spørgsmål fra

datasættet til faktoranalysen, så der kan konstrueres et mål, der repræsenterer en generel tilslutning til EU.

For at kunne gøre dette er det nødvendigt at spørge mere præcist ind til dele af EU-medlemskabet, for at undgå for mange upræcise og tilfældige tilkendegivelser.

Synet på om borgerne mener, at deres land drager nytte af EU-medlemskab er endnu et klassisk benyttet spørgsmål til at måle EU-tilslutning (McLaren, 2002):

"Taking everything into consideration, would you say that [country name] has on balance benefited or not from being a member of the European Union?" Svarkategorier: "Benefited", "not benefited" (Eurobarometer, 2009, 71.3).

Sådanne nyttekalkuleringer er dog også blevet brugt som forklaring på EU-tilslutning (se afsnit 4.2), hvilket er udtryk for en generel uenighed i litteraturen i praksis for, hvad der anvendes som uafhængige og afhængige variabler. Det kan diskuteres, hvorvidt denne variabel bør benyttes som uafhængig forklaring på EU-tilslutning eller som udtryk for EU-tilslutning i sig selv, som det tidligere er blevet gjort. På den ene side kan borgeren godt forsøge nøgternt at vurdere, om landet har gavn af medlemskabet, uden at man derved nødvendigvis kan tolke det som generel opbakning til EU. På den anden side er EU så abstrakt og komplekst, at det kan forekomme så besværligt at vurdere, om landet har fået gavn af medlemskabet, at svaret i højere grad kan ses som udtryk for affektiv opbakning fremfor en rationel vurdering.

Vi foreslår videre, at man medtager spørgsmål, der tydeligere indfanger en mere affektiv form for tilslutning. I vores datasæt udvælges følgende spørgsmål til dette formål:

"In general, does the European Union conjure up for you a very positive, fairly positive, neutral, fairly negative or very negative image?"

Svarkategorier: *"Very positive", "fairly positive", "neutral", "fairly negative", "very negative"* (Eurobarometer 2009, 71.3).

Også tilslutning til yderligere og hurtigere EU-integration er blevet brugt (Hooghe og Marks, 2005; Sanchez-Cuenca, 2000), samt opbakning til en fælles møntfod (Eichengreen og Dalton, 2009):

"Please tell me for each of the following whether you are for it or against it."

- *"A European Monetary Union with one single currency, the Euro".*

- *"Further enlargement of the European Union to include other countries in future years."*

Svarkategorier: *"For", "against"* (Eurobarometer, 2009, 71.3).

Alternativt er der blevet benyttet mål for, om bestemte politiske områder bør udføres på nationalt eller EU-niveau (Gabel og Anderson, 2002):

"For each of the following, please tell me if you believe that more decision-making should take place at a European level or on the contrary that less decision-making should take place at a European level?"

Svarkategorier: *"More decision making at a European level", "Less decision making at a European level."* (Eurobarometer, 2009, 71.3).

Derudover er der, med inspiration fra Eastons specific og diffuse support, blevet benyttet mål for politiske præstationer (Weßels, 2007) og tillid til EU-institutioner (Lubbers, 2008). Det fravælges i denne undersøgelse at inddrage mål for politiske præstationer som afhængig variabel, da den i stedet vil blive benyttet som uafhængig variabel jf. diskussionen i afsnit 3.0.

Tillid til de europæiske institutioner måles ved følgende spørgsmål:

"For each of the following European bodies, please tell me if you tend to trust it or tend not to trust it."

- *"The European Parliament"*
- *"The European Commission"*
- *"The European Central Bank".*

Svarkategorier: *"Tend to trust", "tend not to trust"* (Eurobarometer, 2009, 71.3).

Og ved spørgsmålet:

"For each of the following, please tell me if it corresponds with your own opinion."

- *"You trust the institutions of the EU"*

Svarkategorier: *"Yes, somewhat", "no, not really"* (Eurobarometer, 2009, 71.3).

Er der være tale om, at flere variabler kan måle en eller flere dimensioner af EU-tilslutning, er det en forudsætning, at nogle af de udvalgte variabler korrelerer internt. For at skabe overblik over dette er der i Tabel 1 produceret en korrelationsmatrice over alle de medtagne spørgsmål.

Tabel 1: Korrelationsmatrice over udvalgte aspekter af EU-tilslutning

Korrelationsmatrice	EU-medlemskab godt / dårligt	Gavn af EU-medlemskab	Generel tillid til EU	Tillid til den Europæiske Centralbank	Tillid til EU-Parlamentet	Tillid til EU-Kommissionen	Affektiv vurdering af EU-image	Opbakning til fælles mønt	Opbakning til flere nye EU-lande	Beslutninger på EU-niveau (økonomisk vækst)	Beslutninger på EU-niveau (sikre fred og demokrati)
EU-medlemskab godt/dårligt	1.000	.643	.510	.401	.478	.472	.583	.439	.262	.226	.168
Gavn af EU-medlemskab	.643	1.000	.472	.375	.439	.431	.498	.364	.241	.196	.126
Generel tillid til EU	.510	.472	1.000	.448	.606	.589	.558	.348	.294	.176	.104
Tillid til den Europæiske Centralbank	.401	.375	.448	1.000	.611	.626	.394	.312	.180	.149	.108
Tillid til EU-Parlamentet	.478	.439	.606	.611	1.000	.823	.511	.354	.267	.189	.116
Tillid til EU-Kommissionen	.472	.431	.589	.626	.823	1.000	.505	.347	.270	.185	.115
Affektiv Vurdering af EU-image	.583	.498	.558	.394	.511	.505	1.000	.389	.297	.204	.134
Opbakning til fælles mønt	.439	.364	.348	.312	.354	.347	.389	1.000	.208	.208	.102
Opbakning til flere nye EU-lande	.262	.241	.294	.180	.267	.270	.297	.208	1.000	.153	.055
Beslutninger på EU-niveau (økonomisk vækst)	.226	.196	.176	.149	.189	.185	.204	.208	.153	1.000	.303
Beslutninger på EU-niveau (sikre fred og demokrati)	.168	.126	.104	.108	.116	.115	.134	.102	.055	.303	1.000

Kilde: Eurobarometer 2009, 71.3

Som det ses i Tabel 1 er der mange stærke korrelationer og en del mindre stærke. De to sidste variabler i tabellen med spørgsmålene vedrørende hvilket niveau beslutninger skal tages på, ser generelt ud til at korrelere svagt med de andre variabler, hvilket indikerer, at de formentligt ikke måler en generel form for EU-tilslutning. De korrelerer dog fint med hinanden, hvilket giver god mening, da de har ens ordlyd og omhandler samme tema indenfor forskellige politiske områder, henholdsvis økonomisk vækst og fred og demokrati. Da alle variabler korrelerer signifikant med andre variabler, ses der ingen grund til at udtage nogle af spørgsmålene.

I næste skridt af faktoranalysen undersøges det, hvorvidt alle variablerne samlet set korrelerer. Er værdien for lille, siger det noget om, at de mange enkelte korrelationer ikke er en del af en overordnet sammenhæng.

Tabel 2: Oversigt over KMO og Barletts test

KMO og Barletts test		
Kaiser-Meyer-Olkin Værdi (KMO)		,887
Barletts Test	Approksimeret Chi ²	79084.923
	Frihedsgrader	55
	Signifikansniveau	,000

Kilde: Eurobarometer 2009, 71.3

KMO værdien skal gerne ligge over 0,7, for at der er en indikation af, at variablerne klumper sig sammen og kan benyttes til indeks (de Vaus, 2001: 188). Af Tabel 2 ses det, at KMO værdien ligger på 0,887 og derfor lever op til kravet, der indikerer, at variablerne kan benyttes som et indeks.

Barletts test viser videre, hvorvidt der er signifikante forhold mellem de forskellige variable.

Værdien for Barletts test er signifikant, og KMO værdien over 0,7, hvorfor der ingen betænkeligheder er ved at fortsætte faktoranalysen.

Næste skridt er at opdele i en række faktorer. SPSS producerer næste skridt af faktoranalysen (jf.

Tabel 3, der viser en oversigt over foreslåede faktorer, og hvor meget af variansen, hos de medtagne variabler, der bliver forklaret af de enkelte faktorer (de Vaus, 2001).

Tabel 3: Oversigt over faktorer og disses forklarede varians hos de medtagne variabler

Faktorer	Forklaring af samlet varians		
	Eigenvalues	Varians forklaret ved enkelte faktorer	Samlede varians forklaret ved sammenlægning af faktorer
	Total	% af variansen	% af variansen løbende
1	4.692	42.656	42.656
2	1.219	11.080	53.735
3	.969	8.806	62.541
4	.856	7.784	70.325
5	.720	6.548	76.873
6	.651	5.919	82.792
7	.546	4.965	87.757
8	.441	4.013	91.770
9	.394	3.584	95.354
10	.335	3.046	98.400
11	.176	1.600	100.000

Kilde: Eurobarometer 71.3, 2009

Der skal nu foretages et skøn over, hvor mange af de foreslåede faktorer, der skal medtages videre i analysen. På den ene side skal så meget af variansen forklares som muligt, på den anden side skal de forskellige faktorer, der bliver udtrukket, kunne give teoretisk mening og ikke blot være udtryk for statistisk støj. Som standard udtager SPSS faktorer med Eigenvalues over 1. I dette tilfælde ville det betyde 2 udtrukne faktorer, altså faktor 1 og 2. Faktor 3 og 4 forklarer dog også en relativ del af variansen på henholdsvis 8,8 % og 7,8 %. Faktor 3 medtages, da vi anser det for sandsynligt, at der er teoretisk belæg for at opdele i 3 faktorer (se kategorisering af faktorer nedenfor). Bagefter produceres en oversigt over, hvordan de medtagne variabler fordeler sig.

Tabel 4: Oversigt over variablernes fordeling i de udvalgte faktorer (1-3).

Mønster Matrice	Faktorer		
	1	2	3
EU-medlemskab godt/dårligt	.131	.067	.729
Gavn af EU-medlemskab	.109	.018	.706
Generel tillid til EU	.513	-.037	.386
Tillid til den Europæiske Centralbank	.850	.025	.074
Tillid til EU-Parlamentet	.874	.002	.061
Tillid til EU-Kommissionen	.886	.002	-.042
Affektiv vurdering af EU-image	.251	.015	.615
Opbakning til fælles mønt	.023	.074	.619
Opbakning til flere nye EU-lande	.123	-.038	.637
Beslutninger på EU-niveau (økonomisk vækst)	-.057	.747	.158
Beslutninger på EU-niveau (sikre fred og demokrati)	.042	.855	.118

Kilde: Eurobarometer 71.3, 2009

Til dette formål er der i Tabel 4. benyttet oblimin rotation, der giver mulighed for tydeligt at se, hvordan variablerne fordeler sig. At benytte oblimin rotation er en standard fremgangsmåde, når man forventer, at de medtagne variabler korrelerer.

Ikke overraskende ses det, at variablerne der spørger til tillid, samler sig i en tillidsdimension. Med så mange enslydende mål for tillid er det ikke bemærkelsesværdigt, at disse samlet set forklarer en så stor del af variansen. Udover dette ligger variablerne for, på hvilke niveau beslutninger skal tages, også samlet. Dette må også siges at være forventeligt, da disse variabler kun korrelerede svagt med de øvrige variabler i korrelationsmatricen (Tabel 1). I den sidste faktor ses de klassiske mål for EU-tilslutning, samt den affektive vurdering af EU's-image, opbakning til en fælles mønt og nye EU-lande. Vi vælger at kalde denne dimension for generaliseret EU-tilslutning, da denne ser ud til at indeholde en bred skare af mål for tilslutning. Det virker naturligt, at opbakning i form af tillid

ikke nødvendigvis er det samme som generel opbakning til EU-medlemskab, samt positivt syn på EU og EU-udvidelse.

Tillid bliver ofte kædet teoretisk sammen med, hvor godt institutioner fungerer (Mishler og Rose, 2001), men blot fordi en institution er velfungerende, er det ikke nødvendigvis ensbetydende med, at individer også har lyst til at være medlem af institutionen, hvis de er uenige i dens formål. På den anden side vil en tillidsværdig institution naturligvis fremme tilslutning blandt sine medlemmer, da det er mere ønskværdig at være medlem af en velfungerende institution, hvilket kan forklare, hvorfor tillidsvariablerne også korrelerer forholdsvis stærkt med mange af de andre variabler i Tabel 1. Årsagen til at variablerne vedrørende beslutningsniveau loader samlet uden andre variabler, er formentligt, at temaet er det samme. Det betyder angiveligt en del, hvilket emne der spørges til, i forhold til om borgerne mener, at beslutninger skal tages på nationalt eller EU-niveau. Variablerne for beslutningsniveau-dimensionen korrelerer derfor heller ikke ligeså stærkt med hinanden, som variabler, der loader i samme faktorgruppe gør. Var spørgsmålene om beslutningsniveau udelukkende udtryk for, om man generelt mente, at beslutninger burde tages på EU-niveau eller ej, så ville det være mere sandsynligt, at de loadede sammen med den generaliserede opbakningsdimension.

Vi udvælger slutteligt vores afhængige variabler på baggrund af de tre faktorer. Da vi er mest interesserede i en generel opfattelse af EU-tilslutning, udvælges faktor 3, da denne repræsenterer dette bedst. Tillidsdimensionen synes at tilhøre en særskilt tradition af tillidslitteratur (se: Mishler og Rose, 2001), som dog jf. Easton (1965) kan anses for at være et delelement af diffuse support. Beslutningsniveauet ser derimod ud til at afhænge for meget af, hvilke emne der bliver spurgt til, og udgør derved ikke et godt mål for generel tilslutning. Derfor medtages disse faktorer ikke. Faktor 3 er dog den, der forklarer mindst af variansen ud af de tre faktorer, og det er derfor nødvendigt at foretage endnu en test for at undersøge, om det er meningsfuldt at konstruere et indeks baseret på de variabler, der optræder i faktor 3.

Til dette formål benyttes værdien Cronbachs Alpha, hvilket er en værdi, der ofte benyttes til at vurdere, hvorvidt der er intern konsistens blandt de udvalgte variabler. Cronbachs Alpha skal gerne antage en værdi over 0,7 (de Vaus, 2001), for at der kan konstrueres et indeks. Værdien stiger dog, jo flere variabler der inddrages, hvis disse variabler har en sammenhæng.

Tabel 5: Cronbachs Alpha og antal variabler ved aspekter af EU-tilslutning

Cronbachs Alpha	Antal variabler
0,748	5

Kilde: Eurobarometer 71.3, 2009

I Tabel 5 ses det, at Cronbachs Alpha lever op til forudsætningen for at kunne lave indeks. Det undersøges desuden, hvorvidt Cronbachs Alpha kan forbedres ved fjernelse af variabler fra indekset.

Tabel 6: Oversigt over Cronbachs Alpha ved fjernelse af hvert enkelte variabel

Variabler	Cronbachs Alpha ved fjernelse af variabelen
EU-Medlemskab Godt/Dårligt	0,633
Gavn af EU-Medlemskab	0,685
Affektiv Vurdering af EU-Image	0,681
Opbakning til Fælles Mønt	0,727
Opbakning til flere nye EU-Lande	0,759

Kilde: Eurobarometer 71.3, 2009

Som det fremgår af Tabel 6 kan der kun ske en marginal forbedring (0,011) af Cronbachs Alpha ved fjernelse af variabelen for opbakning til flere nye EU-lande. Ved de øvrige variabler forringes værdien.

Det forekommer logisk at fjernelse af variabelen for opbakning til flere nye EU-lande, forbedrer Cronbachs Alpha, da denne skiller sig ud ved at omhandle en ekstern orienteret forandring af EU, hvor de øvrige variabler i højere grad repræsenterer positivitet internt i EU. Da denne variabel tilsyneladende ikke bidrager til indekset, frasorteres den og de resterende variabler benyttes til at konstruere et indeks.

For at kunne gøre dette er det nødvendigt at standardisere værdierne på hver skala, da ikke alle variabler har samme skala, og derfor ikke kan lægges sammen direkte. Eksempelvis kan spørgsmålet om gavn af EU-medlemskabet besvares på en 2-kategori skala, mens spørgsmålet om EU's image kan besvares på en 5-kategori skala.

6.2 Uafhængige variabler

I det følgende afsnit operationaliseres de udvalgte teorier på området ud fra de tilgængelige variabler i Eurobarometer 71,3, (2009) og Eurobarometer 30, (1988). Strukturen følger opsætningen i afsnit 4.0 .

6.2.1 Holdningsmæssige forklaringer

6.2.1.1 Syn på indvandring og andre kulturer

I afsnit 4.1.1 blev det beskrevet, hvordan holdninger til indvandring og andre kulturer kan have direkte betydning for, om individer tilslutter sig EU eller ej. For at kunne inkludere dette perspektiv i vores analyse benyttes følgende variabler til måling af, hvorvidt respondenterne er positive eller negative overfor indvandring:

Eurobarometer 2009 (71.3):

"People from other ethnic groups are enriching the cultural life of the [country]"

"Immigrants can play an important role in developing greater understanding and tolerance with the rest of the world"

"The arrival of immigrants in Europe can efficiently solve the problem of Europe's ageing population"

"We need immigrants to work in certain sectors of our economy"

Svarkategorier: *"Tend to agree"* og *"tend to disagree"*.

Eurobarometer 1988 (30)²:

Der refereres i følgende spørgsmål til personer med en anden nationalitet.

"If there are a lot of their children in a school it reduces the level of education"

"They exploit social security benefits"

"Their customs are difficult to understand"

"Their presence in our country increases unemployment for (nationals)"

"Their presence is one of the causes of delinquency and violence"

Svarkategorier: Udsagnet bliver markeret af respondenterne som værende passende eller ej.

² Data fra 2009 anvendes i den første del af analysen, hvorefter et tidsperspektiv fra 1988 inddrages i analysens anden del. Dette er årsagen til, at 2009 spørgsmålene behandles før spørgsmålene fra 1988 datasættes.

Der er relativ stor forskel på spørgsmålene i datasættet for 2009 sammenlignet med 1988. For at kunne indfange en generel holdning til indvandrere, der er sammenlignelig på tværs af de to grupper, er det nødvendigt at benytte et indeks. Til dette formål foretages en faktor- og reliabilitetsanalyse, til at vurdere, hvorvidt det er meningsfuldt statistisk set at samle disse variabler til et indeks (se bilag, 2-7).

Umiddelbart kan man opdele spørgsmålene fra 2009 i to kategorier:

- 1) En kulturel dimension: Der omhandler indvandreres påvirkning af det kulturelle liv samt tolerance og forståelse.
- 2) En økonomisk dimension: Der omhandler indvandreres rolle i relation til at løse økonomiske udfordringer.

Det er usandsynligt, at økonomiske udfordringer som aldring af befolkningen og behov for arbejdskraft i bestemte sektorer af økonomien, spiller den samme rolle i den østeuropæiske gruppe som for den kontinentaleuropæiske og skandinaviske gruppe. Først og fremmest kan der argumenteres for, at aldringsproblemet i højere grad er et problem i de to sidstnævnte grupper end i Østeuropa. Derved vil borgere i Østeuropa formentlig i mindre grad have tendens til at svare, at der er behov for indvandrere til at løse dette problem. Med mindre der tænkes på Europa i et overordnet perspektiv og ikke landet selv. Det kan derimod siges at være et problem for de øvrige grupper, som derfor har større tendens til at svare, at man har behov for indvandrere til at løse aldringsproblemet. Dette vil formentlig gøre borgerne mere positive overfor EU, som øger muligheden for indvandring. Ligeledes vil spørgsmålet: *"We need immigrants to work in certain sectors of our economy"* formodentligt opfattes forskelligt i landegrupperne. I Østeuropa har man større problemer med arbejdsløshed, og at højtuddannede flytter til andre EU-lande, end man har i den kontinentaleuropæiske og skandinaviske landegruppe, hvorfor det er usandsynligt, at borgerne i Østeuropa vil mene, at der er behov for indvandrere i bestemte sektorer i økonomien. Dette er derimod ikke usandsynligt i de øvrige landegrupper.

Der er altså en væsentlig forskel på, hvordan spørgsmålene opfattes alt efter, hvilken kontekst man befinder sig i. Hvorimod spørgsmålene der går på den kulturelle dimension formentlig i højere grad vil opfattes ens på tværs af landene.

Det fremgår af bilag (2-4), at langt størstedelen (55 %) af variansen bliver forklaret ved en enkelt faktor i 2009 datasættet, hvilket umiddelbart giver anledning til at samle alle variablerne i et enkelt indeks. Cronbachs Alpha ligger ligeledes acceptabelt for de fire variabler på 0,729, uden at indekset kan forbedres ved at fjerne en variabel. Der er dog gode substantielle argumenter for at opdele variablerne i to kategorier, derfor vælger vi at udføre et supplement til analysen, hvor variablen bliver opdelt i en kulturel og en økonomisk dimension.

For datasættet i Eurobarometer i 1988 (30) er 45 % af variansen forklaret af faktor 1 i faktoranalysen, hvor resten af de udtrukne faktorer kun forklarer en lille andel af variansen. Cronbachs Alpha ligger på 0,687, hvilket er på kanten af, hvad der er tilstrækkeligt. Værdien kan dog ikke forbedres ved at fjerne variabler fra indekset (jf. bilag 5-7).

6.2.1.2 Ideologisk selvplacering og den politiske kontekst

Til at undersøge hvorvidt borgernes ideologiske selvplacering har betydning for deres opbakning til EU, anvendes følgende spørgsmål:

Eurobarometer 2009 (71.3):

"In political matters people talk of "the left" and "the right". Thinking about your views, how would you place yourself on this scale?"

Eurobarometer 1988 (30):

"In political matters, people talk of "the left" and "the right". How would you place your views on this scale"

Svarkategorier: Det er til begge spørgsmål muligt at svare på en skala fra 1 til 10, hvor 1 er mest venstreorienteret og 10 er mest højreorienteret.

Da det ikke forventes, at denne sammenhæng er lineær, rekodes værdierne i tre grupper, der repræsenterer venstreorienteret, midterorienteret og højreorienteret.

Spørgsmålet anvendes til at undersøge, hvorvidt personer der placerer sig på yderfløjene også er mere euroskeptiske end personer, der ideologisk set befinder sig på midten af skalaen. Derfor er det nødvendigt at kode variabelen i tre grupper, henholdsvis venstreorienteret, midterorienteret og højreorienteret. På denne måde kan kategorierne blive behandlet i relation til hinanden, og det gør det muligt at se, om personer på midten af skalaen er de mest positive.

Som det blev beskrevet i afsnit 4.1.2, kan der være forskel på, hvorvidt borgerne tænker på en værdipolitisk eller fordelingspolitisk højre-venstre skala, når de bliver bedt om at placere sig på skalaen fra 1-10. Ligesom nogle borgere også kan tænke i en flerdimensionel skala, hvor både værdi- og fordelingspolitik medregnes. Spørgsmålets udformning i Eurobarometer siger ikke noget om, hvorvidt der tænkes i den ene, anden eller begge dimensioner. Der forventes netop at være forskel på, hvor man placerer sig på skalaen, alt efter om der tænkes ud fra klassetilhørsforhold (fordelingspolitik) eller i højere grad ud fra holdninger til bestemte emner som fx indvandring (værdipolitik). Ligesom det forventes, at dette varierer fra land til land (jf. afsnit 4.1.2). Ideelt set skulle der altså i datamaterialet både være spurgt til den fordelingspolitiske- og værdipolitiske skala.

For at kompensere for dette problem konstrueres et indeks over fordelingspolitik og værdipolitik, som herefter korreleres med ideologisk selvplacering, for at kunne vurdere, om ideologi bedst hænger sammen med fordelingspolitik eller værdipolitik (afsnit 7.1.2)

6.2.2 Økonomiske vurderinger

Som det blev beskrevet i afsnit 4.2 er der blevet påvist en sammenhæng mellem EU-tilslutning, og hvordan borgerne opfatter samfundsøkonomien og den europæiske økonomi. For at måle borgernes vurdering af økonomien medtages følgende spørgsmål:

Eurobarometer 2009 (71.3):

"How would you judge the current situation in each of the following areas?"

- *"The state of [national] economy"*
- *"The state of the European economy"*
- *"The financial situation of your household"*

Svarkategorier: *"Very good", "fairly good", "fairly bad", "very bad"*.

Da der er tale om få svarkategorier, til at variablen kan benyttes som intervallskaleret i de statistiske modeller, rekodes kategorierne dikotomisk i en positiv/negativ dimension.

For datasættet i 1988 indfanges holdning til statsøkonomien ved følgende spørgsmål:

Eurobarometer 1988 (30):

"How do you think the general economic situation in this country has changed over the last 12 months?"

Svarkategorier: *"Got a lot better", "got a little better", "stayed the same", "got a little worse", "got a lot worse"*.

Datasættet fra 1988 indeholder ikke spørgsmål vedrørende vurdering af den europæiske økonomi, hvorfor dette aspekt må udelades i analysen for EU-tilslutning i 1988.

Til at indfange vurdering af egen husholdningsøkonomi i 1988 er det spørgsmål, der minder mest i karakter om spørgsmålet vedrørende husholdningsindkomst i 2009, følgende:

"How does the financial situation of your household now compare with what it was 12 months ago?"

Svarkategorier: *"Got a lot better", "got a little better", "stayed the same", "got a little worse", "got a lot worse"*

Spørgsmålet fra 2009 indfanger umiddelbart bedre indkomst som en socialmarkør. Problemet med det ældre spørgsmål er, at en bedre finansielle situation ikke nødvendigvis betyder, at respondenterne generelt anser sin situation som god. Derfor indfanger spørgsmålet ikke respondenterens økonomiske velstand, og fravælges derfor.

Det kan diskuteres, hvorvidt man bør benytte personlig indkomst eller husstandens indkomst som socialmarkør for økonomiske vindere og tabere. Husholdningsindkomsten kan benyttes, da alle parter i husholdningen som oftest vil have samme levestandard, og husholdningen kan ses som en økonomisk enhed. I Eurobarometer bliver der ikke spurgt direkte til indkomst, men der er i spørgsmålsformuleringen tale om en subjektiv vurdering af husholdningsøkonomien. Dette har den fordel, at det kan være svært for respondenterne at have overblik over hele husstandens samlede indkomst og økonomi i objektive tal. I det hele taget er en subjektiv vurdering at

foretrække, da oplevelsen af sig selv som vinder eller taber bedre kan relateres til oplevelsen af egen økonomi fremfor den faktiske økonomi.

6.2.3 Kognitiv mobilisering

6.2.3.1 Uddannelse

Da der i de pågældende datasæt ikke er blevet udført nogen test af borgernes politiske viden, gennem en række spørgsmål om EU, er det ikke muligt at undersøge, hvilken effekt politik viden har på EU-tilslutning, som det ellers blev teoretiseret i afsnit 4.3.1. I stedet anvendes uddannelse som indirekte indikator på viden i form af følgende spørgsmål fra de to datasæt:

Eurobarometer 2009 (71.3):

"How old were you when you stopped full-time education?"

Svarkategorier: Åben (alder), respondenterne kan tilkendegive, at han/hun stadig er under uddannelse.

Eurobarometer 1988 (30):

"How old were you when you finished your full-time education?"

Svarkategorier: "up to 14 years", "15 years", "16", "17", "18", "19", "20", "21", "22 years and older", "still studying".

Eurobarometers mål for uddannelse skaber dog nogle fundamentale problemer. Ingleharts (1970) teori beror på, at uddannelse fører til, at samfundets borgere opnår postmaterielle værdier. Hvis dette skulle være tilfældet, må det formodes, at typen af uddannelse er vigtigere end selve længden af uddannelsen, da forskellige typer af socialisering foregår på forskellige typer af uddannelser. Eurobarometer måler kun, hvornår respondenterne blev færdig med sin uddannelse, ikke hvilket niveau eller hvilken type uddannelse respondenterne har. Dette giver anledning til, at en person som bruger lang tid på at gennemføre sin uddannelse vil falde i gruppen af højtuddannede, selvom dette ikke nødvendigvis behøver at være tilfældet, når der ikke tages højde for type eller niveau af uddannelse.

Herudover er der mange respondenter, som svarer, at de først var færdige med deres uddannelse efter de blev 50 år, hvilket skaber en række outliers i variabelen for uddannelse. Boomgarden, et al., (2011) forsøger at løse dette, ved at kode alle respondenter, der, inden de fyldte 15 år, blev færdige med deres uddannelse i én gruppe, og respondenter der blev færdige med deres uddannelse, efter de fyldte 15 år, i en anden gruppe. En sådan opdeling løser dog ikke en anden vigtig problematik ved spørgsmålet. (Boomgarden, et al., (2011) har ikke studerende med i sin analyse, idet personer der stadig er under uddannelse, ikke er medtaget som svarkategori, men selv har tilkendegivet, at de er under uddannelse, og kodet i en kategori for sig.

For at løse dette problem er det altså nødvendigt at rekode variabelen for uddannelse, så studerende ikke automatisk bliver sorteret fra, idet det skaber problemer med repræsentativiteten. Vores alternativ er, at vi opdeler i følgende 4 grupper:

- 1) Fra under 14 år til 16 år
- 2) 17 år til 19 år
- 3) 20 år til 22 år og ældre.
- 4) Stadig studerende.

Det er dog ikke muligt at skelne imellem, hvor langt de studerende er i deres uddannelsesforløb, hvilket gør, at gruppen adskiller sig fra de andre kategorier.

6.2.3.2 Politisk efficacy

Intern efficacy

Intern efficacy forstås som troen på egne evner til at forstå politik (jf. afsnit 4.3.2), og operationaliseres ofte i forhold til spørgsmål, der spørger ind til, om respondenter mener, at politik er for kompliceret til at forstå. I Eurobarometer er ordlyden lidt anderledes, hvor der spørges til følgende:

Eurobarometer 2009 (71.3):

"I understand how the European Union works"

Svarkategorier: *"Tend to agree"* og *"tend to disagree"*.

Spørgsmålet er meget generelt, og der er mange forskellige aspekter af EU. Det semantiske rum for fortolkning af hvad EU er, er altså stort og kan fortolkes på mange måder. Dette er dog normalt, når efficacy måles, hvor der normalt bliver spurgt til forståelsen af politik generelt. Det interessante jf. definitionen af efficacy, er, om personen generelt føler selvtillid i relation til forståelsen af EU. Spørgsmålet giver umiddelbart god mulighed for at indfange dette, og svarkategorierne indfanger to distinkte, adskilte grupper uden overlap.

Eurobarometer 1988 (30):

"What you think doesn't count very much"

Svarkategorier: *"Yes", "no"*

Dette spørgsmål lader sig ikke åbenlyst kategoriseres som enten intern eller ekstern efficacy. Det kan både tolkes, som at respondenterne ikke anser sine egne holdninger som betydningsfulde, pga. en mangelfuld politisk selvtillid. På den anden side kan det også tolkes, som at personens holdning ikke er betydningsfuld, fordi respondenterne ikke føler at nogen lytter til vedkommende. Vi vælger at medtage denne variabel, fordi den stadig falder inden for rammen af politisk efficacy. Dette spørgsmål relateres dog ikke direkte til EU, og gør sandsynligheden lavere for, at det har en sammenhæng med EU-tilslutning.

Ekstern efficacy

Ekstern efficacy blev i afsnit 4.3.2 defineret som borgernes oplevelse af at blive hørt og muligheden for at påvirke den politiske proces (se: Morell, 2003: 590). For at indfange denne definition benyttes følgende spørgsmål:

Eurobarometer 2009 (71.3):

"My voice counts in the European Union"

Svarkategorier: *"Tend to agree", "tend to disagree"*.

"The European Parliament takes into consideration the concerns of European citizens"

Svar kategorier: *"Yes, somewhat", "no, not really"*.

Eurobarometer 1988 (30):

“People who run the country are not really concerned with what happens to you”

Svarkategorier: “Yes”, “No”

Disse spørgsmål stemmer nogenlunde overens med andre typer af spørgsmål, der tidligere er blevet benyttet til at indfange ekstern politisk efficacy (se: Klemmensen et al., 2012: 418). Dog er der her igen kun tale om dikotome svarmuligheder, hvilket begrænser respondentens mulighed for at angive en mere præcis følelse af efficacy.

Operationaliseringen i 2009 forventes at korrelere stærkere med EU-tilslutning end spørgsmålet fra 1988, da de første spørgsmål relateres til EU, mens spørgsmålet fra 1988 relateres til de nationale ledere. Det forventes dog stadig, at spørgsmålet indfanger en generel ekstern efficacy, som også ville kunne projekteres over på EU.

Da der i ekstern efficacy spørgsmålene fra 2009 bliver spurgt direkte til EU, kan man argumentere for, at der er et vist betydningsoverlap med EU-tilslutning. At give udtryk for, at disse politikere er lydhøre kan anses for at være udtryk for tilslutning til politikerne, da borgerne formodes at vurdere politikere, de godt kan lide som værende lydhøre. Derfor har vi gentaget faktoranalysen fra tidligere, men inkluderet politisk efficacy i undersøgelsen.

Vores resultater fremgår af bilag (1) og viser, at ekstern efficacy bedst korrelerer og hænger sammen med tillidsdimensionen. Selvom vi ikke benytter politisk tillid til at forklare EU-tilslutning, holder vi ved vores mål for politisk efficacy. Dels på grund af vores teoretiske fundament der tilsiger, at politisk efficacy kan føre til opbakning (jf. afsnit 4.3.2), og dels fordi vi har mulighed for at benytte politisk efficacy, hvor der spørges til politikere generelt og ikke EU-politikere i 1988 datasættet.

6.2.3.3 Politisk interesse

I de to udvalgte datasæt indfanger følgende spørgsmål bedst politisk interesse:

Eurobarometer 2009 (71.3):

"For each of the following, please tell me if it corresponds with your own opinion:

- You are very interested in politics"

Svarkategorier: *"Yes, somewhat", "no, not really".*

Eurobarometer 1988 (30):

"To what extent would you say you are interested in politics?"

Svarkategorier: *"A great deal", "to some extent", "not much", "not at all"*

Målingen af politisk interesse i Eurobarometer 71.3 (2009) kan vække en del undren, dels fordi der kun er to svarkategorier, hvilket ikke indfanger graden af interesse, og fordi det kan forekomme mærkværdigt, at en person kan være "nogenlunde, meget interesseret i politik". Der ser ud til at opstå en kontradiktion i forbindelse med spørgsmålsformuleringen og svarkategorien "yes, somewhat". Dette er konsekvensen af at benytte de samme svarkategorier på en lang række spørgsmål, som det er tilfældet i dette datasæt, og hvor ordlyden ikke nødvendigvis passer sammen. Forvirringen der nødvendigvis kan opstå i forbindelse med besvarelse af spørgsmålet kan skabe problemer med at forstå, hvad der menes med spørgsmålet. Den første svarkategori indeholder flere fortolkningsmuligheder. Personer der er meget interesseret i politik, og personer der er nogenlunde interesseret, vil begge svare i kategorien "yes, somewhat" uden formentligt at føle, at de har angivet det svar, de synes, passer bedst på dem. Det må formodes, at man enten er nogenlunde interesseret eller meget interesseret og altså ikke nogenlunde meget interesseret. Personer der føler, de har en vis politisk interesse vil på samme måde heller ikke kunne angive et korrekt svar, der passer på deres opfattelse af, hvor politisk interesseret de er, idet man kun kan angive svar i forhold til, om man er interesseret eller ikke interesseret. Dette vil sandsynligvis føre til, at personer, der kun er en smule interesseret i politik, vælger mere eller mindre tilfældigt indenfor de to svarkategorier. Der kan altså siges at være en form for overlap i de to kategorier, hvilket gør placeringen af et svar besværligt. Spørgsmålet om politisk interesse ville indfanges bedst ved en skala eller et større antal svarkategorier fremfor dikotomisk, da interesse

er et gradsspørgsmål og ikke et: enten eller. På trods af dette må vi forvente, at med nok respondenter får vi en nogenlunde inddeling af personer, som er enten nogenlunde eller meget interesserede i politik og en gruppe der i mindre grad eller slet ikke er interesserede.

Spørgsmålsformuleringen fra datasættet i 1988 er derimod langt bedre til at indfange respondenternes forskellige grader af politisk interesse. Her har man mulighed for at angive et svar indenfor fire kategorier, således at personer der er meget interesseret, nogenlunde interesseret, knap så interesseret eller slet ikke interesseret i politik har mulighed for at svare i hver sin kategori. Dette løser de førnævnte problemer med spørgsmålet fra datasættet i 2009. Det kan dog stadig diskuteres, hvorvidt en skala fra enten 1-5 eller 1-10 mere præcist ville kunne indfange spørgsmålet om politisk interesse. Vi anser dog spørgsmålsformuleringen fra 1988 som tilstrækkelig til formålet.

6.2.4 Baggrunds- og kontrolvariabler

6.2.4.1 Alder og køn

Som beskrevet i afsnit 4.4 bliver alder og køn ofte medtaget som vigtige baggrundsvariable uden eksplicitte toretiske forventninger, da alder og køn kommer først i den kausale rækkefølge. Man har i en række forskellige undersøgelser heller ikke fundet tydelige sammenhænge mellem alder og EU-tilslutning, mens der for køn er fundet blandede resultater, hvor kvinder ser ud til at være mere kritiske end mænd, mens andre ingen sammenhænge har fundet mellem køn og EU-tilslutning. I de to datasæt fra 2009 og 1988 noterer interviewer køn på respondenter, mens spørgsmålet for alder lyder således:

Eurobarometer 2009 (71.3):

"How old are you?"

Eurobarometer 1988 (30):

"Can you tell me your date of birth please?"

Fødselsdatoen bliver konverteret til alder af interviewpersonen.

Alder bliver benyttet som intervalskaleret variabel i sin originale form, og mand bliver for køn anvendt som referencekategori, således at effekten ses fra at være kvinde sammenlignet med at være mand.

6.2.4.2 Tilfredshed med tilværelsen

Tidligere i dette afsnit beskrev vi, hvordan vindere i en globaliseret verden er mere tilbøjelige til at være positive overfor EU. Dette argument kan, som ved økonomisk velstand, også bruges til at forklare, hvorfor forventningen er, at personer som er tilfredse med tilværelsen, også er mere positive overfor EU. Er man tilfreds med tilværelsen må det også være udtryk for, at man føler sig som en vinder i en globaliseret verden.

Et andet argument er, at individer der er utilfredse med tilværelsen, eller bekymrer sig om fremtiden, er mere tilbøjelige til at skyde skylden på fx indvandrere, og mener, at disse bidrager til den negative tilværelse, man befinder sig i (McLaren, 2003: 919). Det er på baggrund heraf sandsynligt, at personer der har denne holdning også i højere grad vil være negative overfor EU, som åbner op for fri bevægelighed på tværs af landegrænser. Spørgsmålene fra henholdsvis 2009 og 1988 til at indfange tilfredshed med tilværelsen er følgende:

Eurobarometer 2009 (71.3):

"On the whole, how satisfied or not are you with the life you lead? Are you...?"

Svarkategorier: *"very satisfied", "fairly satisfied", "not very satisfied", "not at all satisfied"*.

Svarene kodes således, at variabelen i analysen optræder som dikotom med en positiv (very satisfied, fairly satisfied) og en negativ (not very satisfied, not at all satisfied) kategori.

Eurobarometer 1988 (30):

"All in all to what extent would you say you are satisfied with the life you lead at this time?"

Svarkategorier: Respondenten vælger en værdi mellem 1 og 10, hvor 1 er mindst tilfreds og 10 er mest tilfreds med tilværelsen. Variabelen indeholder en tilfredsstillende mængde svarkategorier, således at den kan behandles som intervalskaleret.

7.0 Forklaringer på EU-tilslutning i forskellige geografiske kontekster

Som omtalt er der i det meste af litteraturen om EU-tilslutning lagt overraskende megen vægt på universelle forklaringer, uafhængige af tid og sted, og overraskende lidt på de kontekstuelle forskelle. Det kan måske afspejle, at forskningstraditionen (uden for Skandinavien) er forholdsvis ny, og at man starter med at lede efter det generelle først. Under alle omstændigheder tager nærværende undersøgelse udgangspunkt i, at der er grund til at antage, at forklaringer på EU-tilslutning i vid udstrækning kan være kontekstuel bestemt.

Med henblik på at besvare de rejste spørgsmål og hypoteser anvendes i det følgende en række statistiske modeller, herunder logistisk regression og General Linear Model (GLM). Vi har, jf. afsnit 2.0, fravalgt at benytte multilevel analysis.

Den første afhængige variabel er det klassiske mål for EU-tilslutning og har følgende ordlyd:

"Generally speaking, do you think that [country] membership of the European Union is...?"

Svarkategorier: *"A good thing"*, *"a bad thing"*, *"neither good nor bad"* (Eurobarometer 1988, 30; 2009, 71.3).

Fordi den klassiske afhængige variabel (tilslutning eller ikke tilslutning) normalt behandles som dikotom, anvendes der traditionelt logistisk regression; variableerne fordeler sig binominalt og opfylder dermed ikke de formelle forudsætninger for lineær regression (Agresti og Finlay, 2009). Logistisk regression udregner et $\text{Exp}(B)$, som udtryk for odds fordelingen mellem de to mulige udfald, når der gås en enhed op i den uafhængige variabel. $\text{Exp}(B)$ er lettere at tolke, end beta koefficienterne, når fordelingen ikke er lineær, og derfor fremgår kun denne i tabellerne.

Efterfølgende foretages en GLM analyse på basis af et indeks af flere spørgsmål om EU-tilslutning. Det dikotome spørgsmål er mest anvendt, fordi det går igen i samtlige Eurobarometer målinger, mens der er flere udskiftninger, når det gælder supplerende spørgsmål. Til gengæld må det almindeligvis antages at give en mere reliabel og valid måling at bygge på et indeks frem for et enkelt spørgsmål. Vi gennemfører derfor i dette kapitel begge dele. Årsagen til i første omgang at anvende det klassiske mål for EU-tilslutning, når det vi egentlig er interesseret i, er et bredere mål for EU-tilslutning, er, at det gør det lettere at bygge videre på undersøgelsen med andre Eurobarometer datasæt. Endvidere er det muligt at inddrage et tidsperspektiv i undersøgelsen, ved at lave sammenligninger på tværs af datasæt, idet den klassiske variabel også optræder i

tidligere Eurobarometer undersøgelser. Pragmatisk set er det bedst at benytte den klassiske variabel for EU-tilslutning, men ideelt set bedst at konstruere et bedre mål.

Følgende spørgsmål fra Eurobarometer 71.3, 2009 er blevet udvalgt med udgangspunkt i den konceptuelle undersøgelse af EU-tilslutning:

- *"Generally speaking, do you think that [country] membership of the European Union is...?"*
 - Svarkategorier: *"A good thing", "a bad thing", "neither good nor bad"*.
- *"Taking everything into consideration, would you say that [country name] has on balance benefited or not from being a member of the European Union?"*
 - Svarkategorier: *"Benefited", "not benefited"*.
- *"In general, does the European Union conjure up for you a very positive, fairly positive, neutral, fairly negative or very negative image?"*
 - Svarkategorier: *"Very positive", "fairly positive", "neutral", "fairly negative", "very negative"*.
- *"Please tell me for each of the following whether you are for it or against it."*
 - *"A European Monetary Union with one single currency, the Euro"*.
 - Svarkategorier: *"For", "against"*.

Ved at anvende den nye variabel for EU-tilslutning forventer vi, at modellerne vil give mere konsistente resultater, men samtidigt formentligt også ligne hinanden, da begge modeller er operationaliseret til at måle det samme fænomen. Det interessante er, hvilke forskelle der opstår blandt den klassiske operationalisering og den nye. Disse variationer vil give os indblik i, hvorvidt det er meningsfuldt at konstruere et nyt mål for EU-tilslutning, eller om det klassiske mål også indfanger EU-tilslutning bredt. Når vi har sammenlignet modellerne med to forskellige afhængige variabler, er det muligt at vurdere, hvordan vores resultater positionerer sig i forhold til at bidrage med nuancering af den eksisterende litteratur.

Regressionsanalyserne foretages i 3 grupper, hvoraf Danmark, Sverige og Finland befinder sig i den ene gruppe, Rumænien Bulgarien og Letland i den anden, og Frankrig, Tyskland og Belgien i den tredje gruppe. Den tredje gruppe medtages for at skærpe de kontekstuelle argumenter, så det bliver muligt at kontrollere, om de formodede forskelle mellem den første og den anden gruppe

på en række punkter er et resultat af, at Danmark, Sverige og Finland eksempelvis er universelle velfærdsstater eller om samme resultater er at finde hos gruppen Frankrig, Tyskland og Belgien, eftersom andre forklaringer da må gøre sig gældende. Ligeledes er alle variabler og de 3 udvalgte landegrupper samlet i begge tabeller, for at gøre det lettere at overskue og sammenligne effekter på tværs af grupperne.

Analysen er opbygget således, at hver af de formodede forklaringer på EU-tilslutning behandles for sig. Først ses der på resultaterne for den klassiske afhængige variabel, hvorefter det undersøges, om samme tendens er at finde ved brug af det nye og bredere mål for EU-tilslutning. I den efterfølgende del foretages analysen med den klassiske afhængige variabel med tilsvarende uafhængige variabler i en tidsmæssig anden kontekst, for at kunne undersøge, om teorierne også holder vand over tid og ikke kun på tværs af geografiske kontekster.

I følgende præsenteres Tabel 7, som består af den klassiske variabel for EU-tilslutning, og herefter Tabel 8 med det alternative og bredere mål for EU-tilslutning. Der vil for hver af forklaringer på EU-tilslutning være et udklip fra Tabel 7 og Tabel 8, som passer til det afsnit, hvor resultaterne behandles.

Tabel 7: Logistisk regression for om EU-medlemskab anses for godt eller dårligt.

Afhængig variabel: EU-medlemskab godt/dårligt	Danmark, Sverige og Finland		Rumænien, Bulgarien og Letland		Frankrig, Tyskland og Belgien	
	Exp(B)	Konfidensinterval	Exp(B)	Konfidensinterval	Exp(B)	Konfidensinterval
Constant	.078		.410		.042	
Holdningsmæssige forklaringer:						
Indvandring(1)	1.858**	1.256 – 2.750	1.007	.629 – 1.613	2.435***	1.636 /3.624
Ideologisk venstre						
Ideologisk midt(1)	2.199**	1.333 – 3.627	1.385	.754 – 2.545	1.197	.743 – 1.931
Ideologisk højre(2)	1.739	.966 – 3.132	2.321*	1.167 – 4.615	.862	.444 – 1.675
Økonomiske vurderinger:						
Eget lands økonomi(1)	1.454	.910 – 2.324	5.129*	2.119 – 6.507	.871	.458 – 1.653
EU-økonomi(1)	1.305	.808 – 2,107	1.606'	.987 – 2.614	1.833	.960/3.501
Husholdnings økonomi(1)	1.252	.708 – 2.213	.604*	.365 – 1.000	1.586*	1.003/2.507
Kognitiv mobilisering:						
Kort uddannelse						
Mellemlang uddannelse(1)	1.720	.937 – 3.158	1.587	.854 – 2.950	.869	.548 – 1.379
Lang uddannelse(2)	2.183**	1.324 – 3.599	2.267*	1.175 – 4.374	1.550	.910 – 2.639
Stadig under uddannelse(3)	2.542	.837 – 7.718	2.172	.668 – 7.060	3.207	.843 – 12.202
Følelse af at forstå EU(1)	1.198	.822 – 1.746	1.023	.643 – 1.627	1.784**	1.188 – 2.679
Personlig stemme tæller i EU(1)	4.611***	3.099 – 6.859	4.070***	2.159 – 7.673	3.751***	2.428 – 5.795
EU lytter til folks bekymringer(1)	3.787***	2.605 – 5.505	4.268***	2.658 – 6.851	2.668***	1.751 – 4.067
Politisk interesse(1)	1.144	.778 – 1.684	.630'	.397 – 1.001	1.060	.702 – 1.602
Kontrolvariabler:						
Køn(1)	.717	.496 – 1.036	.789	.501 – 1.243	.784	.526 – 1.167
Alder	.992	.981 – 1.005	.998	.983 – 1.012	.990	.978 – 1.003
Tilfredshed med tilværelsen(1)	1.075	.488 – 2.368	1.872*	1.146 – 3.059	3.456***	2.047 – 5.835
Nagelkerke (Pseudo R²)	.391		.331		.430	

N	867	553	915
---	-----	-----	-----

Kilde: Eurobarometer 71,3, 2009

Signifikansniveau: 0,05 = *, 0,01 = **, 0,001 = ***, tilnærmelsesvist signifikant = '

*Ved dummyvariabler er variablerne kodet således, at referencekategorien er respondenter, der har svaret negativt og for køn er referencekategorien mand.

Tabel 8: GLM analyse over generel EU-tilslutning (indeks)

Afhængig variabel: Generaliseret EU- tilslutning (indeks)	Danmark, Sverige, Finland		Rumænien, Bulgarien, Letland		Frankrig, Tyskland og Belgien	
	B	Konfidensinterval	B	Konfidensinterval	B	Konfidensinterval
Constant	-5.385**	-6.664 / -4.795	-3.655**	-5.519 / -4.205	-4.699**	-5.519 / 4.205
Holdningsmæssige forklaringer:						
Indvandring(1)	.306**	.213 / .399	.151	-.016 / .317	.329**	.238 / .421
Ideologisk venstre						
Ideologisk midt(1)	1.293**	.988 / 1.598	.394	-.159 / .947	.160	-.133 / .453
Ideologisk højre(2)	1.425**	1.061 / 1.789	.773*	.157 / 1.389	-.111	-.553 / .331
Økonomiske vurderinger:						
Eget lands økonomi(1)	.364*	.072 / .656	1.343**	.604 / 2.082	-.071	-.455 / .313
EU-økonomi(1)	.501**	.209 / .792	.722**	.316 / 1.127	.694**	.324 / 1.064
Husholdnings økonomi(1)	.524*	.111 / .938	.028	-.402 / .458	.482*	.164 / .799
Ideologisk selvplacering:						
Venstre						
Midt(1)	1.293**	.988 / 1.598	.394	-.159 / .947	.160	-.133 / .453
Højre(2)	1.425**	1.061 / 1.789	.773*	.157 / 1.389	-.111	-.553 / .331
Kognitiv mobilisering:						
Kort uddannelse						
Mellemlang uddannelse(1)	.413*	.006 / .819	.668*	.096 / 1.240	.215	-.106 / .535
Lang uddannelse(2)	.791**	.455 / 1.126	.997**	.383 / 1.610	.629**	.297 / .961
Stadig under uddannelse(3)	.601	-.046 / 1.248	.830	-.071 / 1.730	.935*	.336 / 1.533
Følelse af at forstå EU(1)	.650**	.412 / .888	.506*	.095 / .917	.789**	.522 / 1.056
Personlig stemme tæller i EU(1)	1.674**	1.426 / 1.922	1.657**	1.206 / 2.109	1.453**	1.179 / 1.726
EU lytter til folks	1.518**	1.253 / 1.783	1.598**	1.190 / 2.005	1.465**	1.195 / 1.734

bekymringer(1)						
Politisk interesse(1)	.058	-.180 / .295	-.625**	-1.008 / -.241	.123	-.141 / .387
Kontrolvariabler:						
Køn(1)	-.345**	-.570 / .120	-.423*	-,805 / ,040	-.163	-.410 / .084
Alder	-.012	-.019 / -.004	.003	-.010 / .016	-.005	-.013 / .003
Tilfredshed med tilværelsen(1)	.147	-.485 / .780	.480*	.045 / .915	1.277**	.875 / 1.678
R²	,345		,295		,407	
N	1949		838		1579	

Kilde: Eurobarometer 71,3, 2009

Signifikansniveau: 0,05 = *, 0,01 = **, 0,001 = ***, tilnærmelsesvist signifikant = '

*Variablerne er kodet således, at referencekategorien er respondenter, der har svaret negativt og for køn er referencekategorien mand

Logistisk regression producerer i stedet for R^2 en række pseudo R^2 værdier. I nærværende undersøgelser anvendes værdien for Nagelkerke R^2 , som antager en værdi fra 0 til 1, hvor en høj værdi er udtryk for høj forklaringskraft. Af Tabel 7 fremgår det, at alle variablerne tilsammen giver en forklaringskraft på 39 % for gruppen bestående af Danmark, Sverige og Finland, mens den er lidt lavere for gruppen Rumænien, Bulgarien og Letland, hvor 33 % af variansen er forklaret ved de medtagne variabler. Højest er forklaringskraften for kontrolgruppen Frankrig, Tyskland og Belgien, hvor 43 % af variansen er forklaret ved de medtagne variabler i undersøgelsen. Til trods for at det pseudo R^2 vi får i logistisk regression er forholdsvis usikkert, kan vi konkludere, at en stor del af landenes holdning til EU-medlemskab er forklaret ved de variabler, der er medtaget i analysen. I øvrigt vil en forholdsvis stor del af den forklarede varians komme fra variablerne, der måler ekstern efficacy, fordi disse, som tidligere nævnt, har et vist overlap i betydningen med den afhængige variabel. På trods af at Nagelkerkes pseudo R^2 har en tendens til at ligge "for højt", ser vi en forholdsvis god overensstemmelse med de normale R^2 værdier produceret i GLM proceduren. I Tabel 8 ses også den stærkeste forklaringskraft i gruppen Frankrig Tyskland og Belgien, hvor 40,7 % af variansen i den afhængige variabel er forklaret af de medtagne variabler. Lavest er forklaringskraften i den østeuropæiske landegruppe, hvor 29,5 % af variansen er forklaret af variablerne i modellen, mens det for den skandinaviske gruppe er 34,5 %.

7.1 Holdningsmæssige forklaringer på EU-tilslutning

I følgende afsnit undersøges de hypoteser, som har at gøre med de holdningsmæssige forklaringer på EU-tilslutning, herunder holdning til indvandring og ideologisk selvplacering. De meste udbredte forklaringer på EU-tilslutning er i høj grad bestemt af politiske holdninger forstået på den måde, at personer med bestemte holdninger til fx indvandring og multikulturalisme er mere eller mindre tilbøjelige til at tilslutte sig EU. Navnlig bestemt af om disse personer forventer, at EU-samarbejdet styrker eller svækker deres holdning til det givne issue. Holdninger til indvandring og ideologisk selvplacering forventes begge at variere i forklaringsgrad, alt efter hvilken kontekst vi befinder os i jf. afsnit 4.1.1 og 4.1.2.

7.1.1 Holdning til indvandring og multikulturalisme

Holdning til indvandring og multikulturalisme forventes at have en betydning for borgernes EU-tilslutning i universelle velfærdstater, men ikke i de nye EU-lande (jf. hypotese 1). Borgere i universelle velfærdstater forventes at være mere kritiske overfor indvandrere, idet de anser deres land som attraktivt for indvandring på grund af en relativt god økonomi og høje universelle velfærdsydelser. Det vil være naturligt, at der i disse lande forekommer en vis grad af velfærdsprotektionisme overfor outgroups, heriblandt især ikke-vestlig indvandring. McLaren (2001) finder dog, at størstedelen af europæiske borgere ikke skelner mellem indvandring fra ikke-EU-lande og EU-lande. Der er altså grund til at tro, at denne skepsis også kan rettes mod EU-borgere.

EU-borgerne har adgang til samme sociale ydelser som de nationale borgere. Ligeledes kan personer, der er bekymrede for, at europæisk integration underminerer det nationale sprog, identiteten og kulturen i det land de bor i, være mere kritiske overfor EU, som netop åbner op for fri bevægelighed på tværs af landegrænser. Borgere i EU-lande med relativt dårligere økonomier formodes derimod ikke at anse deres land, som værende attraktive for andre EU-borgere, da disse lande hovedsageligt er lande, der emigreres fra. Derfor forventes indvandring ikke at være et relevant issue for EU-tilslutning i lande som fx Rumænien, Bulgarien og Letland. Skepsis overfor indvandrere, der er baseret på velfærdsprotektionisme, kan derfor forventes at have en større effekt på EU-tilslutning i den skandinaviske landegruppe sammenlignet med den østeuropæiske landegruppe. Den kontinentaleuropæiske landegruppe kan ligeledes anses for at

være attraktiv for indvandring, men da det er lidt nemmere at få adgang til sociale ydelser i de skandinaviske lande, forventes effekten at være stærkere her.

Det kan dog diskuteres, hvorvidt velfærdsprotektionisme er rodfastet hos borgerne i disse lande på tidspunktet for undersøgelsen. I 2012 var den franske valgkamp præget af protektionistiske forslag, hvor man bl.a. ville beskytte sig mod udenlandsk konkurrence (Pedersen, 2012). Udvidelsen i øst i 2004 har medført en stigende indvandring af personer fra Østeuropa, som i dag er med til at presse lønninger på arbejde, og som samtidigt har skabt en debat om ret til forskellige velfærdsydelser. Sidstnævnte er først et issue, der er blevet italesat den seneste tid, og det kan diskuteres, hvorvidt det i folks bevidsthed har været et problem, der har givet anledning til protektionistiske holdninger i 2009. Der har dog været en udbredt opfattelse om, at den danske velfærdsstats succes har været koblet til en etnisk homogen befolkning, hvor alle bidrager. Indvandring og multikulturalisme blev således i stigende grad i 00'erne italesat som en trussel for velfærdsstaten. EU er alt andet lige med til at øge indvandring både fra andre EU-lande, men også fra lande uden for EU, idet at hvis man først er kommet ind i ét EU-land, er det også lettere at rejse på tværs af grænserne i EU. Derfor kan der allerede tidligere have været bekymringer af økonomisk art, som kan have haft en afsmittende effekt på EU-tilslutningen.

Dette er blot gisninger, som man vil kunne argumentere både for og imod. Spørgsmålet er måske i stedet, om det i 2009 nærmere var kulturelle årsager, man burde rette sit blik imod, som forklaring på modstand overfor indvandring. Ses der på de kulturelle faktorer og frygten for, at indvandring underminerer fx den nationale identitet i et land, vil dette forventes at udjævne effekterne på tværs af landegrupperne, da alle lande har en individuel kultur, som kan anses for værd at beskytte. På trods af dette er det ikke forventningen, at borgere i den østeuropæiske gruppe, der opfatter indvandrere som en trussel mod kulturen, kombinerer dette med deres syn på EU, netop fordi de som tidligere beskrevet ikke i samme grad behøver bekymre sig om øget indvandring.

I det følgende ses der på resultaterne for sammenhængen mellem holdning til indvandring og EU-tilslutning på tværs af de tre landegrupper.

Tabel 9: Udklip fra Tabel 7 over holdning til indvandring og EU-tilslutning (klassisk variabel)³

Logistisk regression	Danmark, Sverige og Finland		Rumænien, Bulgarien og Letland		Frankrig, Tyskland og Belgien	
	Exp(B)	Konfidensinterval	Exp(B)	Konfidensinterval	Exp(B)	Konfidensinterval
Indvandring(1)	1.858**	1.256 – 2.750	1.007	.629 – 1.613	2.435***	1.636 / 3.624

Af Tabel 9 fremgår det, at den formentlig stærkeste effekt ses for gruppen Frankrig, Tyskland og Belgien. Hvis respondenterne er positive overfor indvandrere, er svarpersoner i denne landegruppe 2,4 gange mere tilbøjelig til også at være positiv overfor EU-medlemskab sammenlignet med personer, der er negative overfor indvandrere. Effekten er signifikant på 0,001 niveau. I gruppen bestående af Danmark, Sverige og Finland er det tilsvarende tal kun 1,9 gange. Der er derimod som forventet ingen signifikante effekter at finde i Rumænien, Bulgarien og Letland.

Det ser altså ud til, at effekten fra syn på indvandrere og holdning til EU-medlemskab er højest for Frankrig, Tyskland og Belgien sammenlignet med den skandinaviske gruppe, men konfidensintervallerne overlapper, så denne forskel kan skyldes stikprøveusikkerhed. Til gengæld kan vi være temmelig sikre på, at sammenhængen mellem holdning til indvandrere og tilslutning til EU ikke er speciel for de skandinaviske velfærdsstater.

Anvendes det nye og bredere mål for EU-tilslutning ser tendensen ud til at være den samme:

Tabel 10: Udklip fra Tabel 8 over holdning til indvandring og EU-tilslutning (Alternativ variabel, indeks)

General Linear Model	Danmark, Sverige og Finland		Rumænien, Bulgarien og Letland		Frankrig, Tyskland og Belgien	
	B	Konfidensinterval	B	Konfidensinterval	B	Konfidensinterval
Indvandring(1)	.306**	.213 / .399	.151	-.016 / .317	.329**	.238 / .421

Holdning til indvandring er altså en central forklaring på EU-tilslutning i de rigere EU-lande, men en irrelevant forklaring i den østeuropæiske gruppe.

Vi får dermed bekræftet vores hypotese (1) om, at holdning til indvandring påvirker EU-tilslutning i universelle velfærdsstater, men ikke i nye EU-lande som Rumænien, Bulgarien og Letland.

Resultaterne for Frankrig, Tyskland og Belgien viser dog, at sammenhængen mellem holdning til indvandrere og EU-tilslutning ikke er begrænset til de universelle velfærdsstater, men også findes

³ For overskuelighedens skyld medtages kun tabelinformationer vedrørende kilde, signifikansniveau og dummyvariable for de store regressionsmodeller (Tabel 7: Logistisk regression for om EU-medlemskab anses for godt eller dårligt. og Tabel 8: GLM analyse over generel EU-tilslutning (indeks)) og ikke i de enkelte udklipstabeller der opstilles for hvert afsnit.

i korporative velfærdstater. Det tyder altså på, at det er en sammenhæng, der - uanset velfærdsmodel - kan findes i lande, som anses for at være attraktive for indvandring. Det er ikke tilfældet i lande som Rumænien, Bulgarien og Letland, som hører til de fattige lande i EU, og derfor oplever mere emigration end immigration.

Vores resultater nuancerer altså nogle af de tidligere fund i litteraturen. McLaren (2002) har i sin forskning forsøgt at sætte fokus på vigtigheden i at inddrage holdninger til indvandrere. Det er også lykkedes i de to landegrupper, hun har benyttet, men fordi nyere EU-lande, med ringere økonomiske forhold, ikke blev inddraget, blev det ikke klargjort, at holdning til indvandrere ikke spiller en rolle i alle kontekster. Det vil blive undersøgt i afsnit 8.1, om holdning til indvandring altid har haft betydning for borgernes EU-tilslutning i en dansk kontekst, hvor data fra 1988 undersøges med de tilnærmelsesvis samme forklarende faktorer som i de to foregående modeller.

Selvom holdning til indvandrere ikke påvirker opbakningen til EU-medlemskabet hos borgerne fra Rumænien, Bulgarien og Letland, betyder dette på ingen måde, at disse borgere er mere positivt stemt overfor indvandrere. Tværtimod er den østeuropæiske landegruppe dem, som har svaret mest negativt på holdning til indvandring, jf. Tabel 11. I denne gruppe har 57,5 % angivet et negativt svar, mod 34,8 % for landegruppen Frankrig, Tyskland og Belgien og kun 15,8 % for Danmark, Sverige og Finland. I den skandinaviske landegruppe har 68,8 % af respondenterne ligefrem en positiv holdning overfor indvandring. Selvom østeuropæerne er de klart mest negative overfor indvandrere, bevirker denne bemærkelsesværdige afstandstagen overfor personer fra andre lande ikke, at østeuropæerne bliver mere negative over for EU. Den nærliggende forklaring er, at disse lande ikke har grund til at frygte indvandring som konsekvens af deres EU-medlemskab. Disse lande er tilmed emigrantlande, hvis udvandring kan være med til at skade tilslutningen til EU i de rige lande.

Tabel 11: Holdning til indvandrere opdelt på landegrupper 2009. Pct.

Indeks: Positiv/negativ holdning til indvandring	Danmark, Sverige, Finland	Rumænien, Bulgarien, Letland	Frankrig, Tyskland, Belgien
1 (Negativ)	6,9	26,9	19,1
2	8,9	30,6	15,7
3	15,4	21,9	18,9
4	24,1	12,5	19,8
5 (Positiv)	44,7	8,1	26,4
Total	100	100	100
N	1373	1458	1641

Eurobarometer 71.3, 2009

Spørgsmålsformuleringerne i indekset kan ses i afsnit 6.0

Indeks konstrueret med 5 svarmuligheder, hvor 1 er mest negativ, og 5 er mest positivt ift. holdning til indvandring

7.1.2 Ideologisk selvplacering

En anden forklaring på EU-tilslutning, der forventes at være kontekstuel bestemt, er borgernes ideologiske selvplacering. Her er forventningen, at borgere i universelle velfærdsstater, der placerer sig i midten af højre/venstre skalaen, udtrykker højere grad af EU-tilslutning, end personer der placerer sig nær yderpunkterne (Ray, 2007). Årsagen til dette er ifølge Hooghe, Marks og Wilson (2002), at man på den yderste venstre fløj er kritiske overfor EU, fordi man anser EU som et neoliberalt projekt, der strider mod venstre fløjs grundlæggende idealer for samfundet. Den yderste højre fløj er derimod kulturkonservative og frygter bl.a., at EU-medlemskabet vil føre til tab af nationale værdier. Denne simple udlægning sigter mod den traditionelle (fordelingspolitiske) venstre-højre dimension og tager ikke højde for, at ideologisk selvplacering er blevet et flerdimensionalt fænomen, der også omfatter værdipolitik (Goul Andersen og Borre, 2001), jf. herom senere.

I afsnit 4.1.2 argumenterede vi for, at denne sammenhæng ikke nødvendigvis ville kunne findes i østlandene, hvor venstre-højre skalaen kan have en anden betydning end i Vesteuropa. Det er også muligt at den ideologiske skala endnu ikke har slået rod i den østeuropæiske kontekst (Badescu og Sum, 2005; Geser, 2008). Måden hvorpå borgerne opfatter den ideologiske skala kan have indflydelse på, hvordan sammenhængen mellem ideologisk selvplacering og EU-tilslutning udformer sig. Eksempelvis fordi fordelingspolitiske højreorienterede borgere kan forventes at være positive overfor EU på grund af støtte til det frie marked, hvorimod værdipolitiske højreorienterede borgere kan forventes at være negative pga. kulturprotektionisme. Om personer tænker i den ene, anden eller begge dimensioner, når de

svarer på spørgsmålet, kan i høj grad afhænge af de kontekstuelle forhold i hvert land. Er befolkningen splittede i forhold til at tænke værdipolitisk eller fordelingspolitisk, vil sammenhængen mellem ideologisk selvplacering og EU-tilslutning blive mudret, fordi nogle besvarer spørgsmålet ud fra en værdipolitisk dimension, mens andre tænker i en fordelingspolitisk dimension. Geser (2008) argumenterer for, at de reaktionære i østlandene er de gamle kommunister, som er venstreorienterede, mens de højreorienterede er de progressive eller revolutionære. Hvis borgerne i disse landegrupper placerer sig fordelingspolitisk, vil det i så fald være naturligt, at venstrefløjen er de mest kritiske overfor EU, både af klassiske ideologiske grunde og af kulturkonservative grunde. Hvorimod højrefløjen kan forventes at være positiv på grund af fordelingspolitisk grunde, og fordi denne gruppe er mere progressive.

Spørgsmålet er, om der er en sådan landeforskel i opfattelsen af spørgsmålet, da det kan påvirke tolkningen af resultaterne. For at kunne undersøge dette nærmere vil vi se på, hvordan borgerne i de forskellige grupper opfatter spørgsmålet om ideologisk selvplacering, og om de placerer sig fordelingspolitisk, værdipolitisk, eller slet ikke tænker ud fra nogen af disse logikker.

Først undersøges dog en mindre problemstilling: Da indvandring er medtaget i modellen, fjerner dette en væsentlig del af det værdipolitiske aspekt, fordi holdning til indvandring er det mest centrale issue i værdipolitikken. For at kompensere for dette, har vi kørt vores GLM igen og fjernet holdning til indvandrere, for at se, om dette ændrer væsentligt ved resultaterne (se: bilag 8). Det viste sig dog, at resultaterne var uændrede i forhold til effekten fra højre/venstre placering på generel EU-tilslutning.

Som beskrevet er der sket en forandring i forhold til, hvilken skala der bliver forbundet med ideologisk højre/venstre orientering, hvor man i dag både kan tale om en fordelingspolitisk- og en værdipolitisk skala.⁴ Den seneste udvikling i højre/venstre skalaen ses primært i de postindustrielle samfund (Togeby, et al., 2004), hvorfor det forventes, at borgerne i østlandene stadig primært orienterer sig ud fra en fordelingspolitisk optik, eller slet ikke tænker ud fra en værdi- og fordelingspolitisk skala. Badescu og Sum (2005) påviser, at "kun" 55 % af borgerne

⁴ Det er ikke første gang betydningen af højre/venstre har skiftet. Oprindeligt i forbindelse med den franske revolution var de venstreorienterede for parlamentarisme, og højreorienterede for kongemagten (Gauchet, 1997), det samme var tilfældet i Danmark. Der er også eksempler på, hvor forståelsen af højre/venstre skalaen igen har skiftet aktualiseret af samfundsudviklingen (Goul Andersen, 2003b), men det vil vi ikke komme yderligere ind på her.

i de østeuropæiske lande var i stand til at placere sig på den ideologiske højre/venstre skala, til sammenligning er dette gældende for 74 % af borgerne i de vestlige lande. Årsagen til dette er ifølge Geser (2008), at disse lande stadig er ved at implementere demokratiske institutioner og idealer, hvilket gør, at positionering i forhold til korruption og orientering mod vest (EU) eller øst (Rusland) er mere centralt end højre/venstre ideologi.

For at kunne vurdere i hvilken optik borgerne opfatter den ideologiske skala, er det nødvendigt at producere et indeks, der henholdsvis repræsenterer fordelingspolitik og værdipolitik. Fordelingspolitik vedrører økonomiske spørgsmål, som fordeling af goder i samfundet, regulering af markedet og størrelsen på den offentlige sektor. Centrale emner indenfor værdipolitik er indvandring, miljø, retspolitik og kultur, hvor de venstreorienterede generelt har mere liberale værdier, og de højreorienterede mere restriktive værdier (Borre, 1995). For at kunne indfange bredden af fordelingspolitik og værdipolitik er det nødvendigt at benytte et andet empirisk grundlag end Eurobarometer 73.1 (2009), da dette datasæt ikke indeholder de fornødne spørgsmål. I stedet anvendes European Value Survey fra 2008, som er det datasæt, der indeholder flest brugbare spørgsmål, og ligger tæt på undersøgelsestidspunktet i 2009. I dette datasæt måles ideologisk selvplacering således:

"In political matters, people talk of "the left" and the "the right". How would you place your views on this scale, generally speaking?"

Svarkategorierne antager værdier fra 1 til 10, hvor 1 repræsenterer mest venstreorienteret og 10 mest højreorienteret (European Value Survey, 2008).

Det er, som i Eurobarometer, ikke muligt at afgøre, om der tænkes i værdipolitik eller fordelingspolitik, når spørgsmålet besvares, og derfor konstrueres et indeks over fordelingspolitik og værdipolitik, som herefter korreleres med ideologisk selvplacering, for at kunne vurdere, om ideologi bedst hænger sammen med fordelingspolitik eller værdipolitik.

Til at indfange aspekter af henholdsvis fordelingspolitik og værdipolitik benyttes følgende spørgsmål:

Fordelingspolitik

"On this card you see a number of opposite views on various issues. How would you place your views on this scale?"

- a. *"Individuals should take more responsibility for providing for themselves" mod "The state should take more responsibility to ensure that everyone is provided for"*
- b. *"Private ownership of business and industry should be increased" mod "Government ownership of business and industry should be increased"*
- c. *"Competition is good it stimulates people to work hard and develop new ideas" mod "Competition is harmful, it brings out the worst in people".*
- d. *"The state should give more freedom to firms" mod "the state should control firms more effectively"*

Skalaen på disse spørgsmål går fra 1 til 10 og er kodet således, at 1 repræsenterer socialistiske synspunkter, som regulering af markedet og mennesket i en fællesskabsoptik, mens 10 repræsenterer liberalistiske synspunkter med frit marked og mennesket som egen lykkesmed. Herefter er et indeks for fordelingspolitik blevet konstrueret ud fra følgende spørgsmål:

Værdipolitik

"Please tell me for each of the following statements whether you think it can always be justified, never be justified, or something in between, using this card"

- a. *"Homosexuality": "Always" mod "Never"*
- b. *"Death Penalty": "Always" mod "Never"*
- c. *"In the future the proportion of immigrants will become a threat to society in the future the proportion of immigrants will not become a threat to society"*
- d. *"I would give part of my income if I were certain that the money would be used to prevent environmental Pollution"*

Disse spørgsmål er kodet således, at lave værdier repræsenterer accept af homoseksualitet, modstand mod dødsstraf, åbenhed overfor indvandrere, villighed til at ofre sig for miljøet, mens høje værdier repræsenterer det omvendte.

Den simple binære sammenhæng mellem ideologisk selvplacering og de to indeks udregnes separat med en simpel ukontrolleret korrelering, målt ved Pearsons r .

Tabel 12: Binære sammenhænge mellem ideologisk selvplacering og fordelingspolitik samt værdipolitik

Lande grupper / Politiske indeks	Danmark, Sverige, Finland	Rumænien, Bulgarien, Letland	Frankrig, Tyskland, Belgien
Fordelingspolitisk-indeks	,481***	,054**	,244***
Værdipolitisk-indeks	,241***	-,001	,254***

Kilde: European Value Survey, 2008

Værdipolitik spreder sig bredt over mange emner, der ikke nødvendigvis har nogen substantiel sammenhæng. Det kan derfor være svært at indfange med nogle få spørgsmål sammenlignet med fordelingspolitik, der i højere grad omhandler det samme tema, som er økonomisk fordeling og menneskelig adfærd i relation til økonomi. Det er også derfor naturligt, at Cronbachs Alpha vil ligge lavere for det værdipolitiske indeks, end det fordelingspolitiske indeks. Cronbachs Alpha er på henholdsvis 0,629 for fordelingspolitik og 0,373 for værdipolitik, når der ses på alle landegrupperne samlet.

Værdien for fordelingspolitik er en smule mindre end det ideelle 0,7, mens Cronbachs Alpha for værdipolitik er meget lav, selv med forventningen om, at denne naturligt burde ligge lavere end fordelingspolitik. Kigger vi udelukkede på gruppen med lande fra Skandinavien, får vi et Cronbachs Alpha på henholdsvis 0,749 for fordelingspolitik og 0,508 for værdipolitik. Disse værdier ligger tættere på det, vi havde forventet. Selvom Cronbachs Alpha ikke er ideel, finder vi alligevel forholdsvis stærke korrelationer mellem ideologisk selvplacering og værdipolitik i Danmark, Sverige og Finland samt i Frankrig, Tyskland og Belgien (jf. Tabel 12). I Skandinavien korrelerer ideologisk selvplacering stærkere med fordelingspolitik end med værdipolitik. I Frankrig, Tyskland og Belgien er der ikke en betydelig forskel imellem korrelationsværdierne for fordelingspolitik og værdipolitik. Dette indikerer umiddelbart, at skalaen bliver opfattet forholdsvis blandet i denne landegruppe.

Vi forventede, at værdipolitik ville have mindre betydning i den østeuropæiske gruppe sammenlignet med fordelingspolitik. Resultaterne viser, at værdipolitik dog slet ikke korrelerer med ideologisk selvplacering i denne gruppe. Udover dette er korrelationen mellem ideologisk selvplacering og det fordelingspolitiske indeks også meget svag sammenlignet med de øvrige grupper. Dette tyder altså på, at den vestlige forståelse af højre/venstre skalaen ikke

tydeligt kan genfindes i Rumænien, Bulgarien og Letland, men at fordelingspolitik dog betyder marginalt mere end værdipolitik i disse lande.

Overordnet set kan det være svært at afgøre, hvordan de forskellige opfattelser af højre/venstre skalaen påvirker sammenhængen med EU-tilslutning. Til gengæld kan de forskellige opfattelser af skalaen forklare, hvorfor sammenhængen mellem ideologisk selvplacering og EU-tilslutning ser ud til at variere imellem de forskellige nationale kontekster. Dette uddybes i det følgende.

Tabel 13: Udklip fra Tabel 7 over ideologisk selvplacering og EU-tilslutning (klassisk variabel)

Logistisk regression	Danmark, Sverige og Finland		Rumænien, Bulgarien og Letland		Frankrig, Tyskland og Belgien	
	Exp(B)	Konfidensinterval	Exp(B)	Konfidensinterval	Exp(B)	Konfidensinterval
Venstre						
Midt(1)	2.199**	1.333 – 3.627	1.385	.754 – 2.545	1.197	.743 – 1.931
Højre(2)	1.739	.966 – 3.132	2.321*	1.167 – 4.615	.862	.444 – 1.675

Tabel 13 der viser sammenhængen mellem ideologisk selvplacering og holdning til EU-medlemskab, giver resultater, der er i overensstemmelse med den teoretiske forventning fra Hooghe, Marks og Wilson (2002) og Ray (2007). Personer i den skandinaviske landegruppe, der placerer sig i midten af højre/venstre skalaen, er 2,2 gange mere tilbøjelige til at være positive overfor EU-medlemskabet end personer på yderfløjene. Der er samtidigt ingen signifikant forskel mellem personer, der placerer sig på højrefløjen, og personer der placerer sig på venstre fløjen, på trods af at indvandring er medtaget i modellen, og fordelingspolitikken derfor burde betyde mere end værdipolitikken.

For Frankrig, Tyskland og Belgien finder vi ingen signifikante sammenhænge mellem ideologisk selvplacering og holdning til EU-medlemskab overhovedet.

I den østeuropæiske gruppe, bestående af Rumænien, Bulgarien og Letland, ses en signifikant forskel mellem højre og venstre fløjen. Personer på højrefløjen er 2,3 gange mere tilbøjelige til at svare, at EU-medlemskabet er en god ting, end personer der placerer sig på venstre fløjen. Til gengæld er der ingen signifikant forskel mellem de, som placerer sig i midten af skalaen og personer, der placerer sig til venstre. Dette resultat er overraskende, og diskuteres videre, efter en undersøgelse af, hvordan sammenhængen ser ud, når vi i stedet benytter det nye og bredere mål for EU-tilslutning.

Tabel 14: Udklip fra Tabel 8 over ideologisk selvplacering og EU-tilslutning (Alternativ variabel, indeks)

General Linear Model	Danmark, Sverige og Finland		Rumænien, Bulgarien og Letland		Frankrig, Tyskland og Belgien	
	B	Konfidensinterval	B	Konfidensinterval	B	Konfidensinterval
Venstre						
Midt(1)	1.293**	.988 / 1.598	.394	-.159 / .947	.160	-.133 / .453
Højre(2)	1.425**	1.061 / 1.789	.773*	.157 / 1.389	-.111	-.553 / .331

Resultaterne fra vores model med det bredere mål for EU-tilslutning (jf. Tabel 14) viser til dels samme tendens som den første model med den dikotome afhængige variabel. For den østeuropæiske gruppe er det stadig de højreorienterede, der er mest positive, imens ideologi målt ved venstre/højre selvplacering stadig ikke giver nogen signifikante resultater i den kontinentaleuropæiske landegruppe.

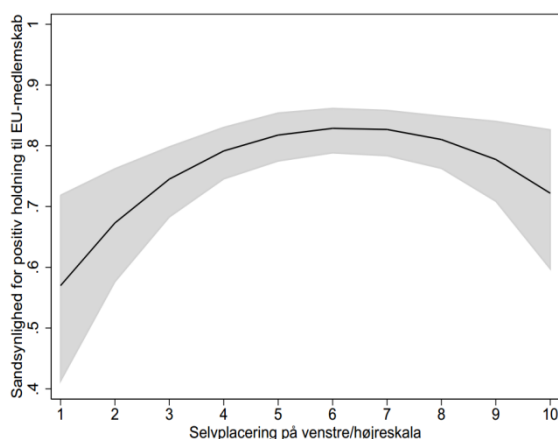
For den skandinaviske landegruppe ændres resultaterne dog ved brug af det bredere mål for EU-tilslutning i stedet for det klassiske. Fra at de midterorienterede var mest positive, ses der nu ingen indikation på, at de højreorienterede skulle være mere negative, end personer der placerer sig i midten. Dette går mod den opstillede hypotese, hvor formodningen var, at midterorienterede vælgere generelt ville være mere positive overfor EU end personer på yderfløjene i den skandinaviske og kontinentaleuropæiske landegruppe. Dette stemte overens med resultaterne ved den første model i den skandinaviske gruppe, mens anvendelsen af et bredere mål for EU-tilslutning gør billedet mere uklart.

Den skarpe opdeling af ideologisk selvplacering i tre kategorier kan besværliggøre muligheden for at belyse den komplekse sammenhæng tydeligere, men var nødvendigt, da vi argumenterede for, at midterkategorien i Skandinavien og den kontinentaleuropæiske gruppe, var de mest positive. Dette ville ikke kunne have vist sig i tallene, såfremt vi benyttede variabelen som intervallskaleret i modellen.

Der vil i det følgende, som supplement, gives en grafisk fremstilling af effekterne fra ideologisk selvplacering på holdning til EU-medlemskabet. Denne fremstilling er konstrueret ved hjælp af statistisk simulation. Dette foretages i STATA, da funktionen ikke er tilgængelig i SPSS. Ved denne fremgangsmåde foretages der først logistisk regression med alle de tidligere medtagne uafhængige variabler. I dette tilfælde bliver ideologisk selvplacering benyttet i sin originale 10-punkts form. Derefter holdes de uafhængige variabler konstante på deres gennemsnit på nær

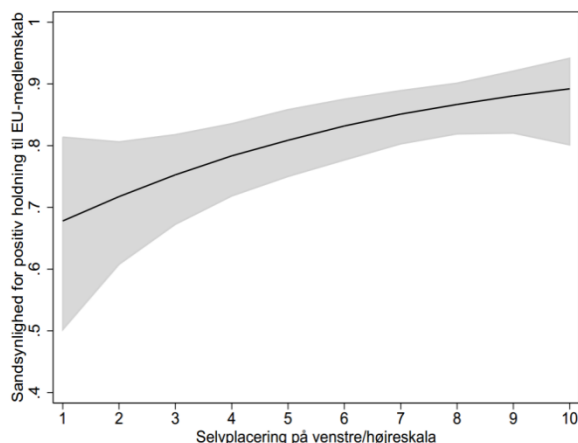
variablen for ideologisk selvplacering. Denne bliver sat til at variere over alle sine værdier, altså 1,2,3...10, og sandsynligheden for succes på den afhængige variabel, (positiv holdning til EU-medlemskab), bliver udregnet for hver enkelt værdi af ideologisk selvplacering. Herefter udregnes et medfølgende konfidensinterval, ved at sandsynligheden for succes på en række plausible koefficienter for X udregnes (se King et al., 2000, for uddybning af denne form for statistisk simulation). Resultatet er i en grafisk præsentation som følgende:

Figur 3: Danmark, Sverige og Finland

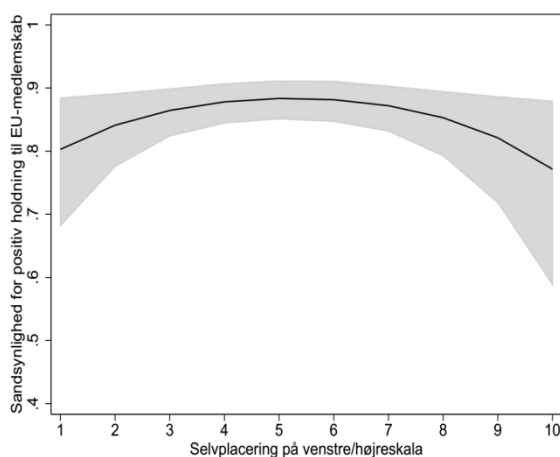
Kilde: Eurobarometer 71,3, 2009

Figur 4: Rumænien, Bulgarien og Letland

Kilde: Eurobarometer 71,3, 2009

Figur 5: Frankrig, Tyskland og Belgien

Kilde: Eurobarometer 71.3, 2009

I graferne repræsenterer den sorte linje effektmålet udregnet af den statistiske simulation på hver værdi i ideologisk selvplacering. Konfidensintervallet fremgår som det grå felt omkring den sorte linje.

Grafen for Rumænien, Bulgarien og Letland viser en tilnærmelsesvis monoton sammenhæng, mens grafen for Danmark, Sverige og Finland viser en forholdsvis tydelig tendens til, at yderfløjene er de mest skeptiske, særligt gældende for venstrefløjen. Dette ser ligeledes ud til at være tilfældet for den korporative landegruppe, men som det fremgår af konfidensintervallet, er usikkerheden noget stor ved yderpunkterne, hvor effekten falder en smule. Dette og det faktum at kurven kun bøjer svagt er formentlig også forklaringen på, hvorfor der i Tabel 13 og Tabel 14 ses insignifikante effekter i denne gruppe. Spredninger ved yderpunkterne skyldes, at det er et relativt lavt antal svarpersoner, som har placeret sig her.

Overordnet set styrker disse resultater vores indledende forventninger om, at de højreorienterede er mest positive i østlandene. Vi får dermed bekræftet hypotese (2) om, at personer der placerer sig i midten af højre/venstreskalaen er mere positive overfor EU-medlemskabet, end personer på yderfløjene i Skandinavien. Mens de mest EU-positive personer i den østeuropæiske gruppe er de, som placerer sig på højrefløjen. Dette tyder altså på, at spørgsmålet om EU kan være en bedre måde at forstå venstre-højre skalaen i østlandene. Såfremt Geser (2008) har ret i, at de reaktionære findes på venstrefløjen og de progressive på højrefløjen, så burde det også være personer på højrefløjen, som var mest positive. Den fordelingspolitiske årsag til, at disse skulle være mest positive, så ikke ud til at holde vand, da der kun var en meget lille korrelation mellem fordelingspolitik og venstre/højre skalaen i den østeuropæiske gruppe.

Vi har forsøgt at gå i dybden med ideologisk selvplacering, da vi mener, det er nødvendigt at være opmærksom på kompleksiteten af at inddrage højre/venstre skalaen som forklaring i undersøgelser med mange forskellige lande. Andre undersøgelser har ofte blot medtaget ideologisk selvplacering i deres modeller uden yderligere refleksion over, hvorvidt effekten forventes at være monoton. Dette har ført til unuancerede resultater. McLaren (2002) undersøger fx to landegrupper, hvor sammenhængen sandsynligvis burde være parabelformet i begge, men tager ikke højde for dette. Hun påviser derefter, at ideologisk selvplacering har effekter i begge

retninger, således at de højreorienterede i én gruppe af lande er mest positive overfor EU, mens det forholder sig omvendt i en anden landegruppe.

Det samme er tilfældet i McLaren (2007), Llamazares og Gramacho (2007), Arnold, et al. (2012) og Tillman (2013), hvor ideologisk selvplacering har en forsvindende lille signifikant effekt, uden at dette bliver yderligere behandlet eller sat spørgsmålstejn ved. Vores resultater viser, at det er nødvendigt at tage højde for konteksten, når ideologisk selvplacering benyttes. Hvis McLaren (2002, 2007) havde været opmærksom på dette, skulle hun have benyttet en statistisk fremgangsmåde, der tager højde for, at sammenhængen ikke forventes at være monoton, da hun primært undersøger de ældre EU-lande, inden øst udvidelsen.

Årsagen til at Tillman (2013) ikke finder en effekt fra ideologisk selvplacering kan være forårsaget af, at han benytter hele European Value Survey (2008) samlet, hvor der ifølge vores resultater både indgår lande, hvor sammenhængen for nogle lande er monoton, mens den for andre er parabelformet. Derfor er der risiko for, at effekten forsvinder. Ydermere viser vores undersøgelse, at den vesteuropæiske/skandinaviske forståelse af ideologisk selvplacering ikke kan genfindes i andre anderledes kontekster. Det er altså ikke meningsfuldt at benytte ideologisk selvplacering i undersøgelser, hvor store grupper af lande undersøges samlet.

Ray (2007) påpeger, at visse forskere har været opmærksomme på, at forholdet mellem ideologisk selvplacering og EU-tilslutning ikke er lineært. Ray (2007) har derfor undersøgt dette videre og påviser, at personer på midten af skalaen er de mindst skeptiske, men fordi han ikke inkluderer østlandene i sin kontekst, har han ikke øje for, at sammenhængen stadig er tilnærmelsesvis monoton i nogle lande.

For at undgå upræcise resultater, er det altså vigtigt at være opmærksom på den konkrete kontekst, hvis ideologisk selvplacering ønskes medtaget i analyser på tværs af forskellige lande.

7.2 Effekten af økonomiske vurderinger – i øst og vest

Essensen i nærværende undersøgelse er kritikken af litteraturens fokus på universelle forklaringer på EU-tilslutning. Vi medgiver dog, at visse forklaringer må forventes at være universelle, idet landenes forskelligheder ikke nødvendigvis er afgørende for alle forklaringer på EU-tilslutning. Vores antagelse er, at der findes en universel positiv sammenhæng mellem subjektive økonomiske faktorer og EU-tilslutning på tværs af landegrupperne. De subjektive faktorer omfatter respondenternes vurdering af henholdsvis deres eget lands økonomi, den europæiske økonomi samt egen husholdningsøkonomi.

Anderson og Kaltenthaler (1996) argumenterer for, hvorfor samfundsøkonomien er vigtig for borgernes holdning til EU: *"Simply put, if the domestic economy is doing well, citizens look favourably upon the integration proces. If it is doing poorly, they will view European integration in a more negative light, wondering why it is not improving their country's economic performance."* (Anderson og Kaltenthaler, 1996: 177).

Anderson og Kaltenthalers (1996) argument om, at vurderinger af samfundsøkonomiens tilstand universelt påvirker borgernes EU-tilslutning, fremstår som et solidt ræsonnement, da det mest centrale aspekt af EU er det økonomiske samarbejde på tværs af medlemslandene. Derfor er det naturligt, at borgerne kobler økonomi til deres holdning til EU. Der kan dog sættes spørgsmålstegn ved, om det er rimeligt at antage, at borgerne i alle tilfælde holder EU ansvarlige for samfundsøkonomiens tilstand, og man vil kunne forestille sig flere scenarier gøre sig gældende, som modargument til Anderson og Kaltenthalers teori. På den ene side er det nemt for de nationale politikere at bruge EU som blame avoidance, hvis økonomien går dårligt (Hobolt og Tilley, 2014). På den anden side vil det være ulogisk for borgerne at holde EU ansvarlig i tilfælde, hvor det er mere tydeligt, at de økonomiske problemer skyldes interne forhold i det enkelte land. Man kunne fx antage, at i tilfælde hvor EU ikke bliver holdt ansvarlig for samfundsøkonomiens tilstand, vil en negativ vurdering af samfundsøkonomien kunne føre til en positiv vurdering af EU, da EU i så fald kan fremstå som et attraktivt alternativ til landets egen økonomi, hvis den europæiske økonomi vel at mærke vurderes positivt. Et lignende scenarie så vi, da Sverige trådte ind i EU i 1995 efter at have været igennem den værste økonomiske krise siden 1930'erne (Flam, 2006). Dette kunne også være tilfældet i de østeuropæiske lande, som har en relativt dårlig økonomi, og derfor har grund til at se EU som et alternativ til deres egen økonomi, fremfor at

vurdere EU negativt, fordi deres egen økonomi fungerer dårligt, som Anderson og Kaltenthaler (1996) teoretiserer. Der kan derfor være modsatrettede effekter.

I sydeuropæiske lande som Grækenland og Spanien er der i højere grad overensstemmelse med Anderson og Kaltenthalers (1996) argument. Figur 1 viste indledningsvist et stærkt fald i EU-tilslutning fra tiden omkring finanskrisens indtog i 2008 og frem til i dag. Eftersom begge lande har været hårdt ramt af den økonomiske krise, må det formodes, at den faldende EU-tilslutning er et udtryk for utilfredshed med EU's måde at håndtere situationen på. I en normal situation vil EU påvirke medlemslandenes økonomier relativt indirekte via det økonomiske samarbejde, men i specielle situationer, hvor EU intervenserer direkte i de enkelte landes økonomier, som hos Grækenland og Spanien, vil det være naturligt, at borgerne i høj grad vil holde EU ansvarlig for samfundsøkonomiens tilstand. I et sådant tilfælde må det forventes, at effekten fra vurdering af samfundsøkonomien på EU-tilslutning vil være betydeligt stærkere end normalt.

Vurderingen af den europæiske økonomis tilstand er også medtaget som forklaring på EU-tilslutning. Det vil ikke altid være naturligt at holde EU ansvarlig for samfundsøkonomien, men det formodes at være tilfældet, at hvis man vurderer den europæiske økonomi positivt, vil man også være mere positiv overfor EU generelt, da EU i så fald fremstår som økonomisk attraktivt.

Ligeledes er vurdering af egen husholdningsøkonomi medtaget som forklaring på EU-tilslutning. Ved denne forklaring gør de samme argumenter sig gældende som ved samfundsøkonomien. Personer med en god økonomi vil i nogle tilfælde koble dette med den europæiske økonomi, og derfor vurdere EU mere positivt. Holder borgeren dog ikke EU ansvarlig for vedkommendes egen økonomiske tilstand, vil det i stedet være borgere med en dårlig husholdningsøkonomi, der kunne forventes at være positive, da disse borgere kan se EU som udvejen af deres dårlige økonomi.

Til trods for at man kan argumentere for, at effekten fra subjektive vurderinger af økonomiske faktorer kan variere på tværs af forskellige kontekster, antager vi overordnet set, at en positiv vurdering af henholdsvis samfundsøkonomien og den europæiske økonomi fører til øget EU-tilslutning. Ligesom det forventes, at et positivt syn på husholdningsøkonomiens tilstand vil føre til et mere positivt syn på EU.

Tabel 15: Udklip fra Tabel 7. over vurderinger af økonomien og EU-tilslutning (klassisk variabel)

Logistisk regression	Danmark, Sverige og Finland		Rumænien, Bulgarien og Letland		Frankrig, Tyskland og Belgien	
	Exp(B)	Konfidensinterval	Exp(B)	Konfidensinterval	Exp(B)	Konfidensinterval
Eget lands økonomi(1)	1.454	.910 - 2.324	5.129*	2.119 – 6.507	.871	.458 – 1.653
EU-økonomi(1)	1.305	.808 – 2,107	1.606'	.987 – 2.614	1.833	.960/3.501
Husholdnings økonomi(1)	1.252	.708 – 2.213	.604*	.365 – 1.000	1.586*	1.003/2.507

Ved brug af den klassiske variabel som afhængig variabel fremgår det af resultaterne i Tabel 15 at det hovedsageligt er i den østeuropæiske gruppe, hvor der ses signifikante effekter, mens der ingen signifikante sammenhænge er i de to øvrige landegrupper, på nær en positiv sammenhæng fra husholdningsøkonomien i den kontinentaleuropæiske gruppe. For Rumænien, Bulgarien og Letland har særligt vurderingen af samfundsøkonomien betydning for tilslutning til EU. Personer, der vurderer samfundsøkonomien positivt, har 5,1 gange større sandsynlighed for også at svare positivt på vurderingen af EU-medlemskabet end personer, der vurderer samfundsøkonomien negativt. Dette resultat er signifikant på 0,05 niveau, mens vurderingen af den europæiske økonomi, hvor effekten går i samme retning, er tilnærmelsesvis signifikant (0,057). Vurderingen af den europæiske økonomi er dog mindre vigtig for tilslutningen til EU medlemskabet, end vurderingen af eget lands økonomi. Personer, der vurderer den europæiske økonomi positivt, er 1,6 gange mere tilbøjelige til at svare positivt på spørgsmålet om EU-medlemskab, end personer, der vurderer den europæiske økonomi negativt. Man kunne for denne landegruppe have forventet, at pga. deres relativt svage økonomi ville der være en udbredt holdning om, at deres eget lands økonomi går dårligt, mens EU's økonomi går godt, og at dette derfor ville føre til et positivt syn på EU-medlemskabet. Herudover har lande, som ikke har været medlem af EU i så lang tid, ikke lige så god grund til at holde EU ansvarlig for deres egen økonomi. Denne forventning er udledt af erfaringen fra Sverige, hvor den økonomiske krise, som Sverige forinden havde været igennem, var en af de vigtigste årsager til, at de gik med i EU. De tre år før svenskerne stemte ja til EU, i 1994, havde været plaget af negativ økonomisk vækst, og staten havde i 1993 et budgetunderskud på 12 %. Derfor var det muligt, for de aktører der var for EU, at skabe frygt for, at udenlandske investorer ville forlade Sverige, hvis de forblev uden for EU (Flam, 2006).

Vores oprindelige resultater ser ikke ud til at bakke op om antagelsen om, at EU kan ses som et alternativ til staten, da vi ikke har set nogen indikation på, at negative vurderinger af samfundsøkonomien kan føre til højere EU-tilslutning. Det kan dog være, at en mere præcis tilgang til dataene vil afsløre, at gruppen af borgere der mener, at samfundsøkonomien går dårligt, men at EU-økonomien går godt, også er den gruppe af borgere, der er mest positive overfor EU, om ikke andet i de østeuropæiske lande. For at undersøge denne forventning nærmere produceres følgende krydstabeller:

Tabel 16: Andel, der synes godt om EU-medlemskab, opdelt efter vurdering af økonomiens tilstand i eget land og i EU. Pct.

	Danmark, Sverige, Finland		Rumænien, Bulgarien, Letland		Frankrig, Tyskland, Belgien	
EU-økonomi	Statsøkonomi		Statsøkonomi		Statsøkonomi	
	Dårlig	God	Dårlig	God	Dårlig	God
EU-økonomi dårlig	68,1	81,1	74,6	(69,2)	77,3	84,6
EU-økonomi god	71,6	86,7	83,7	95,7	88,8	93,5
(N)	979 88	350 803	849 594	13 138	1704 170	123 413

Eurobarometer 71,3, 2009

() = gruppe med lavt N

Tabel 17: Andel, der har højere EU-tilslutning end gennemsnittet, opdelt efter vurdering af økonomiens tilstand i eget land og i EU. Pct.

	Danmark, Sverige, Finland		Rumænien, Bulgarien, Letland		Frankrig, Tyskland, Belgien	
EU-økonomi	Statsøkonomi		Statsøkonomi		Statsøkonomi	
	Dårlig	God	Dårlig	God	Dårlig	God
EU-økonomi dårlig	48,5	56,7	49,6	(52,9)	55,9	61,5
EU-økonomi god	55,2	68,6	65,7	87,8	71,9	82,3
(N)	575 58	223 646	545 478	9 129	1211 143	91 373

Eurobarometer 71,3, 2009

() = gruppe med lavt N

Ifølge Tabel 16 og Tabel 17 er det ikke gruppen der ser samfundsøkonomien som dårlig, og EU-økonomien som god, hvor den største tilslutning findes. I stedet er det gruppen der vurderer begge økonomier som gode, der er mest positive overfor EU, sådan som det oprindeligt blev teoretiseret (jf. hypotese 3). En positiv vurdering af samfundsøkonomien giver i alle tilfælde en

større tilslutning til EU, uanset vurderingen af EU's økonomi, bortset fra den østeuropæiske gruppe.

Her er de, der mener, at samfundsøkonomien er dårlig, mere positive overfor EU, end de der mener, samfundsøkonomien er god, men kun når de også vurderer EU's økonomi som dårlig. Dette følger delvist forventningen om, at en dårlig samfundsøkonomi gør borgerne mere positive overfor EU. Det var dog i gruppen, der vurderede EU's økonomi som god, at vi antog, denne sammenhæng var at finde. Kun 13 respondenter har dog svaret, at de mener, at samfundsøkonomien er god og EU's økonomi er dårlig, og derfor kan resultatet være usikkert. Anvendes den alternative afhængige variabel for EU-tilslutning i stedet for den klassiske, genfindes dette resultat ikke.

Den skandinaviske gruppe er den af de tre landegrupper i undersøgelsen, hvor borgerne er mest negative over for EU, hvis landets egen økonomi går dårligt, og hvor vurderingen af EU's økonomi har mindst betydning. Det kan måske forklares med, at de nordiske lande har en relativt god økonomi og mere ser sig selv som selvstændige enheder, der ikke behøver bekymre sig om den europæiske økonomi. Modsat er Frankrig, Tyskland og Belgien som oprindelige medlemslande mere integreret i den europæiske økonomi, mens borgerne i de østeuropæiske lande ikke så let kan give EU skylden for deres dårlige økonomi, da de kun har været medlem af EU i kort tid på undersøgelsestidspunktet i 2009.

Tabellerne Tabel 16 og Tabel 17 viser, at positive vurderinger af eget lands økonomi, eller EU's økonomi, generelt leder til højere EU-tilslutning. Denne sammenhæng er tydeligst, når vi benytter det alternative mål for EU-tilslutning. Ingen af tabellerne giver altså anledning til at revurdere vores resultater fra de tidligere modeller. I stedet vil vi gå videre og kigge specifikt på husholdningsøkonomi og dens sammenhæng med EU-tilslutning.

Vurdering af egen husholdningsøkonomi som forklaring på EU-tilslutning viser signifikante effekter i den kontinentaleuropæiske og østeuropæiske gruppe, men ikke i Skandinavien. I Rumænien, Bulgarien og Letland ses en relativ svag negativ effekt fra vurdering af husholdningens økonomi på holdning til EU-medlemskab. Her har personer, som synes, at deres husholdningsøkonomi er god, mindre sandsynlighed for at have svaret positivt på spørgsmålet om EU-medlemskabet, sammenlignet med de, som synes, deres husholdningsøkonomi er dårlig. Sammenhængen er derimod omvendt i Frankrig, Tyskland og Belgien, hvor personer, der synes

deres husholdningsøkonomi er god, er 1,6 gange mere tilbøjelige til at have svaret, at de synes, EU-medlemskabet er en god ting, end personer der har vurderet deres husholdningsøkonomi som dårlig.

Det kan undre, at personer i østlandene som har en dårlig husholdningsøkonomi er mere positive overfor EU-medlemskabet, end personer med en god husholdningsøkonomi. Men som diskuteret kan personer, der vurderer deres husholdningsøkonomi som dårlig, anse EU-medlemskabet som positivt, fordi de forventer, at landet eventuelt bliver rigere på sigt, som konsekvens af medlemskabet, hvilket vil have en afsmittende effekt på den enkeltes økonomi. En dårlig husholdningsøkonomi kunne altså give anledning til, at borgerne i disse lande ville se med håb på EU, som en mulighed for en bedre, fremtidig situation. Samtidigt er landene i denne gruppe nye medlemmer af EU, og det er derfor sandsynligt, at der forventes et vist delay på de positive (og negative) effekter fra EU-medlemskabet. Det kan også forklare, hvorfor effekten er modsat i Frankrig, Tyskland og Belgien, som er ældre medlemslande, hvor man i højere grad kunne forvente, at man ville give EU skylden for ens økonomiske situation end i de nye EU-lande. Hvis denne forklaring skulle være rigtig, burde den tidligere nævnte teori om EU som et økonomisk alternativ kunne teoretiseres i forhold til husholdningsøkonomien. For at teste dette benyttes samme fremgangsmåde som tidligere.

Tabel 18: Andel, der synes godt om EU-medlemskab, opdelt efter vurdering af økonomiens tilstand i eget land og i EU. Pct.

	Danmark, Sverige, Finland		Rumænien, Bulgarien, Letland		Frankrig, Tyskland, Belgien	
EU-økonomi	Husholdningsøkonomi		Husholdningsøkonomi		Husholdningsøkonomi	
	Dårlig	God	Dårlig	God	Dårlig	God
EU-økonomi dårlig	53,8	73,8	72,7	77,5	62,0	83,5
EU-økonomi god	67,6	86,7	88,9	81,9	80,7	94,1
(N)	78	870	389	248	295	1110
	46	712	361	262	71	461

Eurobarometer 71,3, 2009

() = gruppe med lavt N

Tabel 19: Andel, der har højere EU-tilslutning end gennemsnittet, opdelt efter vurdering af økonomiens tilstand i eget land og i EU. Pct.

	Danmark, Sverige, Finland		Rumænien, Bulgarien, Letland		Frankrig, Tyskland, Belgien	
EU-økonomi	Husholdningsøkonomi		Husholdningsøkonomi		Husholdningsøkonomi	
	Dårlig	God	Dårlig	God	Dårlig	God
EU-økonomi dårlig	39,3	51,9	46,7	54,8	39,0	63,0
EU-økonomi god	(52,7)	68,3	74,9	69,3	65,4	81,5
(N)	66	730	321	230	252	1034
	39	664	362	239	646	441

Eurobarometer 71,3, 2009

() = gruppe med lavt N

Resultaterne viser, at de som mener, at deres husholdningsøkonomi går dårligt, og EU-økonomien går godt (jf. Tabel 18 og Tabel 19), er mest positive overfor EU. Den tidligere forventning fra den svenske erfaring, om at borgere kunne være positive overfor EU af nød, ser altså ud til at holde stik, når det omhandler borgerens egen økonomi, modsat det tidligere resultat, der omhandlede negative vurderinger af landets økonomi. Dette er forholdsvis interessant, og kan bedst forklares med, at de østeuropæiske borgere endnu ikke holder EU ansvarlig for deres husholdningsøkonomi. I de øvrige lande går tendens nærmere imod, at positive vurderinger af husholdningsøkonomien og EU's økonomi i alle tilfælde fører til højere EU tilslutning.

At østlandene generelt er mest optagede af økonomiske spørgsmål er ikke overraskende. Til gengæld er det overraskende, at de subjektive økonomiske vurderinger ikke ser ud til at spille en rolle i de øvrige landegrupper i Tabel 15. Dette ser dog heller ikke ud til at være tilfældet, når et bredere mål for EU-tilslutning anvendes i det følgende, hvor de økonomiske faktorer i stedet, som forventet, ser ud til at spille en universel rolle.

Tabel 20: Udklip fra Tabel 8 over vurderinger af økonomien og EU-tilslutning (Alternativ variabel, indeks)

General Linear Model	Danmark, Sverige og Finland		Rumænien, Bulgarien og Letland		Frankrig, Tyskland og Belgien	
	B	Konfidensinterval	B	Konfidensinterval	B	Konfidensinterval
Eget lands økonomi(1)	.364*	.072 / .656	1.343**	.604 / 2.082	-.071	-.455 / .313
EU-økonomi(1)	.501**	.209 / .792	.722**	.316 / 1.127	.694**	.324 / 1.064
Husholdnings økonomi(1)	.524*	.111 / .938	.028	-.402 / .458	.482*	.164 / .799

Tabel 20 viser effekten fra de enkelte variabler på den afhængige variabel, som i stedet for den klassiske variabel er udskiftet med et indeks over flere aspekter af EU-tilslutning. Her ses det, at

vurderingen af den europæiske økonomi, fra kun at have betydning i den østeuropæiske gruppe, nu viser signifikante sammenhænge på tværs af alle landegrupperne, mens vurdering af samfundsøkonomien viser signifikante sammenhænge i den skandinaviske og østeuropæiske landegruppe. Resultatet Tabel 20 viser yderligere, at vurderinger af samfundsøkonomiens tilstand betyder mest i østlandene, hvilket stemmer overens med resultaterne i den tidligere model. Borgerne i nye EU-lande kan altså stadig forventes at være mere optagede af økonomiske spørgsmål, da en væsentlig årsag til at gå med i EU er forventningen om økonomisk fremgang. Udover dette har borgerne i disse lande god grund til at anse EU som et tilstræbelsesværdigt alternativ til deres egen økonomi, og fokuserer derfor i højere grad på dette aspekt i forhold til deres holdning til EU, end borgere i de rigere EU-lande.

Økonomisk tilbagegang både i EU, men også i ens eget land, gør borgerne mere skeptiske overfor EU generelt, men leder ikke nødvendigvis til, at borgere i lande, der har været medlem af EU i lang tid, bliver negative overfor selve medlemskabet. Dette i kraft af, at sammenhængen mellem vurdering af økonomierne og holdning til EU-medlemskabet kun var til stede i de nye EU-lande, og ikke i de to øvrige grupper. Borgere i de nye EU-lande formodes at være optaget af, hvilket økonomisk alternativ EU kan præstere, og hvad deres egen økonomi kan få ud af medlemskabet. De kan dog forventes at blive kritiske overfor selve medlemskabet, hvis de oplever, at deres lands økonomi og de europæiske økonomi fungerer dårligt.

Når det bredere mål for EU-tilslutning anvendes bliver sammenhængen mellem husholdningsøkonomi og EU-tilslutning signifikant positiv i den skandinaviske og kontinentaleuropæiske gruppe, men, i modsætning til tidligere, forsvinder sammenhængen i den østeuropæiske landegruppe. Der synes altså at være en forskel på, om man udtrykker generel opbakning/er skeptisk overfor EU, og om man mener, at medlemskabet er godt eller dårligt i forhold til, hvordan de enkelte teorier forklarer EU-tilslutning.

En del af forklaringen på forskellen imellem modellerne kan findes ved at se nærmere på, hvilke spørgsmål der indgår i indekset for generaliseret tilslutning til EU. Forklaringen kan til dels være, at der er spørgsmål i det konstruerede indeks for EU-tilslutning, som er mere økonomisk præget. Der bliver fx spurgt til, om respondenterne opfatter, at vedkommendes land har fået "noget" ud af at være medlem af EU. Selvom denne gavn af medlemskabet ikke nødvendigvis behøver at relateres til økonomien, forventes det, at det ofte vil være dette aspekt, tankerne ledes

hen imod. Også opbakning til en fælles mønt er en del af indekset, og det må forventes, at forestillinger om en stærk europæisk økonomi kan gøre det mere betryggende for borgerne at støtte op om en fælles møntfod. Som det fremgik af tabellen er effekten stærkest i den østeuropæiske gruppe, hvilket ser ud til at bekræfte den teoretiske forventning om, at særligt i denne gruppe spiller økonomiske evalueringer en betydelig rolle for EU-tilslutning. Modsat blev det også teoretiseret, at effekten ville være højere for evalueringer af den europæiske økonomi, end for evalueringer af landets økonomi, da denne gruppe er ny i EU, og de derfor formentlig endnu ikke holder EU ansvarlig for landets økonomiske tilstand. Dette så dog ikke ud til at være tilfældet, da der forekommer en stærkere effekt ved evaluering af landets økonomi end ved den europæiske økonomi.

Vi kan altså konkludere, at når der benyttes et bredere og mere generelt mål for EU-tilslutning, bliver effekterne fra vurdering af den europæiske økonomi, som forventet, universel, altså kongruente på tværs af landegrupperne. Til gengæld er der divergerende resultater, når det gælder effekten af samfundsøkonomien og privatøkonomiske vurderinger som ikke er signifikant i alle kontekster. Hypotese (3) kan på denne baggrund kun delvist bekræftes.

Analysen bekræfter vores hypotese om, at det i alle tilfælde er logisk, at positive vurderinger af EU's økonomi vil føre til øget EU-tilslutning. Ved vurderinger af eget lands økonomi, lød Anderson og Kaltenthalers (1996: 177) argument: *"Simply put, if the domestic economy is doing well, citizens look favourably upon the integration proces. If it is doing poorly, they will view European integration in a more negative light, wondering why it is not improving their country's economic performance"*. Argumentet kan i nogle tilfælde anses for at være teoretisk tvivlsomt og resultaterne varierer dog også en del i de forskellige grupper. Vurdering af eget lands økonomi betyder mest i østlandene, en smule i Skandinavien og ingenting i den kontinentaleuropæiske gruppe. Dog er det væsentligste modsvar til deres argument - at nye lande ikke formodes at have ligeså stor grund til at holde EU ansvarlige for deres økonomi som ældre lande. Dette var dog ikke tilfældet, da der særligt i denne gruppe var en høj effekt. Teorien om at personer, der vurderede samfundsøkonomien negativt i østlandene, havde grund til at se positivt på EU, så ikke ud til at holde stik. Effekten fra vurdering af eget lands økonomi var i denne gruppe meget høj, og vores uddybende tabeller af hvem der er positive overfor EU viste, at personer der var positive overfor

egen økonomi, også var mere positive overfor EU, uafhængigt af EU's økonomi. Resultaterne tyder altså på, modsat vores forventning, at de østeuropæiske borgere, allerede to år efter de trådte ind i EU, kobler landets økonomi med EU. Det samme er dog ikke tilfældet med husholdningsøkonomien, her så det ud til, at personer, som vurderede husholdningsøkonomien negativt, også i nogle tilfælde var positive overfor EU. Tænkes der i en kausal rækkefølge, må det dog forventes, at EU-medlemskabet først forbedrer samfundsøkonomien, inden den enkelte vil føle en forbedring af egen husholdningsøkonomi.

7.3 Kognitiv mobilisering og EU-tilslutning

Uddannelse, politisk efficacy og politisk interesse forventes ligeledes at have betydning for personers EU-tilslutning på tværs af landegrænser. Vores forventning er, at der er en positiv sammenhæng mellem uddannelse, politisk efficacy og EU-tilslutning. Derimod er antagelsen for politisk interesse og EU-tilslutning blot, at denne er kontekstuel bestemt, men uden forventning om, at det er i positiv eller negativ retning.

7.3.1 Uddannelse

Der er i litteraturen blandede meninger om, hvordan uddannelse påvirker EU-tilslutning (jf. afsnit 4.3.1).

Ifølge Inglehart er en vis kognitiv kapacitet hos individet en nødvendig forudsætning for, at personer kan relatere til situationer, der er langt væk fra vedkommendes hverdag. Dette anser han for en vigtig præmis for, at borgerne kan tilslutte sig EU. Inglehart bruger som eksempel uddannelse som indikator for kognitiv mobilisering, med en forventning om, at højtuddannede er mere bevidste om den politik, der føres på EU-niveau. Det vil samtidigt være sandsynligt, at højtuddannede i højere grad forstår og modtager budskaber fra politikerne i EU, og Inglehart mener derfor, at de højtuddannedes holdning til EU afhænger af disse politiske budskabers indhold.

Uddannelse kan også fortolkes i et interesseperspektiv, hvor højtuddannede formodes at være bedre i stand til at udnytte de muligheder, som EU giver sammenlignet med lavt uddannede på tværs af landene. Fx har højtuddannede lettere ved at udnytte mulighederne for at arbejde i andre EU-lande, da deres kvalifikationer er efterspurgt, og deres sproglige kompetencer generelt gode. Man kan dog forestille sig, at højtuddannede fra de rigere EU-lande sandsynligvis bliver positivt

diskrimineret i forhold til højtuddannede fra de østeuropæiske lande, og derfor formodes der at være en stærkere positiv effekt fra højtuddannede i de rige EU-lande sammenlignet med de østeuropæiske lande. Modsat er lavt uddannede i de rige EU-lande i højere grad sårbare overfor arbejdskraftens frie bevægelighed, da de er truet af billigere udenlandsk arbejdskraft.

Uddannelse dækker i nærværende undersøgelse desuden over en værdi/socialiseringseffekt, hvor højtuddannede formodes at være mere positive overfor EU-medlemskabet end lavt uddannede, fordi de gennem deres uddannelse er blevet socialiseret til at have mere postmaterielle værdier, og i højere grad anser sig selv som verdensborgere, hvilket bør disponere for større tilslutning til EU.

Forklaringen forventes derfor stadig at være universel, men med formodninger om, at effekten vil være stærkere i den skandinaviske- og kontinentaleuropæiske gruppe, end i den østeuropæiske gruppe.

Tabel 21: Udklip fra Tabel 7 over uddannelse og EU-tilslutning (Klassisk variabel)

Logistisk regression	Danmark Sverige og Finland		Rumænien, Bulgarien og Letland		Frankrig, Tyskland og Belgien	
	Exp(B)	Konfidensinterval	Exp(B)	Konfidensinterval	Exp(B)	Konfidensinterval
Kort uddannelse						
Mellemlang uddannelse(1)	1.720	.937 – 3.158	1.587	.854 – 2.950	.869	.548 – 1.379
Lang uddannelse(2)	2.183**	1.324 – 3.599	2.267*	1.175 – 4.374	1.550	.910 – 2.639
Stadig under uddannelse(3)	2.542	.837 – 7.718	2.172	.668 – 7.060	3.207	.843 – 12.202

Af Tabel 21 fremgår det af resultaterne, at uddannelse i gruppen Frankrig, Tyskland og Belgien ingen effekt har på, om man vurderer EU-medlemskabet som godt eller dårligt. I de øvrige grupper ses en signifikant forskel på, om man har en kort uddannelse eller en lang uddannelse, mens der ingen forskel er på, om man har en mellemlang uddannelse eller stadig er under uddannelse i forhold til at have en kort uddannelse. Har man en lang uddannelse, er man 2,2 gange mere tilbøjelig til at svare positivt på spørgsmålet om EU-medlemskab, end personer med en kort uddannelse i gruppen Danmark, Sverige og Finland, mens denne tendens er 2,3 for den østeuropæiske landegruppe. Om man har en kort eller lang uddannelse, har altså samme betydning i de to relativt forskellige kontekster. Det kan dog undre, at der ikke ser ud til at være en effekt fra uddannelse i Frankrig, Tyskland og Belgien.

Vi kan ikke umiddelbart give et teoretisk bud på, hvorfor sammenhængen ikke er til stede i denne gruppe, og derfor undersøges i stedet, om den manglende sammenhæng også findes ved brug af den alternative afhængige variabel, som i vores optik er et bedre mål for EU-tilslutning (jf. operationalisering). Dette vil give os bedre indblik i, om der kan være tale om statistisk usikkerhed, da antallet af respondenter i denne model er betydeligt lavere, end i den alternative model.

Tabel 22: Udklip fra Tabel 8 over uddannelse og EU-tilslutning (Alternativ variabel, indeks)

General Linear Model	Danmark Sverige og Finland		Rumænien, Bulgarien og Letland		Frankrig, Tyskland og Belgien	
	B	Konfidensinterval	B	Konfidensinterval	B	Konfidensinterval
Kort uddannelse						
Mellemlang uddannelse(1)	.413*	.006 / .819	.668*	.096 / 1.240	.215	-.106 / .535
Lang uddannelse(2)	.791**	.455 / 1.126	.997**	.383 / 1.610	.629**	.297 / .961
Stadig under uddannelse(3)	.601	-.046 / 1.248	.830	-.071 / 1.730	.935*	.336 / 1.533

Anvendes det alternative mål for EU-tilslutning (jf. Tabel 22), bliver tendens fra ovenstående tydeligere, og i modsætning til analysen med det klassiske mål for EU-tilslutning, er højtuddannede i alle grupper nu mere positive overfor EU end de øvrige grupper. En mellemlang uddannelse ser også ud til at øge EU-tilslutningen i den skandinaviske og østeuropæiske gruppe, sammenlignet med gruppen af respondenter med en kort uddannelse. Dette stemmer overens med forventningen, og vi kan dermed bekræfte hypotese 4. Variablen for uddannelse er dog, som beskrevet i afsnit 4.3.1 mindre optimal til at indfange den egentlige effekt fra uddannelse. Grupperne er opdelt på baggrund af spørgsmålet om, hvor gammel man var, da man afsluttede sin uddannelse, hvilket kan give et mudret billede, da høj alder ikke nødvendigvis afspejler niveauet og typen af uddannelse. Der kan altså siges at være nogle problemer med målenøjagtighed i den måde, spørgsmålet er udformet.

7.3.2 Politisk efficacy

Et andet aspekt af kognitiv mobilisering er politisk efficacy. Som mål herfor anvendes følelsen af at forstå EU, at ens personlige stemme tæller i EU, samt at EU's institutioner lytter til ens bekymringer.

Individets egen følelse af at kunne forstå politik er udtryk for intern efficacy (jf. afsnit 4.3.2).

Denne forventes at have en positiv betydning for individets vurdering af EU i alle 3 landegrupper, idet borgere med politisk selvtillid og tro på, at de kan forstå og gennemskue den politiske proces vil være mindre tilbøjelige til at føle sig tilsidesat og marginaliseret af det politiske system, hvilket kunne formodes at føre til, at borgeren bliver kritisk overfor de politiske aktører og institutioner.

Tabel 23: Udklip fra Tabel 7 over intern efficacy og EU-tilslutning (Klassisk variabel)

Logistisk Regression	Danmark, Sverige og Finland		Rumænien, Bulgarien og Letland		Frankrig, Tyskland og Belgien	
	Exp(B)	Konfidensinterval	Exp(B)	Konfidensinterval	Exp(B)	Konfidensinterval
Følelse af at forstå EU(1)	1.198	.822 – 1.746	1.023	.643 – 1.627	1.784**	1.188 – 2.679

Resultaterne i Tabel 23 viser dog kun signifikante effekter i landegruppen Frankrig, Tyskland og Belgien, hvor personer der føler, de forstår, hvordan EU fungerer, har 1,8 gange større sandsynlighed for at svare positivt på spørgsmålet om EU-medlemskab, end personer der ikke forstår EU. Resultatet er signifikant på 0,01 niveau. Det er umiddelbart svært at forklare, hvorfor intern efficacy kun har betydning for EU-tilslutning i den kontinentaleuropæiske gruppe, idet intern efficacy forventes at være et universelt fænomen. Men det må konstateres, at for borgere i Frankrig, Tyskland og Belgien har en høj politisk selvtillid og tro på, at man forstår og kan gennemskue EU's institutioner altså en betydning for, om man er positiv overfor EU-medlemskabet, mens denne faktor ingen betydning har for de to øvrige landegrupper.

Tabel 24: Udklip fra Tabel 8 over intern efficacy og EU-tilslutning (Alternativ variabel, indeks)

General Linear Model	Danmark, Sverige og Finland		Rumænien, Bulgarien og Letland		Frankrig, Tyskland og Belgien	
	B	Konfidensinterval	B	Konfidensinterval	B	Konfidensinterval
Følelse af at forstå EU(1)	.650**	.412 / .888	.506*	.095 / .917	.789**	.522 / 1.056

Ved inddragelse af det alternative mål for EU-tilslutning i stedet for det klassiske mål, bliver intern efficacy signifikant på tværs af alle landegrupperne. Dette er også i højere grad i overensstemmelse med de teoretiske forventninger om intern efficacy som en universel positiv effekt på EU-tilslutning (jf. hypotese 5). Den bedste forklaring på dette er formentlig, at det nye mål for EU giver mere konsistente og valide resultater end holdninger til EU-medlemskabet.

Ekstern efficacy er målt ved, om man føler, ens stemme betyder noget i EU, samt om EU lytter til det europæiske folks bekymringer. I litteraturen ses det, at ekstern efficacy normalt leder til en højere tilslutning til det politiske system (Cole, 1973; Easton, 1975; Craig, Niemi og Silver, 1990; Duff, 2005; Catterberg og Moreno, 2005). Dette hænger sammen med en forklaring om, at borgere som føler, at de politiske aktører og institutioner er lydhøre, også er mere positive overfor systemet, i dette tilfælde EU.

Man kunne anse det som en form for politisk tilslutning at udtrykke tiltro til, at man bliver hørt. Derfor vil effekten fra disse mål for ekstern efficacy naturligt være stærke, da der spørges direkte til lydhørhed i EU, og ikke politikere generelt. Derfor må det holdes in mente, at der forventes at være et vist overlap mellem, om respondenterne mener, at de europæiske politikere lytter og bekymrer sig om borgerne, og EU-tilslutning. Fordi borgerne kan forventes at kategorisere politiske aktører, som de støtter op om, som værende mere lydhøre. Der kan altså være tale om nogen grad af gensidige effekter, særligt fordi der bliver spurgt direkte til EU-politikere. Alternativt vil vi i analysen for Danmark i 1988 benytte samme variabel, hvor der i stedet er spurgt ind til politikere generelt og ikke EU-politikere, og derved fjerne noget af betydningsoverlappet. Forventningen er derfor, at der er en positiv sammenhæng mellem ekstern efficacy og tilslutning til EU.

Tabel 25: Udklip fra Tabel 7 over ekstern efficacy og EU-tilslutning (Klassisk variabel)

Logistisk Regression	Danmark, Sverige og Finland		Rumænien, Bulgarien og Letland		Frankrig, Tyskland og Belgien	
	Exp(B)	Konfidensinterval	Exp(B)	Konfidensinterval	Exp(B)	Konfidensinterval
Personlig stemme tæller i EU(1)	4.611***	3.099 – 6.859	4.070***	2.159 – 7.673	3.751***	2.428 – 5.795
EU lytter til folks bekymringer(1)	3.787***	2.605 – 5.505	4.268***	2.658 – 6.851	2.668***	1.751 – 4.067

Tabel 26: Udklip fra Tabel 8 over ekstern efficacy og EU-tilslutning (Alternativ variabel, indeks)

General Linear Model	Danmark, Sverige og Finland		Rumænien, Bulgarien og Letland		Frankrig, Tyskland og Belgien	
	B	Konfidensinterval	B	Konfidensinterval	B	Konfidensinterval
Personlig stemme tæller i EU(1)	1.674**	1.426 / 1.922	1.657**	1.206 / 2.109	1.453**	1.179 / 1.726
EU lytter til folks bekymringer(1)	1.518**	1.253 / 1.783	1.598**	1.190 / 2.005	1.465**	1.195 / 1.734

Af Tabel 25 fremgår det, at målene for ekstern efficacy for alle tre landegrupper også er den relativt stærkeste sammenhæng sammenlignet med de øvrige faktorer i undersøgelsen. For begge parametre ses en positiv sammenhæng, hvor personer i gruppen Danmark, Sverige og Finland har henholdsvis 4,6 og 3,8 gange større sandsynlighed for at svare positivt til spørgsmålet om EU-medlemskab, hvis de føler deres stemme tæller i EU, og at EU lytter til dem. For de øvrige grupper ligger disse tal på henholdsvis 4,1 og 4,6 for gruppen Rumænien, Bulgarien og Letland, og på henholdsvis 3,7 og 2,7 for Frankrig, Tyskland og Belgien. Alle sammenhænge er klart signifikante på 0,001 niveau. Det ser umiddelbart ud til, at sammenhængen er mindst stærk i landegruppen Frankrig, Tyskland og Belgien, men eftersom konfidensintervallet også er relativt bredt vil sandsynligheden for, at de egentlige effekter ligger tættere hinanden, være stor. At ekstern efficacy normalt leder til en højere tilslutning til det politiske system, ændres ikke, når vi indsætter det bedre mål for EU-tilslutning som afhængig variabel. Sammenhængen er, som ved Tabel 26, her den stærkeste, sammenlignet med de øvrige variabler. Hypotese 5 kan derfor, med det nye mål for EU-tilslutning, bekræftes, og vurderes at have stor betydning for borgernes EU-tilslutning på tværs af landegrupperne.

7.3.3 Politisk interesse

I følgende afsnit undersøges det nærmere, hvordan politisk interesse påvirker EU-tilslutningen i de forskellige landegrupper, med først en kort opsummering af de forventede sammenhænge.

Der er i litteraturen uenighed om, hvilken effekt politisk interesse har på borgernes tilslutning til EU, herunder om denne effekt i det hele taget går i positiv eller negativ retning. På den ene side kan politisk interesse styrke tilslutningen, fordi personer generelt udvikler positive holdninger overfor de objekter, som de interesserer sig for. På den anden side er politik noget specielt, og de politisk interesserede er formentlig de personer, der modtager flest politiske budskaber, så de derudfra danner enten negative eller positive holdninger mod EU ud fra budskabets indhold. Dette kan føre til, at borgerne bliver påvirket i forskellige retninger, alt efter hvordan den politiske kontekst ser ud. Weßels (2007) argumenterer for, at de politiske budskaber overordnet er positive i Europa, på trods af stigende EU-skepsis, og derfor vil politisk interesse have en positiv effekt på EU-tilslutning. Modsat forventer vi, at politisk interesse vil have meget forskellige effekter, alt efter hvilken kontekst der undersøges (jf. hypotese 6), netop fordi de politiske budskaber og den politiske kontekst varierer kraftigt fra land til land. Catterberg og Moreno (2005) argumenterer for, at politisk interesse hænger sammen med EU-tilslutning, fordi personer vælger interessefelt ud fra hvad de godt kan lide.

Tabel 27: Udklip fra Tabel 7 over politisk interesse og EU-tilslutning (klassisk variabel)

Logistisk regression	Danmark, Sverige og Finland		Rumænien, Bulgarien og Letland		Frankrig, Tyskland og Belgien	
	Exp(B)	Konfidensinterval	Exp(B)	Konfidensinterval	Exp(B)	Konfidensinterval
Politisk interesse(1)	1.144	.778 – 1.684	.630'	.397 – 1.001	1.060	.702 – 1.602

Resultaterne i Tabel 27 viser, at politisk interesse ikke har nogen signifikant effekt i grupperne Danmark, Sverige og Finland og heller ikke i Frankrig, Tyskland og Belgien, mens variabelen er tilnærmelsesvis signifikant (0,051) i Rumænien, Bulgarien og Letland.

Exp(B) værdien for de politisk interesserede er 0,6, hvilket betyder, at sandsynligheden for, at en politisk interesseret respondent også er positiv overfor EU-medlemskabet, skal ganges med 0,6.

Med andre ord er interesserede borgere relativt mere negative overfor EU-medlemskabet end de politisk uinteresserede i den østeuropæiske landegruppe.

Tabel 28: Udklip fra Tabel 8 over politisk interesse og EU-tilslutning (Alternativ variabel, indeks)

General linear model	Danmark, Sverige og Finland		Rumænien, Bulgarien og Letland		Frankrig, Tyskland og Belgien	
	B	Konfidensinterval	B	Konfidensinterval	B	Konfidensinterval
Politisk interesse(1)	.058	-.180 / .295	-.625**	-1.008 / -.241	.123	-.141 / .387

Benyttes det alternative bredere indeks for EU-tilslutning, ses samme tendens som ved den klassiske variabel (jf. Tabel 28), og der er således overensstemmelse mellem de to modeller.

Vi ser altså ikke konsistente resultater på tværs af landegrupperne, da der er en negativ sammenhæng i den østeuropæiske gruppe, men insignifikante resultater i den skandinaviske- og kontinentaleuropæiske landegruppe. Vi kan altså umiddelbart bekræfte hypotese 6, da der ikke er enslydende resultater på tværs af alle kontekster, men det er på et spinkelt grundlag.

Det overraskende er dog, at politisk interesse er insignifikant i to af de tre grupper, og at det er i gruppen Rumænien, Bulgarien og Letland, at de politisk interesserede borgere er negative overfor EU, sammenlignet med de politisk uinteresserede. Hvis argumentet om elite påvirkning er korrekt, betyder dette, at de politisk interesserede borgere i denne landegruppe er negative pga. den politiske elites budskaber omkring EU, eller at bestemte begivenheder har gjort de politisk interesserede mere negative overfor EU's aktører og institutioner (jf. afsnit 4.3.3). Disse resultater lægger op til en undersøgelse af, hvilke politiske budskaber borgerne i den østeuropæiske landegruppe modtager fra den politiske elite vedrørende EU, men da dette ligger udenfor denne undersøgelses rammer, lader vi det derfor være åbent for andre at undersøge.

Vores resultater viser imidlertid tydeligt, at Weßels (2007) konstatering af, at de politiske budskaber overordnet set er positive, ikke er et brugbart udgangspunkt for at benytte politisk interesse som forklaring på politisk tilslutning, hvis vi dykker ned i mindre landegrupper. Udover dette kan det overordnede budskab om EU være i forandring, da højtlydende EU-kritiske partier er i fremgang (jf. det seneste Europaparlaments valg i 2014). I Danmark har selv de største partier på den politiske midte bevæget sig mod en mere EU-kritisk retorik (Vibjerg og Gjertsen, 2014; Wind, 2014). Effekten af politisk interesses på EU-tilslutning kan altså i høj grad forventes at være i konstant forandring, alt efter den pågældende kontekst. Derfor kan det også vække undren, når forskere har medtaget politisk interesse, som forklaring på EU-tilslutning, ud fra en forventning om, at sammenhængen er positiv, uden at dette er teoretisk underbygget. Carey (2002)

argumenterer for, at politisk interesseret har bedre kapacitet til at modtage og bearbejde politiske budskaber, hvorfor han forventer, at politisk interesse vil føre til højere EU-tilslutning. Han giver ikke noget teoretisk belæg for, hvorfor politisk interesse automatisk skulle føre til højere EU-tilslutning, eller hvorfor konteksten skulle berettige at sammenhængen er positiv. Carey laver en analyse med 15 lande samlet, som bekræfter hans hypotese, men vores analyse viser, at udfaldet ligeså godt kunne have været negativ eller insignifikant, når der ikke tages højde for konteksten. Politisk interesse kan altså give meget varierende resultater, og er ikke særlig robust i forhold til forandringer i konteksten. Så selvom interesse overordnet set fører til højere tilslutning til EU, kan det ikke forventes, at en forøgelse af borgernes politiske interesse i de enkelte lande, nødvendigvis vil føre til øget tilslutning til EU.

7.4 Køn og tilfredshed med tilværelsen som determinanter for EU-tilslutning

Udover ovenstående faktorer har vi medtaget en række kontrolvariabler, herunder køn, alder og tilfredshed med tilværelsen. Køn og alder bliver ofte medtaget som kontrolvariabler, fordi de optræder først i den kausale rækkefølge. Tilfredshed med tilværelsen er medtaget, fordi vi antager, at borgere, der er tilfredse med tilværelsen, vil være tilbøjelige til at udtrykke sig positivt overfor de politiske institutioner, der er med til at skabe betingelserne for den enkelte borgers liv.

Effekten af disse variabler er dog også interessant i sig selv. Vi skal i dette afsnit undersøge, om disse har betydning for borgernes EU-tilslutning i de tre landegrupper.

7.4.1 Kvinder er stadig mere skeptiske

I den ældre litteratur er der klare eksempler på, at kvinder er mere kritiske overfor EU end mænd (jf. afsnit 4.4.2). Argumentet lyder, at kvinder er underlagt et vedhængende kønsrollemønster, hvor det forventes, at de er mindre interesserede og aktive i politiske anliggender. Ud fra dette perspektiv kan det forventes, at forskellen mellem kønnene på EU-tilslutning kan ses som værende blot endnu et aspekt af den generelle tendens. Synspunktet er, som beskrevet tidligere, dog blevet kritiseret for at være mindre relevant i en moderne kontekst, hvor kønsrollemønstret er forandret og de traditionelle forskelle mellem kønnene er forsvundet. Sammenhængen mellem køn og tilslutning til EU undersøges i det følgende.

Tabel 29: Udklip fra Tabel 7 over køn og EU-tilslutning (klassisk variabel)

Logistisk regression	Danmark, Sverige og Finland		Rumænien, Bulgarien og Letland		Frankrig, Tyskland og Belgien	
	Exp(B)	Konfidensinterval	Exp(B)	Konfidensinterval	Exp(B)	Konfidensinterval
Køn(1)	.717	.496 – 1.036	.789	.501 – 1.243	.784	.526 – 1.167

Effekten fra køn forsvinder ofte, når der er kontrolleret for de mellemliggende faktorer, som køn påvirker. Derfor er det heller ikke overraskende, at vores logistiske regression ikke finder nogen signifikante effekter fra køn på tilslutning til EU (jf. Tabel 29). På trods af dette findes der alligevel effekter ved brug af det alternative mål for EU-tilslutning. Kvinder har lavere grad af EU-tilslutning end mænd i den skandinaviske landegruppe, (jf. Tabel 30). Det gælder også i den østeuropæiske gruppe, men ikke i Frankrig, Tyskland og Belgien.

Tabel 30: Udklip fra Tabel 8: GLM analyse over generel EU-tilslutning (indeks) over køn og EU-tilslutning (Alternativ variabel, indeks)

General Linear Model	Danmark, Sverige og Finland		Rumænien, Bulgarien og Letland		Frankrig, Tyskland og Belgien	
	B	Konfidensinterval	B	Konfidensinterval	B	Konfidensinterval
Køn(1)	-.345**	-.570 / .120	-.423*	-.805 / .040	-.163	-.410 / .084

Fordelingen på køn og de fire medtagne variabler i indekset for EU-tilslutning viser, at kvinder generelt svarer mere neutralt, når spørgsmålet tillader det - og mere negativt når de ikke har mulighed for at afgive et neutralt svar. Da det i to af de fire medtagne variabler ikke er muligt at svare neutralt, skærper dette den kønsmæssige tendens i dataene.

Effekten fra køn stemmer overens med tidligere resultater i litteraturen (Borre og Goul Andersen, 1997; Liebert, 1997). At EU ofte er blevet set som et økonomisk projekt, der ligger langt væk fra blødere værdier, er ofte blevet brugt som forklaring på, hvorfor kvinder har været tilbøjelige til at være mere skeptisk overfor EU end mænd. Borre og Goul Andersen (1997) forklarer forskellen mellem kvinder og mænd ved at se på, hvilke policy områder kvinder og mænd er uenige omkring. Her finder de, at kvinder især var mere kritisk overfor euroen, EU som militær magt, samt øst udvidelse.

Det kan være svært at gisne om, hvorfor kvinder er negative i to af de tre grupper. Potentielle forklaringer for Skandinavien kan være, at kvinder er mere positive over for velfærdsstaten end mænd. Og det er velkendt, at en stor del af borgernes EU-skepsis bunder i en bekymring for, at EU skal underminere velfærdsstaten. Er dette tilfældet, må der nødvendigvis være en anden forklaring på, hvorfor kvinder i den østeuropæiske landegruppe er mere skeptiske end mænd, da argumentet med velfærdsstaten ikke er aktuel i denne kontekst. I stedet er det muligt, at det tidligere nævnte kønsrollemønster, hvor kvinder forventes ikke at interessere sig for og være aktiv i politiske anliggender stadig er gyldig i de østeuropæiske lande, selvom teorien er blevet kritiseret for ikke at passe på en moderne kontekst.

7.4.2 Tilfreds med tilværelsen, tilfreds med EU?

Tilfredshed med tilværelsen kan ses som et indirekte mål for vindere og tabere i samfundet. Hvis man er tilfreds med tilværelsen, vil det til en vis grad være naturligt at bakke op om de institutioner, der danner rammerne for tilværelsen. Ligeledes har personer, der er utilfredse med tilværelsen eller bekymrer sig om fremtiden, tendens til at bebrejde det politiske system. Herudover har sådanne subjektive psykologiske forklaringer vundet indpas i nylig litteratur om tilslutningen til EU, hvorfor en hel del andre forskere også har medtaget tilfredshed med tilværelsen som en af forklaringsvariablerne (Arnold et al., 2012).

Tabel 31: Udklip fra Tabel 7 over tilfredshed med tilværelsen og EU-tilslutning (klassisk variabel)

Logistisk Regression	Danmark, Sverige og Finland		Rumænien, Bulgarien og Letland		Frankrig, Tyskland og Belgien	
	Exp(B)	Konfidensinterval	Exp(B)	Konfidensinterval	Exp(B)	Konfidensinterval
Tilfredshed med tilværelsen(1)	1.075	.488 – 2.368	1.872*	1.146 – 3.059	3.456***	2.047 – 5.835

Tabel 31 viser, at den kontrollerede sammenhængen mellem tilfredshed med tilværelsen og EU-medlemskab er signifikant i to af de tre landegrupper. I Rumænien, Bulgarien og Letland er personer, der har svaret positivt på spørgsmålet om tilfredshed med tilværelsen, 1,9 gange mere tilbøjelige til at svare, at de mener, EU-medlemskab er en god ting. Tilfredshed med tilværelsen er i særlig grad vigtig for holdning til EU-medlemskab for Frankrig, Tyskland og Belgien sammenlignet med de øvrige grupper. Her har de personer, der har svaret, at de er tilfredse med tilværelsen,

hele 3,5 gange større sandsynlighed for også at svare positivt til spørgsmålet, om man mener, EU-medlemskabet er en god eller dårlig ting.

Tabel 32: Udklip fra Tabel 8 over tilfredshed med tilværelsen og EU-tilslutning (Alternativ variabel, indeks)

General Linear Model	Danmark, Sverige og Finland		Rumænien, Bulgarien og Letland		Frankrig, Tyskland og Belgien	
	B	Konfidensinterval	B	Konfidensinterval	B	Konfidensinterval
Tilfredshed med tilværelsen(1)	.147	-.485 / .780	.480*	.045 / .915	1.277**	.875 / 1.678

Tilfredshed med tilværelsen har ikke en tilsvarende effekt på tilslutningen til EU i den skandinaviske gruppe. Her er effekten ikke signifikant. Samme resultat finder vi, når vi bruger det bredere og mere generelle mål for EU-tilslutning som afhængig variabel. Resultaterne fremstår altså som solide.

Det er forholdsvis overraskende, at resultaterne er så forskellige imellem landegrupperne. En mulig forklaring er, at Frankrig, Tyskland og Belgien er mere integreret i EU, fordi de har været medlemmer fra starten og derfor har større grund til at holde EU ansvarlig for deres livstilfredshed. Danmark, Sverige og Finland har til sammenligning ikke været medlemmer i lige så lang tid, og har derfor mindre grund til at holde EU ansvarlig, hvor velfærdsstaten måske spiller en større rolle herfor.

Som nævnt er disse resultater overraskende og kræver derfor også yderligere forskning. Vi vil dog ikke gå yderligere ind i dette aspekt i denne undersøgelse.

7.5 Opsummering

På baggrund af resultaterne kan vi langt hen ad vejen bekræfte vores antagelse om, at den geografiske kontekst har betydning for, hvad der determinerer borgernes tilslutning til EU. Særligt kritiserede vi litteraturen for ikke at tage højde for kontekstens betydning i undersøgelser af henholdsvis holdning til indvandring og borgernes ideologiske selvplacering i relation til EU-tilslutning.

Formodningen om at holdning til indvandring påvirker EU-tilslutning i de skandinaviske og kontinentaleuropæiske lande, men ikke i den østeuropæiske landegruppe, viste sig at holde stik. At effekten var højest i Frankrig, Tyskland og Belgien vidner om, at velfærdsstatsmodellen ikke er den centrale kontekstuelle faktor. Desuden viste Tabel 9, at personer i den østeuropæiske gruppe faktisk var mere negative overfor indvandring end de to øvrige landegrupper, men at de altså ikke kobler dette med deres holdning til EU. Hypotese (1) kunne altså bekræftes.

Ligeledes var der hold i forventningen om, at personer, der placerer sig i midten af højre/venstre skalaen, er mere positive overfor EU-medlemskabet, end personer på yderfløjene i den skandinaviske og kontinentaleuropæiske landegruppe. Resultaterne for Frankrig, Tyskland og Belgien var dog usikre og tendensen knap så tydelig. I Østeuropa viste sammenhængen sig at være monoton, med personer på højrefløjene som de mest EU-positive. Denne forklaring argumenterede vi for, formentlig kunne findes i østlandenes historiske udvikling, hvor venstrefløjene er de mest reaktionære og højrefløjene de mest progressive. Resultaterne bekræfter vores hypotese (2) om, at ideologisk selvplacering som forklaring på EU-tilslutning er kontekstuel bestemt.

Subjektive vurderinger af økonomien havde vi en forventning om, ville være en universel forklaring på EU-tilslutning. Analysen viste forholdsvis blandede resultater for denne forklaring. Vurdering af den europæiske økonomi fører generelt til større EU-tilslutning i alle landegrupperne, mens vurdering af landets egen økonomi betød mest i østlandene, en smule i Skandinavien og ingenting i den kontinentaleuropæiske gruppe. Det var forventeligt, at økonomien ville spille en større rolle i østlandene end hos de øvrige grupper, da landene er relativt fattige, og i høj grad er optagede af de økonomiske fordele ved medlemskabet. For husholdningsøkonomien var der positive signifikante resultater i den skandinaviske og kontinentaleuropæiske landegruppe, men ikke i Rumænien, Bulgarien og Letland. Vores supplerende analyse viste, at borgerne i østlandene, der vurderede deres egen husholdningsøkonomi som dårlig, men EU-økonomien som god, var

mere positive overfor EU, end andre grupper. Dette kan være medforklarende til, hvorfor effekten var insignifikant i regressionsmodellen, da der kan være modstridende effekter. På baggrund af resultaterne kan hypotese (3) kun delvist bekræftes.

Uddannelse og politisk efficacy havde vi ligeledes en forventning om, ville være universelt gældende forklaringer på EU-tilslutning. Resultaterne bekræftede denne forventning, da højtuddannede i alle landegrupper var mere positive overfor EU, sammenlignet med lavt uddannede. Politisk efficacy fører generelt til højere tilslutning til politiske systemer, hvilket også viste sig at være gældende i relation til EU-tilslutning, der viste stærke positive effekter i alle landegrupper. Dette bekræfter altså hypotese (4) og (5) om, at uddannelse og politisk efficacy er universelle forklaringer på EU-tilslutning.

Politisk interesse som tredje indikator for kognitiv mobilisering forventede vi ville være kontekstuel bestemt, men uden en antagelse om, hvorvidt effekten ville være positiv eller negativ. Denne forklaring på EU-tilslutning viste sig kun at være relevant i den østeuropæiske landegruppe, hvor effekten var negativ. Dette bekræfter på et spinkelt grundlag hypotese (6).

At det er i den østeuropæiske landegruppe, at effekten ses, og at denne er negativ, går imod forventninger, men er samtidigt ikke overraskende, jf. diskussionen om, hvordan politisk interesse bliver påvirket af den politiske kontekst. Ifølge teorien kan en af årsagerne til en negativ holdning til EU for politisk interessererede skyldes, at disse i højere grad påvirkes af politiske budskaber, og hvis disse overvejende er negative i det pågældende land, vil der forekomme en negativ effekt mellem politisk interessererede og EU-tilslutning.

Det kan dog undre, at de politiske budskaber overordnet skulle være negative i den østeuropæiske gruppe. Surveydata er dog påvirkelig af det tidsrum de undersøges i, og specifikke begivenheder kan ligge til grund for sammenhængen.

Foruden de nævnte forklaringer på EU-tilslutning viste analysen, at kvinder generelt er mere negative overfor EU end mænd, mens tilfredshed med tilværelsen var en forklaring på borgernes EU-tilslutning i den kontinental- og østeuropæiske landegruppe, men ikke i Skandinavien.

8.0 Forklaringer på EU-tilslutning i et tidsperspektiv

Det centrale for indeværende undersøgelse er at sætte fokus på kontekstens betydning for, hvordan EU-tilslutning forklares. For at uddybe den pointe inddrages et tidsperspektiv i den følgende analyse. Til dette formål benyttes data fra 1988 og det forsøges så vidt muligt at operationalisere sammenlignelige variabler med de tidligere modeller (se afsnit 6.2). Af de lande der tilhørte de to hovedgrupper i den tidligere analyse var kun Danmark medlem i 1988, da Sverige og Finland først kom ind i EU-samarbejdet i 1995. Der er dog ikke tilgængeligt datamateriale fra dette tidspunkt, som indeholder en tilfredsstillende mængde relevante variabler til at kunne lave undersøgelsen i dette år, hvorfor 1988 er valgt i stedet. Vi konkluderede på baggrund af de to foregående analyser, at det mere generaliserede mål for EU-tilslutning var en bedre indikator for tilslutning end den klassiske variabel. Det er dog ikke muligt at anvende det forbedrede mål for EU-tilslutning i denne del af analysen, da de nødvendige spørgsmål, for at kunne konstruere samme indeks, ikke optræder i datasættet fra 1988. Der foretages således logistisk regression på den klassiske variabel for holdning til EU-medlemskabet.

Tabel 33: Logistisk regression for om EU-medlemskab anses for godt eller dårligt (1988).

Afhængig variabel: EU-medlemskab godt/dårligt	Danmark	
	Exp(B)	Konfidensinterval
Constant	.003	
Holdningsmæssige forklaringer:		
Indvandring(1)	.979	.826 / 1.160
Ideologisk venstre		
Ideologisk midt(1)	14.958***	6.770 / 33.047
Ideologisk højre(2)	91.302***	36.293 / 229.690
Økonomiske vurderinger:		
Eget lands økonomi(1)	1.761***	1.319 / 2.350
Kognitiv mobilisering:		
Kort Uddannelse		
Mellemlang Uddannelse(1)	3.687**	1.534 / 8.861
Lang Uddannelse(2)	1.989'	.983 / 4.025
Stadig under Uddannelse(3)	2.059	.795 / 5.332
Følelse at have personlige indflydelse (1)	1.455	.813 / 2.605
Den nationale elite er lydhør (1)	2.002**	1.187 / 3.377

Politisk interesse(1)	1.623	.921 / 2.859
Kontrolvariabler:		
Køn(1)	.913	.567 / 1.471
Alder	1.017*	1.000 / 1.034
Tilfredshed med tilværelsen(1)	1.032	.913 / 1.167
Nagelkerke (Pseudo R²)	.506	
N	336	

Kilde: Eurobarometer 30, 1988
 Signifikansniveau: 0,05 = *, 0,01 = **, 0,001 = ***, tilnærmelsesvist signifikant = '
 *Ved dummyvariabler er variablerne kodet således, at referencekategorien er respondenter, der har svaret negativt og for køn er referencekategorien mand.

Inden den videre analyse forsættes, adresseres det problematiske forhold, at exp(B) værdien for forholdet mellem personer, der har placeret sig til højre og venstre på den ideologiske skala, ser ud til at være uhensigtsmæssig høj (jf. Tabel 33). Derfor opstiller vi følgende krydstabel, for at se nærmere på, hvordan respondenterne fordeler sig.

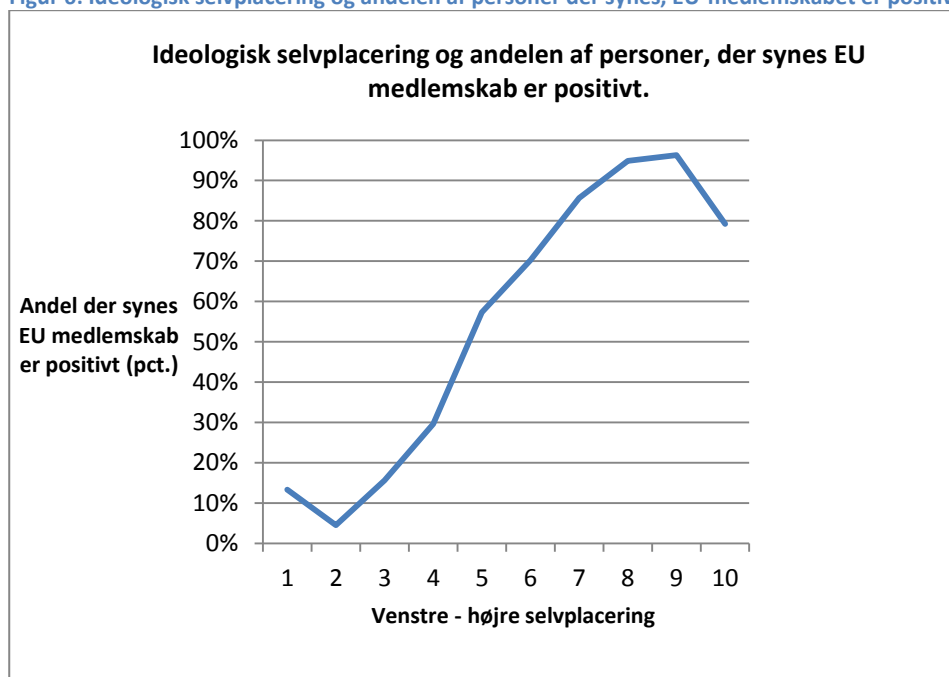
Tabel 34: Krydstabel over ideologisk selvplacering og holdning til EU-medlemskab i Danmark (1988)

	Venstre/højre placering										Total
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
EU-medlemskab dårligt	86.7 %	95.5 %	84.4 %	70.4 %	42.7 %	29.7 %	14.3 %	5.1 %	3.7 %	20.8 %	32.8 %
EU-medlemskab godt	13.3 %	4.5 %	15.6 %	29.6 %	57.3 %	70.3 %	85.7 %	94.9 %	96.3 %	79.2 %	67.2 %
N	15	22	64	54	96	91	77	137	81	48	685

Kilde: Eurobarometer 30, 1988

De tre første kategorier indeholder de respondenter, der er kodet som venstreorienteret på den ideologiske skala. Til sammen indeholder denne kategori 101 respondenter, som er venstreorienterede og har svaret på spørgsmålet vedrørende EU-medlemskab. Ud af disse har 13 svaret positivt på EU-medlemskabsspørgsmålet og 88 negativt. 101 respondenter ligger på grænsen til at være lavt, og kan være medforklarende til den høje exp(B) værdi i Tabel 33. Interessant er det dog, at tallene indikerer en tilnærmelsesvis lineær sammenhæng gående i retning af en stigende positiv tendens overfor EU-medlemskabet jo længere ud på højrefløjen, man bevæger sig, med undtagelse af de allermest højreorienterede, hvor tendensen falder en smule (jf. Figur 6).

Figur 6: Ideologisk selvplacering og andelen af personer der synes, EU-medlemskabet er positivt

Kilde: Eurobarometer 30, 1988

Da der er tale om en tilnærmelsesvis lineær sammenhæng, er det ikke nødvendigt at opdele i tre kategorier af ideologisk selvplacering, da tallene ikke indikerer en parabelformet sammenhæng. Vi vælger derfor i den følgende model at inkludere variabelen for ideologisk selvplacering som intervalskaleret i sin originale form med 10 svarkategorier. De øvrige resultater fremtræder tilnærmelsesvis uændret efter inddragelse af ideologisk selvplacering som intervalskaleret i stedet for opdelt i 3 grupper.

Tabel 35: Logistisk regression for om EU-medlemskab anses for godt eller dårligt (1988).

Afhængig variabel: EU-medlemskab godt/dårligt	Danmark	
	Exp(B)	Konfidensinterval
Constant	,001	
Holdningsmæssige forklaringer:		
Indvandring(1)	.947	.794 / 1.129
Ideologisk selvplacering	2.038***	1.779 / 2.335
Økonomiske vurderinger:		
Eget lands økonomi(1)	1.615***	1.208 / 2.158
Kognitiv mobilisering:		
Kort Uddannelse		

Mellem Uddannelse(1)	4.532***	1.815 / 11.314
Lang Uddannelse(2)	2.110*	1.007 / 4.419
Stadig under Uddannelse(3)	2.111	.801 / 5.562
Følelse at have personlige indflydelse(1)	1.607	.872 / 2.961
Den nationale elite er lydhør(1)	1.939**	1.134 / 3.315
Politisk interesse(1)	1.650	.910 / 2.989
Kontrolvariabler:		
Køn(1)	1.012	.617 / 1.658
Alder	1.016	.999 / 1.033
Tilfredshed med tilværelsen(1)	1.013	.892 / 1.148
Nagelkerke (Pseudo R²)		,536
N		336

Kilde: Eurobarometer 30, 1988

Signifikansniveau: 0,05 = *, 0,01 = **, 0,001 = ***, tilnærmelsesvist signifikant = '

*Ved dummyvariabler er variablerne kodet således, at referencekategorien er respondenter, der har svaret negativt og for køn er referencekategorien mand.

8.1 Et skifte i politiske holdninger

I 2009 viste resultaterne, at holdning til indvandring var en vigtig faktor til at forklare borgernes EU-tilslutning i den kontinentaleuropæiske og skandinaviske landegruppe. I 1988 er der dog ingen signifikante effekter fra denne variabel på holdning til EU-tilslutning.

I Danmark i 1988 havde borgernes ideologiske selvplacering som i 2009 betydning for holdning til EU-medlemskabet. Forskellen er dog, at i 2009 var sammenhængen parabelformet, med midtervælgerne som de mest positive, mens resultaterne for 1988 viser en tilnærmelsesvis monoton linje (jf. Tabel 35).

Svarpersoner som placerer sig til højre på den ideologiske skala ser ud til i stigende grad at udtrykke sig positivt overfor EU-medlemskabet. Af Figur 6 ses det, at der dog forekommer et knæk i kurven ved personer, der placerer sig yderst på højrefløjen. Fra 1988 til 2009 kan man altså tale om en udvikling i ideologisk selvplacering og EU-tilslutning, der går fra en monoton sammenhæng til i højere grad at ligne en parabel kurve i 2009. Knækket, som forekommer på højrefløjen i 1988, forventes altså at udvikles over tid, således at denne tendens ikke kun er at se helt ude på højrefløjen, men også for personer der kun er moderat til højre for midten. Stadig med det forbehold in mente, at det alene er i en dansk kontekst i 1988, men både en svensk, finsk og dansk kontekst i 2009.

I forhold til vores indledende analyse har de holdningsmæssige forklaringer altså ændret sig fra 1988 til 2009 i relation til borgernes EU-tilslutning. Dog med det forbehold, at analysen fra 2009 indeholdt både Danmark, Sverige og Finland i samme gruppe, mens analysen for 1988 kun undersøger forholdene i Danmark, da Sverige og Finland som nævnt først trådte ind i EU-samarbejdet i 1995.

8.2 Økonomiske vurderinger

I 1988 viser vores resultater, at svarpersoner, som er positive overfor deres eget lands økonomi, er 1,6 gange mere tilbøjelige til at mene, at EU-medlemskabet er godt. Dette er markant anderledes end resultaterne fra vores indledende analyse i 2009 med den klassiske variabel for EU-tilslutning, hvor der i den skandinaviske gruppe ikke blev fundet signifikante effekter fra evalueringer af landets økonomi på spørgsmålet om EU-medlemskabet.

8.3 Følelse af lydhørhed hos landets elite projekteres over på EU

I denne del af analyse har det været nødvendigt at operationalisere den eksterne efficacy i forhold til spørgsmål, der relateres til de nationale ledere fremfor EU's politikere, da datasættet fra 1988 ikke indeholder de fornødne variabler. Fordelen ved de variabler, der anvendes som udtryk for ekstern efficacy i denne del af analysen er, at de kompenserer for noget af det overlap, der var, mellem den afhængige variabel og de variabler, der anvendtes som udtryk for ekstern efficacy i analysen for 2009. Da der ikke spørges specifikt ind til EU i de spørgsmål, der her benyttes, er det usandsynligt, at disse er en anden måde at måle EU-tilslutning på, som der blev peget på kunne være en risiko i den foregående analyse.

Med spørgsmål om lydhørhed fra landets egne ledere fremfor EU-politikere finder vi stadig en positiv signifikant sammenhæng mellem følelsen af, at politikere der styrer landet, bekymrer sig om en, og EU-tilslutning. Dette styrker antagelsen om, at ekstern efficacy fører til politisk opbakning, selv i tilfælde, hvor der måles på lydhørhed fra de nationale ledere, har dette en positiv betydning for EU-tilslutning. En forklaring herpå kunne være, at den lavere interesse og viden om EU, sammenlignet med den nationale politik, gør det nærliggende for borgerne at bruge deres nationale erfaringer i forbindelse med EU. Således stemmer disse resultater overens med resultaterne fra de tidligere modeller i undersøgelsen.

8.4 Skeptiske akademikere?

I analysens første del viste resultaterne, at jo længere uddannelse, desto større sandsynlighed for, at borgere støtter op om EU. Af ses det, at selvom borgere med en lang uddannelse generelt er mere positive overfor EU end personer med en kort uddannelse, så er det i gruppen af personer med en mellemlang uddannelse, hvor det er mest sandsynligt at finde de positive borgere. Dette kan formentligt forklares ved, at der tidligere har eksisteret en overvejende stærk venstreorienteret kultur i den akademiske verden i Danmark (Goul Andersen, 2003a), som kan have gjort akademikere mere kritiske overfor EU og den politik, som EU præsenterede på dette tidspunkt. Hvor gruppen af personer med en mellemlang uddannelse i højere grad repræsenterede borgere i erhvervslivet, som bedre kunne forene sig med EU's politik. Denne kultur er ikke i ligeså høj grad til stede i dag, og resultatet i analysen for 2009 viste også, at de mest EU positive borgere var dem med en lang uddannelse. Man kan dermed argumentere for, at der er sket en udvikling ikke kun på uddannelsesinstitutionerne, men også i EU, som i dag har fået et mere socialt image end i 1988.

8.5 Opsummering

I analysen for 2009 består den skandinaviske gruppe af både Danmark, Sverige og Finland, og det er derfor med forbehold, at resultaterne fra 1988 sammenlignes med resultaterne fra 2009. Det forventes dog, at landene er så ens, at tendenserne ville være de samme, hvis man behandlede dem hver for sig.⁵

Vi kan altså se en forandring i forhold til, hvilke forklaringer der gør sig gældende for EU-tilslutning fra 1988 og frem til 2009. I Danmark er der sket en udvikling af de holdningsmæssige forklaringer på EU-tilslutning. I 1988 bekymrede man sig mere om de økonomiske forhold end om indvandring, ligesom højreorienterede individer er blevet mere kritiske overfor EU med tiden end det var tilfældet i 1988. Følelsen af lydhørhed spillede som i 2009 en stor rolle for borgernes tilslutning til EU uanset om der er tale om de nationale eller europæiske politikere.

Analysen for Danmark i 1988 viser altså med tydelighed, at forklaringer på EU-tilslutning forandres over tid. Dette styrker vores påstand om, at konteksten har betydning både i relation til geografiske men også tidsmæssige kontekster.

⁵ Vi kunne godt have lavet en undersøgelse kun i Danmark i 2009 og sammenlignet med resultaterne for 1988, men dette giver ganske enkelt for få respondenter i de enkelte kategorier til, at det giver mening. Med så få respondenter vil stort set ingen sammenhænge blive signifikante, da sandsynligheden for, at samme tendens findes i populationen naturligvis bliver formindsket betydeligt. Sammenlignet med respondenter i 1988, er der ca. 40 % færre respondenter i datasættet for 2009, hvis Danmark behandles isoleret, og der er allerede tale om et lavt N i 1988.

9.0 Konklusion

I Skandinavien har man i en lang årrække interesseret sig for den offentlige opinion i relation til EU-tilslutning, da EU-skepsis altid mere eller mindre har været relevant i Danmark, mens befolkningen i Norge af to omgange stemte nej til medlemskab af EU. Den generelt stigende EU-skepsis i Europa har også fået den internationale litteratur til at åbne øjnene for dette fænomen, og der er i dag også fremvokset en efterhånden ganske omfattende litteratur om, hvad der bestemmer tilslutningen til EU. På trods af den stigende interesse for emnet er der generelt mangel på litteratur, der undersøger, i hvor høj grad de mange determinanter for EU-tilslutning kan benyttes i forskellige kontekster. I stedet er mange lande typisk samlet i store grupper, for derved at undersøge generelle tendenser. Dette har givet anledning til en undren over, hvorvidt forklaringerne på EU-tilslutning er robuste nok til at kunne benyttes på tværs af forskellige geografiske og tidsmæssige kontekster.

For at kunne undersøge denne problemstilling var det nødvendigt at definere og operationalisere konceptet EU-tilslutning. Dette førte til en opgradering af det klassiske mål for EU-tilslutning, som vi i det store og hele fandt, var et bedre mål, end den hidtil anvendte klassiske variabel for EU-tilslutning. Konklusionen på resultaterne tager derfor generelt udgangspunkt i analysen med det nye og bedre mål for EU-tilslutning fremfor det klassiske mål.

Med forventningen om, at "context matters" udvalgte og systematiserede vi de faktorer, som man i litteraturen har fundet, kan forklare EU-tilslutning, og testede dem i forskellige kontekster. Dette gav resultater, der langt hen ad vejen bekræftede vores forventning om, at konteksten har betydning for, hvilke forklaringer der gør sig gældende for borgernes EU-tilslutning. På holdningsspørgsmålene til henholdsvis indvandring og borgernes ideologiske selvplacering viste begge forklaringer sig at være kontekstuel bestemt. At indvandringsspørgsmålet ikke burde have betydning i emigrant lande, var udgangspunktet for vores første illustration af den åbenlyse mangel på kontekstuel fokus i tidligere undersøgelser. Vi fandt som forventet, at holdning til indvandrere ingen betydning havde i østlandene for deres tilslutning til EU, ligesom det var tilfældet i Danmark i 1988. Til sammenligning var der en tydelig effekt i de skandinaviske og kontinentaleuropæiske EU-lande i 2009. Vi kunne dermed bekræfte hypotese (1) om, at indvandring forventedes at have betydning i den skandinaviske og kontinentaleuropæiske gruppe, men ikke i den østeuropæiske landegruppe.

På samme måde var sammenhængen mellem borgernes ideologiske selvplacering og EU-tilslutning forskellig fra landegruppe til landegruppe i 2009. I Skandinavien var der tale om en parabel sammenhæng, hvor midten var mest positive og yderfløjene mest negative. I den kontinentaleuropæiske gruppe var sammenhængen tilnærmelsesvis parabelformet, denne tendens var dog ikke tydelig, og vi fandt heller ingen signifikante effekter fra ideologi i denne gruppe. Til gengæld var sammenhængen monoton i østlandene, ligesom det var tilfældet i Danmark 1988, hvor højrefløjen var mest positiv og venstrefløjen de mest negative. I Danmark er sammenhængen altså gået fra i 1988 at være monoton til i 2009 at være parabelformet. Førhen fandt man EU-tilhængere på højrefløjen, hvor man i dag skal se mod midten for at finde de mest EU-positive borgere. En forklaring på udviklingen er formentlig fremkomsten af værdipolitikken og en generel ændring i forståelsen af højre/venstre skalaen.

Den mest plausible forklaring på, at højrefløjen i østlandene er positive overfor EU, skal findes i den historiske udvikling i disse lande, der har ført til, at venstrefløjen er de mest reaktionære og højrefløjen de mest progressive. Ideologisk selvplacering i østlandene kan altså bedre forklares af deres orientering mod EU, snarere end af fordeling- og værdipolitik. At ideologi har forskellig betydning på tværs af kontekster var forventet jf. hypotese 2, som dermed bekræftes.

Vi medgav, at en række af de faktorer, som tidligere er blevet benyttet til at forklare EU-tilslutning, sandsynligvis ville være universelle. En af disse var subjektive økonomiske vurderinger af henholdsvis samfundsøkonomien, EU's økonomi og egen husholdningsøkonomi.

Vores resultater indikerede, at økonomiske vurderinger af eget lands økonomi betød mere i østlandene end de øvrige landegrupper. På trods af at lande, der har været medlem af EU i længere tid, har mere grund til at holde EU ansvarlig for deres økonomi. Dette tyder på, at fordi disse lande er relativt fattige, er de mere optagede af, hvorvidt EU-medlemskabet har medført økonomisk fremgang end de øvrige landegrupper. Resultat gik imod vores argument om, at disse lande ikke nødvendigvis ville holde EU ansvarlig for deres økonomiske tilstand endnu, da landene kun har været del af EU i kortere tid.

Vurderinger af den europæiske økonomi betød også marginalt mere i østlandene end de to øvrige landegrupper. Denne forskel var dog meget lille og derfor særdeles usikker. For vurdering af husholdningsøkonomien var der ingen signifikante effekter i den østeuropæiske gruppe, mens

husholdningsøkonomien var en signifikant determinant for EU-tilslutning i de øvrige landegrupper. Selvom en god husholdningsøkonomi generelt fører til et mere positivt syn på EU, viste vores delresultater, at individer i østlandene som vurderer deres egen husholdningsøkonomi negativt, og EU's økonomi positivt, generelt var mere positive overfor EU, end de der vurderede deres husholdningsøkonomi dårligt. Dette kan altså få den positive effekt til at forsvinde og forklare, hvorfor vi ikke fandt en sammenhæng i de østeuropæiske lande. Sammenhængen mellem økonomiske vurderinger og EU-tilslutning viste altså blandede resultater. Vurdering af EU's økonomi var den mest åbenlyst forklaring på EU-tilslutning, og var også universelt gældende. Samfundsøkonomien og husholdningsøkonomien var derimod kontekstafhængige. Hypotese (3), om at økonomiske vurderinger var universelle forklaringer, kan altså kun delvist bekræftes.

Det var ligeledes forventet, at uddannelse og politisk efficacy som forklaring på EU-tilslutning ville være universelle forklaringer. Vi fandt, at højere uddannelse førte til højere EU-tilslutning i alle landegrupper. I 1988 var det dog ikke akademikere, som var de mest positive, men personer med en mellemlang uddannelse. Dette argumenterede vi for kunne være forårsaget af den tidligere overvejende venstreorienterede kultur, der var at finde i den akademiske verden i Danmark på det tidspunkt, hvilket kan have gjort akademikere mere kritiske overfor EU og den politik, som EU repræsenterede på dette tidspunkt. Resultatet for uddannelse stemte overens med hypotese 4, og denne bekræftes hermed.

Politisk ekstern efficacy var som forventeligt en stærk indikator for tilslutning, delvist fordi spørgsmålet fra 2009 overlapper med den afhængige variabel, men også når der blot blev spurgt til politikere generelt fandt vi en signifikant effekt i 1988. Følelsen af egne evner i relation til at forstå politik viste også signifikante positive effekter på EU-tilslutning i alle landegrupper. Overordnet set bekræfter dette hypotese 5 om, at politisk efficacy som forklaring på EU-tilslutning er universel.

Politisk interesse som tredje indikator for kognitiv mobilisering havde en signifikant negativ effekt i østlandene, imens den var insignifikant i de to øvrige landegrupper, og i Danmark 1988. Vi forventede, at politisk interesse potentielt kunne give meget forskellige resultater, da politiske budskaber påvirker de politisk interesserede, men hvorvidt disse budskaber er positive eller negative i relation til EU varierer på tværs af kontekster, og derfor var antagelsen blot, at politisk

interesse ville være kontekstuel bestemt uden forventning om, hvorvidt der i nogle lande ville være en mere EU-kritisk retorik end i andre lande. Idet effekten fra politisk interesse kun var signifikant i den østeuropæiske gruppe, bekræftes hypotese (6), men på et meget spinkelt grundlag.

Tabel 36: Hypoteseoversigt: resultater

Hypotese	Status	Kontekstuel eller universel forklaring
Hypotese (1) (Indvandrere)	Bekræftet	Kontekstuel
Hypotese (2) (Ideologi)	Bekræftet	Kontekstuel
Hypotese (3) (Økonomiske vurderinger)	Afvises (2/3) Bekræftet (1/3)	Kontekstuel (2/3) Universel (1/3)
Hypotese (4) (Uddannelse)	Bekræftet	Universel
Hypotese (5) (Politisk Efficacy)	Bekræftet	Universel
Hypotese (6) (Politisk interesse)	Bekræftet (men på et spinkelt empirisk grundlag)	Kontekstuel

Vores resultater viste altså, at det ikke er forkert at benytte visse forklaringer universelt i store landegrupper, men det kræver dog, at man er bevidst om, hvilke teorier man har med at gøre. Nogle teorier er robuste, eksempelvis uddannelse, efficacy og evaluering af den europæiske økonomi, og kan altså forholdsvis frit benyttes i forskellige kontekster uden risiko for at overse betydningsforskelle mellem landene.

For andre teorier som holdning til indvandring og borgernes ideologiske selvplacering som forklaring på EU-tilslutning er det derimod vigtigt at tage højde for kontekstens betydning.

Ved ikke kun at teste teorierne på tværs af geografiske kontekster men også i en tidsmæssig kontekst viste der sig et interessant mønster i resultaterne. Ikke nok med at vi blev opmærksomme på, at forklaringerne på EU-tilslutning ikke kun varierer på tværs af geografiske kontekster, men også på tværs af tidsperioder, så viste der sig også at forekomme resultater der lægger op til et spørgsmål om konvergens i forklaringer på EU-tilslutning.

De faktorer vi så, forklarer tilslutning til EU i Danmark i 1988, er i høj grad de samme forklaringer, som gjorde sig gældende i den østeuropæiske gruppe i 2009.

I 1988 var borgerne i Danmark mere fokuserede på spørgsmål om økonomi, end bekymring om andre kulturer. Ligesom det er tilfældet i 2009 i Rumænien, Bulgarien og Letland. Det klassiske syn på, at venstreorienterede er negative overfor EU, og højreorienterede er positive, passer på den danske kontekst i 1988 og på konteksten i Rumænien, Bulgarien og Letland i 2009. Kun på uddannelse skiller Danmark i 1988 sig væsentligt ud fra alle andre grupper, der er blevet analyseret tidligere. På trods af at Danmark som land i 1988 ikke lignede de nye EU-lande i 2009, ser vi altså et overlap i forhold til relevante forklaringer på borgernes holdning til EU. Spørgsmålet er, om vi vil se den samme udvikling i Rumænien, Bulgarien og Letland, som vi har set i Danmark. Man må formode, at dette forudsætter økonomisk fremgang, så økonomiens tilstand ikke er centrum for borgernes bekymringer.

10 Perspektiver på videre forskning i EU-tilslutning

Nærværende undersøgelse har gjort opmærksom på behovet for et øget kontekstuel fokus i litteraturen i relation til EU-tilslutning. Det har dog ikke været muligt at medtage alle teorier der relaterer sig til EU-tilslutning, og der er derfor yderligere behov for at teste universelle teories robusthed på tværs af tid og sted. Derudover er det nødvendigt at undersøge flere lande, for at finde svar på, hvordan EU-tilslutning varierer inden for bestemte landekontekster. Da nogle af determinanterne for EU-tilslutning har forskellig forklaringskraft fra land til land, kan politikerne kun øge EU-tilslutningen, hvis de er opmærksomme på, hvilke forklaringer der er relevante i deres eget land. Selvom vi har sat fokus på, at "context matters", og at forskellige teorier kan benyttes til at forklare EU-tilslutning alt efter tid og sted, mangler det stadig at blive besvaret "how context matters". Derfor bør det undersøges, hvilke kontekstuelle forhold der gør, at teorierne har forskellig forklaringskraft i forskellige lande. Samtidig kan tidsperspektivet med fordel undersøges nærmere. Niveauet af EU-tilslutning har for de fleste EU-lande nærmet sig hinanden de sidste år med undtagelse i Storbritannien. Det ville være interessant at undersøge videre, om forklaringerne på EU-tilslutning ligeledes har nærmet sig hinanden.

Vi har forsøgt at give et bud på dette og fundet små tegn på øget konvergens, men der er behov for yderligere fokus på, hvordan forklaringer ændres over tid. Det praktiske problem med dette er

dog, at når der skal laves sammenligninger over tid, er det nødvendigt at benytte spørgsmålet om holdning til EU-medlemskabet som indikator på EU-tilslutning. Vores undersøgelse viste, hvordan forskningen blev besværliggjort, fordi det klassiske mål for EU-tilslutning i sig selv ikke var god nok til at undersøge de mange forklaringer på EU-tilslutning. Derfor er det nødvendigt, at der konsekvent benyttes flere spørgsmål til at indfange EU-tilslutning i Eurobarometer, for at gøre det muligt at følge hvordan forklaringskraften i de mange determinanter for EU-tilslutning udvikler sig.

Litteraturliste

- Agresti, A., & Finlay, B. (2009). *Statistical Methods for the Social Sciences - Fourth Edition* (4. udg.). New Jersey: Pearsons Educational International.
- Anderson, C. J. (1998). When in Doubt, Use Proxies: Attitude toward Domestic Politics and Support for European Integration. *Comparative Political Studies*, 31(569).
- Anderson, C. J., & Kaltenthaler, K. C. (1996). The Dynamis of Public Opinion towards European Integration, 1973-93'. *European Journal of International Relations*, 2(2), s. 175-199.
- Anderson, C. J., & Reichert, M. S. (1995). Economic benefits and support for membership in the EU: A cross-national analysis. *Journal of Public Policy*, Vol. 15(no. 3), s. 231-249.
- Arnold, C., Sapir, E. V., & Zapryanova, G. (2012). *Trust in the institutions of the European Union: A cross-country examination*. Hentede 07. April 2014 fra European Integration online Papers (EIOP): http://eiop.or.at/eiop/index.php/eiop/article/view/2012_008a
- Badescu, G., & Sum, P. E. (2005). The Importance of Left-Right orientations in the new democracies. *Presentation at the International Conference on "Elections and Democratic Governance"*. Taipei.
- Bickel, R. (2007). *Multilevel analysis for applied research it's just regression!* New York: Guilford Press.
- Boomgaarden, H. G., Schuck, A. R., Elenbaas, M., & de Vreese, C. H. (2011). Mapping EU attitudes: Conceptual and empirical dimensions of Euroscepticism and EU support. *European Union Politics*, 12(2), s. 241-266.
- Borre, O. (1995). Old and New Politics in Denmark. *Scandinavian Political Studies*, 18(3).
- Borre, O. (2001). *Issue Voting*. Aarhus: Aarhus University Press.
- Borre, O., & Goul Andersen, J. (1997). *Voting and Political Attitudes in Denmark. A Study of the 1994 Election*. Aarhus University Press.
- Bryman, A. (2008). *Social Research Methods* (3. udg.). Oxford University Press.
- Buxton, R. (2008). *Multilevel modelling*. Hentede 10. Juni 2014 fra <http://www.statstutor.ac.uk/resources/uploaded/multilevelmodelling.pdf>
- Carey, S. (2002). Undivided Loyalties: Is National Identity an Obstacle to European Integration? *European Union Politics*, 3(4), s. 387-413.
- Catterberg, G., & Moreno, A. (2005). The individual basis of political trust: Trends in new and established democracies. *International Journal of Public Opinion Research*, 18(1), s. 31-48.
- Cole, R. L. (1973). Toward a Model of Political Trust: A Causal Analysis. *American Journal of Political Science*, 17(4), s. 809-817.
- Craig, S. C., Niemi, R. G., & Silver, G. E. (1990). Political Efficacy and Trust: A Report on the NES Pilot Study Items. *Political Behavior*, 12(3), s. 289-314.

- de Vaus, D. (2001). *Research Design in Social Research*. SAGE Publications Ltd.
- de Vaus, D., & McAllister, I. (1989). The Changing Politics of Women: Gender and Political Alignments in 11 Nations. *European Journal of Political Research*, 17(3), s. 241-262.
- de Vreese, C. H., & Boomgaarden, H. G. (2005). Projecting EU Referendums: Fear of Immigration and Support for European Integration. *European Union Politics*, 6(1), s. 59-82.
- de Vries, C. E., & Edwards, E. E. (2009). Taking Europe to its extremes - Extremist Parties and Public Euroscepticism. *Party Politics*, 15(1), s. 5-28.
- de Vries, C. E., & van Kersbergen, K. (2007). Interests, Identity and Political Allegiance in the European Union. *Acta Politica*, 42, s. 307-328.
- Duch, R., & Michael, T. (1997). Economics and the Vulnerability of the Pan-European Institutions. *Political Behaviour*, 19(1), s. 65-80.
- Duff, J. F. (2005). *Political Institutions and Political Efficacy*, (s. 1-31). New Orleans.
- Easton, D. (1965). *A systems analysis of political life*. New York: Wiley.
- Easton, D. (1975). A Re-Assessment of the Concept of Political Support. *British Journal of Political Science*, 5(4), s. 435-457.
- Eichenberg, R., & Dalton, R. (1993). Europeans and the European Community: The Dynamics of Public Support for European Integration. *International Organization*, 47(4), s. 507-534.
- Flam, H. (2006). *Swedish economic performance and EU membership*. Hentede 22. Juni 2014 fra http://ams.hi.is/wp-content/uploads/old/harry_flam.pdf
- Gabel, M. (1998). Public Support for European Integration: An Empirical Test of Five Theories. *The Journal of Politics*, 60(2), s. 333-354.
- Gabel, M., & Anderson, C. (2002). The Structure of Citizen Attitudes and the European Political Space. *Comparative Political Studies*, 35(8), s. 893-913.
- Gabel, M., & Scheve, K. (2007). Mixed Messages: Party Dissent and Mass Opinion on European Integration. *European Union Politics*, 8(1), s. 37-59.
- Gabel, M., & Whitten, G. D. (1997). Economic conditions, economic perceptions, and public support for European Integration. *Political Behavior*, 19(1), s. 81-96.
- Gauchet, M. (1997). Right and Left. I *Realms of memory: conflicts and divisions* (s. 241-301). New York: Columbia University Press.
- Geser, H. (2008). *The limits of ideological globalization - Current patterns of "left and right" in different geographical locations*. Hentede 28. Maj 2014 fra Sociology in Switzerland - World Society and international relations: http://socio.ch/internat/t_hgeser5.pdf

- Gómez-Reino, M., & Llamazares, I. (2013). The Populist Radical Right and European Integration: A Comparative Analysis of Party-Voter Links. *West European Politics*, 36(4), s. 789-816.
- Goul Andersen, J. (2003a). EU og modstanden i Danmark - Evige skeptikere, men bedre europæere. I *Danmark 30 år i EU - et festskrift* (s. 82-104). København: Nordisk Forlag A/S.
- Goul Andersen, J. (2003b). *Over-Danmark og under-Danmark - Ulighed, velfærdsstat og politisk medborgerskab*. Magtudredningen, Aarhus Universitetsforlag.
- Goul Andersen, J., & Borre, O. (2003). *Politisk Forandring - Værdipolitik og Nye Skillelinjer Ved Folketingsvalget 2001* (1. udg.). Forfatterne og Systime A/S.
- Goul Andersen, J., Andersen, J., Borre, O., Hansen, K. M., & Nielsen, H. J. (2007). *Det nye politiske landskab - Folketingsvalget 2005 i perspektiv*. Gyldendal Akademisk.
- Goul Andersen, J., Torpe, L., & Andersen, J. (2000). *Hvad folket magter - Demokrati, magt og afmagt* (1. udg.). København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag.
- Hansen, K. M. (2010). Spørgeskemadesign. I L. B. Andersen, K. M. Hansen, & R. Klemmensen, *Metoder i statskundskab* (s. 302-320). København: Hans Reitzels Forlag.
- Hansen, M. I. (2008). *Fordelingspolitik og værdipolitik*. Hentede 10. Juni 2014 fra http://samfnu.systime.dk/fileadmin/filer/Tekster/Emne5/t_mih_fordel_vaerdipol.pdf
- Harder, J. k. (2008). *Why do people vote? The case for Political Efficacy*. Hentede 04. April 2014 fra <http://www.thepresidency.org/storage/documents/Fellows2008/Harder.pdf>
- Hobolt, S. B., & Tilley, J. (2014). *Blaming Europe? - Responsibility Without Accountability in the European Union* (1. udg.). New York: Oxford University Press.
- Hooghe, L., Marks, G., & Wilson, J. C. (2002). Does Left/Right Structure Party Positions on European Integration? *Comparative Political Studies*, 35(8), s. 965-989.
- Inglehart, R. (1970). Cognitive Mobilization and European Identity. *Comparative Politics*, 3(1), s. 45-70.
- Janssen, J. (1991). Postmaterialism, Cognitive Mobilization and Public Support for European Integration. *British Journal of Political Science*, 21(4), s. 443-468.
- Karp, J. A., & Banducci, S. A. (2003). TO KNOW IT IS TO LOVE IT? Satisfaction With Democracy in the European Union. *Comparative Political Studies*, 36(3), s. 271-292.
- Kenski, K., & Stroud, N. J. (2006). Connections Between Internet Use and Political Efficacy, Knowledge and Participation. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 50(2), s. 173-192.
- King, G., Tomz, M., & Wittenberg, J. (2000). Making the Most of Statistical Analyses: Improving Interpretation and Presentation. *American Journal of Political Science*, 44(2), s. 341-355.

- Klemmesen, R., Hatemi, P. K., Hobolt, S. B., Petersen, I., Skytthe, A., & Nørgaard, A. S. (2012). The genetics of political participation, civic duty, and political efficacy across cultures: Denmark and the United States. *Journal of Theoretical Politics*, 24(3), s. 409-427.
- Larsen, C. A. (2011). Ethnic Heterogeneity and Public Support for Welfare: Is the American Experience Replicated in Britain, Sweden and Denmark? *Scandinavian Political Studies*, 34(4), s. 332-353.
- Liebert, U. (1997). *The gendering of Euro-skepticism: Public discourses and support to the EU in a cross-national comparison*. Hentede 18. 6 2014 fra <http://www.monnet-centre.uni-bremen.de/pdf/1997-1%20Liebert.pdf>
- Lindahl, R. (2004). EU- och EMU-medlemskapets konsekvenser. I H. Oscarsson , & S. Holmberg (Red.), *Kampen om euron* (s. 45-60). Göteborg: Statsvetenskapliga institutionen Göteborgs universitet.
- Llamazares, I., & Gramacho, W. (2007). Eurosceptic Among Euroenthusiasts: An Analysis of Southern European Public Opinions. *Acta Politica*, 42, s. 211-232.
- Lubbers, M. (2008). Regarding the Dutch 'Nee' to the European Constitution. *European Union Politics*, 9(1), s. 59-86.
- Marks, G., Hooghe, L., Nelson, M., & Edwards, E. (2006). Party Competition and European Integration in the East and West - Different structure, Causality. *Comparative Political Studies*, 39(2).
- Mårup, B. (2010). *Hvordan kom Danmark med i EF?* Hentede 27. Juni 2014 fra Folketinget - EU oplysningen: <http://www.eu-oplysningen.dk/spsv/off/alle/54/>
- Mau, S. (2005). Europe from the bottom: Assessing personal gains and losses and its effects on EU support. *Journal of Public Policy*, vol. 25(03), s. 289-311.
- McLaren, L. M. (2001). Immigration and the new politics of inclusion and exclusion in the European Union: The effect of elites and the EU on individual-level opinions regarding European and non-European immigrants. *European Journal of Political Research*, 39, s. 81-108.
- McLaren, L. M. (2002). Public support for the European Union: Cost/Benefit Analysis or Perceived Cultural Threat? *The Journal of politics*, 64(2), s. 551-566.
- McLaren, L. M. (2003). Anti-Immigrant Prejudice in Europe: Contact, Threat Perception, and Preferences for the Exclusion of Migrants. *Social Forces*, 81(3), s. 909-936.
- McLaren, L. M. (2007). Explaining mass-level euroscepticism: identity, interests, and institutional distrust. *Acta Politica*, 42(2), s. 233-251.
- Memoli, V. (2011). How Does Political Knowledge Shape Support for Democracy? Some Research Based on the Italian Case. *Bulletin of Italian Politics*, 3(1), s. 79-102.
- Mishler, W., & Rose, R. (2001). What Are the Origins of Political Trust? : Testing Institutional and Cultural Theories in Post-communist Societies. *Comparative Political Studies*, 34(30), s. 30-62.

- Morrell, M. E. (2003). Survey and experimental evidence for a reliable and valid measure of internal political efficacy. *Public Opinion Quarterly*, 67, s. 589-602.
- Norris, P. (1988). The Gender Gap: A Cross National Trend? I C. Mueller, *The Politics of the gender gap: the social construction of political influence* (s. 217-234). Beverley Hills: Sage Press.
- OECD. (2014). *OECD Economic Outlook No. 95*. Hentede 26. Juni 2014 fra OECD Economic Outlook: Statistics and Projections (database): http://www.oecd-ilibrary.org/economics/data/oecd-economic-outlook-statistics-and-projections/oecd-economic-outlook-no-95_data-00688-en?isPartOf=/content/datacollection/eo-data-en
- Pedersen, B. B. (05. 05 2012). *Protektionismen spørger i fransk valgkamp*. Hentet fra Kristelig Dagblad: <http://www.kristeligt-dagblad.dk/udland/protektionismen-sp%C3%B8rger-i-fransk-valgkamp>
- Sánchez-Cuenca, I. (2000). The Political Basis of Support for European Integration. *European Union Politics*, 1(2), s. 147-171.
- Shamshiri-Petersen, D. (2010). *Holdnings- og partiskift blandt danske vælgere på basis af paneldata*. Ph.d. - Afhandling.
- Sørensen, C. (2007). *EUROSCEPTICISM: A CONCEPTUAL ANALYSIS AND A LONGITUDINAL, CROSS-COUNTRY EXAMINATION OF PUBLIC SCEPTICISM TOWARDS THE EUROPEAN UNION*. Ph.d.-opgave, København Universitet, Danish Institute for International studies / Institute of Political Science, København.
- Steenbergen, M. R., Edwards, E. E., & De Vries, C. E. (2007). Who's cueing whom? Mass-Elite Linkages and the Future of European Integration. *European Union Politics*, 8(1), s. 13-35.
- Stubager, R. (2006). *The education cleavage new politics in Denmark PhD thesis*. Aarhus: Politica.
- Stubager, R., Hansen, K. M., & Goul Andersen, J. (2013). Kapitel 1. It's the Economy, Stupid! I R. Stubager, K. M. Hansen, & J. Goul Andersen, *krisevalg - Økonomien og folketingsvalget 2011* (s. 17-44). Jurist- og Økonomiforbundets Forlag.
- Surwillo, I., Henderson, K., & Lazaridis, G. (2010). Between Euroscepticism and Eurosupport: The Attitudes of Urban and Rural Populations. *Europe-Asia Studies*, 62(9), s. 1503-1525.
- Thomsen, J. P. (2006). *Konflikten om de nye danskere om danskernes holdninger til etniske minoriteters kultur og rettigheder*. København: Akademisk Forlag.
- Tillman, E. R. (2013). Authoritarianism and citizen attitudes towards European integration. *European Union Politics*, 14(4), s. 566-589.
- Togeby, L., Goul Andersen, J., Christiansen, P. M., Jørgensen, T. B., & Vallgård, S. (2004). *Magt og Demokrati i Danmark - Hovedresultater fra Magtudredningen*. Aarhus Universitetsforlag.
- UCLA. (2014). *SPSS FAQ: How can I compare regression coefficients between two groups?* Hentede 21. Maj 2014 fra Idre: Institute for digital research and education: <http://www.ats.ucla.edu/stat/spss/faq/compreg2.htm>

- Vibjerg, T., & Gjertsen, M. N. (2014). *Venstre-oprør imod Løkkes tone*. Hentede 15. Juni 2014 fra Jyllands Posten: <http://jyllands-posten.dk/politik/ECE6529380/venstre-oproer-imod-loekkes-tone/>
- Weßels, B. (2007). Discontent and European Identity: Three Types of Euroscepticism. *Acta Politica*, 42, s. 287-306.
- Wind, M. (2014). *Professor angriber EU-kandidaterne: I dæmoniserer EU*. Hentede 15. Juni 2014 fra Politiken: http://politiken.dk/indland/politik/ep_valg/ECE2287978/professor-angriber-eu-kandidaterne-i-daemoniserer-eu/
- Youngs, R. (2013). *Carnegie Endowment for International Peace*. Hentede 2. April 2014 fra http://carnegieendowment.org/files/eu_beyond_crisis_2.pdf

Data

The Mannheim Eurobarometer Trend File, (1970-2002).

Eurobarometer 30, (1988).

Eurobarometer 73,1, (2009).

European Value Survey, (2008).

Bilag

Bilag 1: Aspekter af EU tilslutning: Oversigt over variabelernes fordeling i de udvalgte faktorer (1-3). Inklusiv ekstern efficacy.

Mønster Matrice	Faktorer		
	1	2	3
EU medlemskab godt/dårligt	.167	.088	.697
Gavn af EU medlemskab	.142	.033	.678
Generel tillid til EU	.548	-.052	.332
Tillid til den Europæiske Centralbank	.833	.018	.112
Tillid til EU Parlamentet	.893	-.018	.012
Tillid til EU Kommissionen	.889	-.018	-.002
Affektiv vurdering af EU image	.291	.012	.574
Opbakning til fælles mønt	.018	.085	.629
Opbakning til flere nye EU lande	-.097	-.051	.628
Beslutninger på EU niveau (økonomisk vækst)	-.083	.753	.173
Beslutninger på EU niveau (sikre fred og demokrati)	.068	.853	.140
Personlig stemme tæller i EU	.491	.039	.150
EU politikerne lytter til folks bekymringer	.602	.030	.049

Kilde: Eurobarometer 71.3, 2009

Bilag 2: Faktor analyse over aspekter af holdning til indvandrere i 2009.

Faktorer	Forklaring af samlet varians		
	Eigenvalues	Varians forklaret ved enkelte faktorer	Samlede varians forklaret ved sammenlægning af faktorer
	Total	% af variansen	% af variansen løbende
1	2.208	55.188	55.188
2	.719	17.971	73.159
3	.562	14.054	87.214
4	.511	12.786	100.000

Kilde: Eurobarometer 71.3, 2009

Bilag 3: Cronbachs Alpha ved indeks for holdning til indvandrere i 2009

Cronbachs Alpha	Antal variabler
,729	4

Kilde: Eurobarometer 71.3, 2009

Bilag 4: Oversigt over Cronbachs Alpha ved fjernelse af hvert enkelte variabel i holdning til indvandrere 2009

Variabler	Cronbachs Alpha ved fjernelse af variabelen
Indvandrere beriger kulturen	,702
Indvandrere skaber tolerance og forståelse	,641
Der er behov for indvandrere i økonomien	,666
Indvandrere er løsningen på aldrings problemet	,661

Kilde: Eurobarometer 71.3, 2009

Bilag 5: Faktor analyse over aspekter af holdning til indvandrere i 1988.

Faktorer	Forklaring af samlet varians		
	Eigenvalues	Varians forklaret ved enkelte faktorer	Samlede varians forklaret ved sammenlægning af faktorer
	Total	% af variansen	% af variansen løbende
1	2.248	44.954	44.954
2	.804	16.089	61.043
3	.711	14.217	75.260
4	.640	12.793	88.053
5	.597	11.947	100.000

Kilde: Eurobarometer 30, 1988

Bilag 6: Cronbachs Alpha ved indeks for holdning til indvandrere i 1988

Cronbachs Alpha	Antal variabler
,687	5

Kilde: Eurobarometer 30, 1988

Bilag 7: Oversigt over Cronbachs Alpha ved fjernelse af hvert enkelte variabel i holdning til indvandrere 1988

Variabler	Cronbachs Alpha ved fjernelse af variabelen
Indvandrere foringer uddannelser	,662
Indvandrere udnytter velfærd	,608
Indvandreres traditioner er svære at forstå	,642
Indvandrere for arbejdsløsheden til at stige	,646
Indvandrere er skyld i vold	,627

Kilde: Eurobarometer 30, 1988

Bilag 8: GLM analyse over generel EU tilslutning (uden indvandrere/værdipolitik)

Afhængig variabel: Generaliseret EU tilslutning (indeks)	Danmark, Sverige, Finland		Rumænien, Bulgarien, Letland		Frankrig, Tyskland og Belgien	
	B	Konfidensinterval	B	Konfidensinterval	B	Konfidensinterval
Constant	-4,495	-5,350 / -3,640	7,368	6,824 / 7,912	-3,660	-4,189 / -3.131
Holdningsmæssige forklaringer:						
Ideologisk venstre						
Ideologisk midt(1)	1,269***	,981 / 1,557	,120	-,172 / ,413	,145	-,104 / ,394
Ideologisk højre(2)	1,436***	1,090 / 1,782	,219*	-,108 / ,545	-,238	-,605 / ,129
Økonomiske vurderinger:						
Eget lands økonomi(1)	,340*	,065 / ,615	,592	,205 / ,978	,095	-,232 / 422
EU økonomi(1)	,511***	,234 / ,787	,527	,307 / ,746	,571***	,252 / ,891
Husholdnings økonomi(1)	,513**	,126 / ,899	,038	-,197 / ,273	,455***	,187 / ,722
Kognitiv mobilisering:						
Kort uddannelse						
Mellemlang uddannelse(1)	,464**	,082 / ,845	,239	-,058 / ,537	,309*	,041 / ,576
Lang uddannelse(2)	,918***	,602 / 1,235	,431**	,107 / ,755	,923***	,421 / 1,424
Stadig under uddannelse(3)	,753**	,135 / 1,372	,247	-,250 / ,744	,710***	,438 / ,981
Følelse af at forstå EU(1)	,611***	,384 / ,837	,484***	,264 / ,703	,793***	,568 / 1,019

Personlig stemme tæller i EU(1)	1,863***	1,627 / 2,098	1,206***	,967 / 1,445	1,598***	1,370 / 1,826
EU lytter til folks bekymringer(1)	1,667***	1,418 / 1,916	1,064***	,843 / 1,285	1,551***	1,324 / 1,778
Politisk interesse(1)	,083	-,141 / ,308	-,447***	-,653 / -,242	,265*	,045 / ,485
Kontrolvariable:						
Køn(1)	-,361***	-,575 / -,147	-,216*	-,421 / -,011	-,189	-,394 / ,017
Alder	-,011*	-,019 / -,004	,000	-,007 / ,007	-,006	-,013 / ,000
Tilfredshed med tilværelsen(1)	,152	-,463 / ,766	,260*	,024 / ,496	1,181***	,851 / 1,512
R ²	,343		,308		,385	

Kilde: Eurobarometer 71.3, 2009